

Vibeke Opheim

Borte bra, hjemme best?

Om geografisk søkermobilitet, valg av utdanning og lærested blant søkere til høyere utdanning i år 2000

NIFU skriftserie nr. 2/2003

NIFU – Norsk institutt for studier
av forskning og utdanning
Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo

ISSN 0808-4572

Forord

Den betydelige regionale spredningen av utdanningstilbudene på høyere nivå i Norge har hatt til hensikt å jevne ut de geografiske forskjellene i rekrutteringen til høyere utdanning, samt å bidra til å skaffe kompetent arbeidskraft til regionene. Det er liten tvil om at en slik politikk i hovedsak har vært vellykket. En forutsetning for dette har naturligvis vært at studenter foretrekker å studere nær hjemstedet, og at en del studenter neppe ville ha begynt, dersom det ikke hadde fantes et studietilbud i nærheten av hjemstedet. Samtidig har det vært en målsetting at studenter bør være mobile, og at det er faglige interesser og ikke nærhet til hjemstedet som bør styre valg av studiested. I denne rapporten undersøker vi hvilken betydning nærhet til lærestedet har for valg av utdanning. Hovedproblemstillingen er: Hvor mye betyr lokalisering for valg av utdanning? Vi undersøker i hvilken grad søkerne er villige til å flytte for å ta ønsket utdanning og i hvilken grad søkere som kommer inn på studier i andre fylker enn i hjemfylket, tar i mot studieplassen og møter opp ved studiestart. Er det forskjeller mellom søkere som ønsker å studere i hjemfylket og de som er villige til å flytte for å ta utdanning? Hva kjennetegner de mobile søkerne? Hvem faller fra i søknadsprosessen?

Rapporten tar utgangspunkt i søkertall for år 2000 fra Samordna opptak (SO). SO er et serviceorgan for høyskoler og universiteter i deres opptak til høyere grunnutdanning. Dette innebærer samordning av opptak til grunnutdanning i form av at hver søker kun får ett tilbud om studieplass, samt eventuelt tilbud om venteliste plass. Lærestedene som inngår i SO omfatter samtlige statlige og vitenskapelige høyskoler og de fire universitetene. I tillegg inngår en del private høyskoler. Til sammen inneholder datamaterialet informasjon om 75800 søkere.

Rapporten er utarbeidet av Vibeke Opheim som også har vært prosjektleder. Resultater og tidlige utkast har vært presentert på fagseminarer i seksjon for studier av studieforhold og studiegjennomstrømning ved NIFU der flere av medarbeiderne har gitt nyttige innspill. Liv Anne Støren, Sverre Try og Per Olaf Aamodt har gitt kommentarer til tidligere versjoner av rapporten.

Oslo, januar 2003

Petter Aasen
Direktør

Liv Anne Støren
Seksjonsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning og bakgrunn	10
1.1 Problemstillinger	10
1.1.1 Søkermobilitet	11
1.2 Tidligere studier	11
1.2.1 Studier av yrkes- og utdanningsvalg	12
1.2.2 Sammenheng mellom bosted og utdanningsvalg?	12
1.2.3 Frafall i søkeprosessen	14
1.3 Om Samordna opptak	15
1.4 Analysemodell	16
1.5 Rapportens oppbygning	17
2 Data og metode	18
2.1 Datamaterialet	18
2.2 Operasjonalisering av variabler	18
2.2.1 Avhengige variabler	18
2.2.2 Alder	19
2.2.3 Fylker	19
2.2.4 Antall søknader	19
2.2.5 Søknader til universitet eller høyskole	19
2.2.6 Studievalg	20
2.2.7 Tilbud om studieplass	21
2.3 Metode	21
2.3.1 Korrespondanseanalyse	21
2.3.2 Logistisk regresjon	22
2.4 Kjennetegn ved søkerne	23
3 Søkermønster	27
3.1 Bostedsfylke og førsteønske	27
3.2 Hvem søker bare studieplass i hjemfylket?	28
3.3 Kjønn og alder – har det betydning?	30
3.4 Antall studiesøknader og søkermobilitet	31
3.4.1 Søkermobilitet og utdanningsvalg	33
3.5 Søkere med studietilbud i hjemfylket	35
3.6 Søkere til ett fagfelt	37
3.6.1 Studietilbud i hjemfylket	38
3.7 Ulike søkergrupper?	40
3.8 Hvilke forhold styrer søkermobilitet?	43

4	Hvem møter opp ved studiestart?	49
4.1	Oppmøte ved studiestart.....	49
4.2	Oppmøte etter antall søknader	51
4.3	Førsteønsket oppfylt?	51
4.4	Sammenheng mellom søkermobilitet og oppmøte?.....	54
4.4.1	Oppmøte blant mobile og lokale søkere fra høgskolefylkene	56
4.4.2	Oppmøte etter studievalg.....	57
4.5	Søkere som ikke kommer inn på førsteønsket	59
4.6	Hvilke forhold har betydning for oppmøte?	60
4.7	Hvem er kvalifiserte og hvem får tilbud om plass?	67
5	Oppsummering og avslutning	71
5.1	Hovedfunn.....	71
5.1.1	Hvor mye betyr lokalisering for valg av studium?.....	71
5.1.2	Hva kjennetegner de som bare søker tilbud i hjemstedsregionen?.....	72
5.1.3	Hvilke søkere er primært orienterte mot et bestemt studium, uansett beliggenhet?.....	73
5.1.4	Oppmøte ved studiestart	73
5.1.5	Hva velger de søkerne som ikke får tilbud på sitt høyeste prioriterte alternativ?	74
5.1.6	Er det forskjeller mellom de som velger å trekke seg og de som velger å flytte til et annet fylke?	74
5.1.7	Borte bra, hjemme best?	75
5.2	Avsluttende kommentarer	76
5.2.1	Videre forskning	77
	Litteratur	78
Vedlegg 1	Korrespondanseanalyse	80
Vedlegg 2	Analyser til kapittel 3	82

Sammendrag

Formålet med denne rapporten er å undersøke betydningen av bosted for valg av utdanning og lærested. Vi vet lite om hvilken betydning lærestedets beliggenhet har for studentenes utdanningsvalg. Hva kjennetegner de som bare søker tilbud i hjemstedsregionen? Hva velger de søkerne som ikke får tilbud på sitt høyeste prioriterte alternativ? Trekker de seg fra søkeprosessen? Er det forskjeller mellom de som velger å trekke seg og de som velger å flytte til et annet fylke? Med utgangspunkt i søkertall fra Samordna opptak (SO) for året 2000, undersøker vi i denne rapporten søkemønster blant ungdom fra ulike deler av landet.

Søkemønster

Den geografiske fordelingen av studieplasser har stor betydning for søkerens valg av utdanning og lærested. Når vi sammenligner søkerens bosted med hvor de ønsker å studere, finner vi naturlig nok at mange søker seg til universitetsfylkene. Mange utdanninger og et høyt antall studieplasser er lokalisert til universitetene, og dermed får disse fylkene en tilstrømning av studenter fra andre deler av landet. Dette betyr at søkere bosatt utenfor universitetsfylkene er mer *mobile* enn andre søkere. Søkere som er bosatt i universitetsfylkene har tilgang på et bredere spekter av studietilbud, og har derfor mindre behov for å søke studieplass i andre fylker for å få oppfylt studieønskene sine.

Hvem søker bare opptak i hjemfylket?

Om lag 30 prosent av søkerne søker kun opptak i hjemfylket. Blant søkere bosatt i universitetsfylkene er andelen 48 prosent, mens den er kun 18 prosent blant søkere bosatt i andre fylker. I tillegg har kjønn og alder betydning. Det er en stigende tendens til å kun søke opptak lokalt med økende alder. Dette gjelder særlig blant kvinnene. Det er altså først og fremst de yngre søkerne som er villige eller har mulighet til å flytte for å studere, noe som må ses i sammenheng med søkerens livssituasjon. Eldre søkere i større grad vil ha etablert familie og mange har også arbeid som knytter dem til nærmiljøet (Roedelé og Aamodt 2001). For denne gruppen som i liten grad er mobile vil dermed utdanningsvalget i høy grad styres av det utdanningstilbudet som finnes på hjemstedet.

For en del søkere vil utdanningsvalget være en avveining mellom *hva* man vil studere og *hvor* man vil studere. Men ikke alle ønsker å studere i hjemfylket, selv blant de som søker opptak på et studium som finnes i hjemfylket, er det en del som heller vil studere i et annet fylke. Dette gjelder først og fremst søkere fra høgskolefylkene. Dette kan tyde på at det ikke bare er selve studietilbudet, men også andre forhold ved universitetsfylkene som gjør lærestedene her attraktive. Forskjellene mellom søkere fra universitetsfylker og andre fylker kan ses i sammenheng med mer generelle urbaniseringstendenser. Mange unge ønsker heller å bo i en storby med de aktivitetene og fritidsmulighetene det innebærer enn på et lite sted med begrenset tilbud (Berg 1998).

Ulike søkegrupper?

Et spørsmål vi kan stille er om det er mulig å skille mellom ulike kategorier av søkere: Søkere som primært er orienterte mot et bestemt studium, uansett beliggenhet, og søkere som primært søker tilbud i hjemstedsregionen. Er det slik at søkere som konsentrerer sine søknader til en type utdanning, har andre utdanninger som førsteønske enn de som søker seg til flere typer utdanninger? Har de som kun søker tilbud i hjemstedsregionen andre utdanningsvalg enn de som også søker opptak i andre fylker?

Resultatene kan tyde på at søkere som primært er orienterte mot et bestemt studium og søkere som primært søker tilbud i hjemstedsregionen har ulike utdanningsvalg. Søkere som kun søker ett fagfelt har ofte lengre profesjonsstudier, som medisin og sivilingeniør som førsteønske. Blant søkere som kun søker opptak i hjemfylket, er det klare forskjeller mellom søkere bosatt i universitetsfylkene og søkere bosatt i andre fylker. Mens lokale søkere bosatt i universitetsfylkene gjerne har kortere utdanninger innenfor humaniora og samfunnsvitenskap som førstevalg, har lokale søkere fra andre fylker ofte allmennlærer og 2-3 årige økonomi/administrasjonsstudier som førsteønske. Langt på vei må dette ses i sammenheng med studietilbudet på hjemstedet. Ser vi på utdanningsvalgene blant søkere som også søker opptak i andre fylker (mobile søkere), finner vi imidlertid også forskjeller mellom søkere bosatt i universitetsfylkene og søkere bosatt i andre fylker. Resultatene kan tyde på at ungdom fra universitetsfylkene i noe større grad har lengre utdanninger, også kalt prestisjeutdanninger (Hansen 1999), som førsteønske, sammenlignet med ungdom bosatt i andre fylker. Dette gjelder både de som søker seg til ett og til flere fagfelt. En tolkning kan være at søkere bosatt i universitetsfylkene er mer selektive i forhold til hvilke utdanninger de er villige til å flytte for å studere sammenlignet med søkere fra fylker med smalere utdanningstilbud.

Oppmøte ved studiestart

Å søke opptak til studium i et annet fylker og det å faktisk møte opp ved studiestart kan være to forskjellige ting. Når vi undersøker hvem som møter opp ved studiestart, finner vi at mange faller fra underveis i søkeprosessen. Av alle søkerne var 76 prosent kvalifisert til minst en av utdanningene de søkte opptak til. Nesten like mange, 72 prosent, fikk tilbud om studieplass ved minst ett studium. Ikke alle tok imot dette tilbudet, 56 prosent svarte ja på minst ett tilbud. Ved studiestart møtte 48 prosent av søkerne opp. Under halvparten av de som søkte opptak gjennom SO året 2000 møtte altså opp ved studiestart.

Hovedårsaken til å ikke møte opp ved studiestart er at man ikke har fått tilbud om studieplass på førsteønsket. Mens 72 prosent av søkerne med tilbud om plass på førsteønsket møtte opp ved studiestart, møtte kun 54 prosent av de som fikk tilbud om plass på andrevalget, opp ved studiestart. Det er likevel verdt å merke seg at nesten 30 prosent av dem som fikk oppfylt sitt primære studieønske, ikke møtte opp. Dette tyder på at ikke alle søkere er like motiverte, noen søker mest for å ikke gå glipp av muligheten for å ta høyere utdanning neste høst, mens andre ombestemmer seg fra søknaden er sendt inn og frem til studiestart (Skjersli og Støren 1999).

Oppmøtet varierer også etter hvilken utdanning man har søkt og kommet inn på. Når vi skiller mellom utdanninger, finner vi at andelen som møtte opp blant de som kom inn på førsteønsket er 81 prosent blant medisinstudentene, mens den bare er 67 prosent blant de som har kommet inn på siviløkonomstudiet eller ettårig humaniorautdanning. Tatt i betraktning de høye inntakskravene, og det høye antallet søkere i forhold til antall studieplasser, er det kanskje ikke overraskende at så mange av søkerne til medisinstudiet som får tilbud om studieplass, møter opp ved studiestart. Resultatene har trolig sammenheng både med hvilke andre utdanninger man har søkt opptak til, i tillegg til å gjenspeile forskjeller i søkeres studiemotivasjon.

Betydning av å studere i hjemfylket?

Mange av søkerne som ikke får tilbud om studieplass på førsteønsket velger altså å trekke seg fra søkeprosessen. Et hovedspørsmål i denne rapporten, er hvilken betydning nærhet til studiestedet har for å ta i mot studieplassen eller å falle fra i løpet av søkeprosessen. Resultatene tyder på at søkere møter opp ved studiestart oftere dersom de har fått tilbud om studieplass i hjemfylket enn om de har fått tilbud om plass i et annet fylke. Tendensen gjelder de fleste grupper av søkere, men er sterkest blant søkere bosatt i universitetsfylkene. Andelen som velger å flytte til et annet fylke for å ta utdanning er lavere blant søkere bosatt i universitetsfylkene enn blant søkere bosatt i andre fylker. Dette kan tyde på at søkere bosatt i fylker med et begrenset studietilbud generelt er mer villige til å flytte for å studere enn søkere som har et bredere utdanningstilbud i nærmiljøet.

Disse resultatene består også når vi sammenligner søkere med like demografiske kjennetegn og utdanningsmessige preferanser. Søkere bosatt i Sør-Trøndelag som har fått plass i hjemfylket, har de høyeste andelen som møter opp, 68 prosent, alt annet likt. Dette er 14 prosentpoeng høyere enn de som får tilbud om plass i et annet fylke. Også i de andre universitetsfylkene er det betydelige forskjeller i oppmøte blant søkere som har fått tilbud om plass i hjemfylket og de som har fått studieplass i et annet fylke. I Troms og Hordaland er differansen på 11 prosentpoeng, mens det er 8 prosentpoeng i Oslo/Akershus. Også i noen av de andre fylkene er det høyere oppmøte blant de som får tilbud om plass i hjemfylket. I Hedmark og Rogaland møter 5 prosentpoeng flere opp i hjemfylket enn i andre fylker, mens Nordland og Oppland har 4 prosentpoeng høyere oppmøte i hjemfylket. I enkelte fylker ser vi imidlertid at det er søkere som må flytte for å studere som møter opp i noe høyere grad enn de lokale studentene. I Finnmark er det 5 prosentpoeng høyere oppmøte blant de som har fått tilbud om studieplass i et annet fylke, og i Telemark møter 3 prosentpoeng flere opp i et annet fylke enn hjemfylket.

Med unntak av søkere bosatt i universitetsfylkene er det lite som tyder på at det å ikke komme inn på et studium ved det lokale lærestedet har stor betydning for frafall i løpet av søkeprosessen.

1 Innledning og bakgrunn

I løpet av 1990-tallet har søkningen til høyere utdanning endret seg fra en meget sterk konkurranse om studieplassene tidlig på tiåret, til at mange studieplasser står ledige. De samlede søkertallene har gått ned fra 109.000 i toppåret 1994 til ca. 82.000 i 2000 (Samordna opptak 2002). Dette skyldes først og fremst demografiske svingninger i befolkningen. I begynnelsen av 1990-tallet var ungdomskullene større enn de er i dag, dermed var det også flere søkere til høyere utdanning. Antall søkere til høyere utdanning har også sammenheng med forhold som arbeidsledighetsnivå og økonomisk konjunktur (Try 2000). I første halvdel av 1990-tallet var arbeidsledighetsnivået betydelig høyere enn det er i dag, noe som kan bidra til å forklare de høye søkertallene. Demografi og konjunkturer forklarer likevel ikke alle variasjoner i rekrutteringen til høyere utdanning, vi ser også en generell stigende trend i andelene av ungdomskullene som søker seg til høyere utdanning (Næss 2000).

Selv om antall søkere også i dag er mer enn høyt nok til å fylle den ledige studiekapasiteten, er det ubalansert i systemet som gjør at det fortsatt er lange køer foran enkelte studietilbud, mens det ved andre studietilbud er ubenyttet kapasitet. Slike forskjeller finner vi mellom de ulike studiene, og mellom de ulike utdanningsinstitusjonene. Mange av de norske lærestedene er små, og derfor sårbare overfor nedgang i studenttallene. Også ved de fire universitetene er det mange små fagmiljøer, og studentnedgang kan være en trussel mot opprettholdelsen av fagmiljøer og forskningsinnsats.

Utviklingen går trolig i retning av større autonomi for lærestedene og at nasjonale læreplaner får mindre betydning. En mulig utvikling er at institusjonene utvikler sine særpreg for å trekke til seg studenter med spesielle interesser. Men en ting er lærestedenes evne til å tiltrekke seg studenter. Et annet forhold er om studentene er villige til å flytte på seg for å ta utdanning. I denne rapporten undersøker vi både hvor studentene søker opptak til høyere utdanning, omdette primært er i hjemfylket eller om det også er i andre fylker. Vi undersøker også i hvilken grad søkere som har fått tilbud om studieplass et annet sted enn hjemstedet, tar i mot plassen og flytter til et annet fylke for å studere.

1.1 Problemstillinger

Utdanningstilbudet på høyere nivå i Norge har i lengre tid hatt en distriktpolitisk dimensjon. Hensikten har vært å sikre et utdanningstilbud også i de desentraliserte delene av landet og dermed jevne ut de regionale (og de sosiale) forskjellene i rekrutteringen til høyere utdanning, samt å bidra til å skaffe kompetent arbeidskraft til regionene (NOU 1998:6). Utbyggingen av det regionale høgskolenettet startet på begynnelsen av 1970-tallet og i dag tilbyr alle fylker høyere utdanning. Det er liten tvil om at en slik politikk i hovedsak har vært vellykket. En forutsetning for dette har naturligvis vært at studenter foretrekker å studere nær hjemstedet, og at en del studenter neppe ville ha begynt, dersom det ikke hadde fantes et studietilbud i

nærheten av hjemstedet. I tillegg til fordelene med å slippe å flytte, eller i det minste å flytte langt, kommer det faktum at høyere utdanningstilbud i en region bidrar til at potensielle studenter får mer kjennskap til tilbudene. Tilbudet skaper på en måte sine egen etterspørsel. Samtidig har det vært en målsetting at studenter bør være mobile, og at det er faglige interesser og ikke nærhet til hjemstedet som bør styre valg av studiested. Men er det slik?

Hovedproblemstillingen for denne rapporten er: Hvor mye betyr lokalisering for valg av studium? Spørsmålet kan utdypes og spesifiseres i følgende underliggende problemstillinger:

- Hvor mye betyr studielokaliseringen for ulike kategorier av søkere? Hva kjennetegner de som bare søker tilbud i hjemstedsregionen? Hvilke søkere er primært orienterte mot et bestemt studium, uansett beliggenhet? Blant studenter som søker samme type studium ved flere læresteder, hvor stor andel har nærmest lokaliserte lærested som første prioritet?
- Hva velger de søkerne som ikke får tilbud på sitt høyeste prioriterte alternativ? Trekker de seg fra søkeprosessen (og eventuelt søker året etter), velger de et annet studium ved samme høgskole, eller velger de et studium ved en annen høgskole? Er det forskjeller mellom de som velger å trekke seg og de som velger å flytte til et annet fylke?

Til å besvare disse spørsmålene brukes data fra Samordna opptak (SO). Dette gir oss mulighet til å sammenligne søkemønstre blant studenter fra ulike deler av landet og blant studenter som søker ulike utdanninger.

1.1.1 Søkermobilitet

I denne rapporten bruker vi begrepet søkermobilitet. Med søkermobilitet menes i hvilken grad studentene søker opptak til høyere utdanning i hjemfylket eller også i andre fylker, altså hvor mobile søkerne er i valg av studiested. Mens noen søkere kun søker opptak ved sitt lokale lærested i hjemfylket, søker andre opptak ved en rekke læresteder rundt om i landet. For å undersøke betydningen av søkermobilitet, skiller vi i endel analyser mellom lokale søkere, de som kun søker opptak i hjemfylket, og mobile søkere, de som søker opptak også i andre fylker. Dermed kan vi undersøker hva som kjennetegner de lokale og mobile søkerne og om det er forskjeller mellom søkergruppene med hensyn til utdanningsvalg og om man møter opp ved studiestart.

1.2 Tidligere studier

Her vil vi kort presentere resultater fra tidligere undersøkelser av hva ungdom legger vekt på ved valg av utdanning og yrke, særlig vil vi se på hva vi vet om betydningen av bosted og utdanningstilbud i hjemfylket. Deretter presenteres funn fra studier av frafall i søkeprosessen. Hvem er det som søker opptak, men som ikke tar i mot studieplassen? Har bosted eller søkermobilitet betydning for frafall i søkeprosessen?

1.2.1 Studier av yrkes- og utdanningsvalg

Flere tidligere studier har undersøkt hvilke forhold studenter vektlegger ved valg av utdanning (se blant annet Edvardsen 1995, Berg 1998, Skjersli og Støren 1999, Hovland 2000, Støren 2000, Østberg 2000, Wikhall 2001). Studiene tyder på at ungdommens motiver ved valg av utdanning og yrke er mange og sammensatte. Enkelte motiver er likevel felles for nesten alle. Som et hovedtrekk ser man gjerne at både nærhet til hjemstedet og faglige interesser spiller inn ved valg av utdanning og studiested. De fleste ønsker en sikker og varig jobb som skal være interessant og hvor de kan utnytte sine evner. Gode forhold til kolleger og overordnede vektlegges også av de fleste. I tillegg er det trekk ved de ulike jobber som enkelte tiltrekkes av, andre ikke. Flere gutter enn jenter ønsker å arbeide med maskiner og verktøy, mens flere jenter enn gutter ønsker å arbeide med mennesker (Edvardsen 1995).

Skiller vi etter sosial bakgrunn finner vi også forskjeller i ønske og planer om yrke og utdanning. Den sosiale skjevrekutteringen i utdanningssystemet er godt kjent (se blant annet Aamodt 1982, Hansen 1999). Ungdom med høy sosial bakgrunn har oftere planer om høyere utdanning enn ungdom fra lavere sosiale lag (Støren 2000). Ungdom med høy sosial bakgrunn er i tillegg overrepresentert ved de lengste og mest prestisjefylte studiene (Hansen 1999). Dette kan ha betydning for hvor i landet man ønsker å studere, ettersom en del av de lengste studiene kun tilbys ved noen få læresteder, noen kun ved ett eller flere universitet. Dette gjelder blant annet jusstudiet, medisinstudiet og siviløkonomstudiet.

1.2.2 Sammenheng mellom bosted og utdanningsvalg?

Flere tidligere studier har undersøkt sammenhenger mellom studentenes bosted og utdanningsvalg (Aamodt 1982, Berg 1998, Hovland 2000, Støren 2000, Østberg 2000, Roedelé og Aamodt 2001, Heggen 2002). De geografiske forflytningene mellom læresteder synes i høy grad å ha sammenheng med fordeling av læresteder og studieplasser. Jo større og bredere tilbud av høyere utdanning det er i et fylke, desto mindre sannsynlighet er det for studentene derfra å flytte ut av hjemstedsfylket, og desto mer sannsynlig er det for studenter fra andre fylker å søke seg dit. Derfor er det flere som drar til universitetsfylkene enn ut av disse (Roedelé og Aamodt 2001).

En studie av utdanningsvalg har vist at personer fra spredtbygde strøk generelt søker seg til noe kortere studier sammenlignet med søkere fra byer og mer tettbygde strøk (Hovland 2000). Primærnæringsfag, undervisningsfag og helsevern fag er utdanninger som velges hyppigere blant søkere fra spredtbygde strøk sammenlignet med andre søkere. Det er naturlig å se dette i sammenheng med både hvilke utdanningstilbud som finnes i nærheten av hjemstedet og hva slags arbeidskraft det er behov for på det lokale arbeidsmarkedet. Vi kan med andre ord forvente å finne forskjeller i utdanningsvalg mellom de som er bosatt på mindre steder og de som er bosatt i mer tettbygde strøk, med større tilgang på utdanningstilbud.

Det er imidlertid ikke alle som synes det er like viktig med nærhet til hjemstedet eller muligheter for å få jobb på hjemstedet. Ønsket om å flytte til mere sentrale strøk kan også ha betydning for ungdommens valg av utdanning og utdanningssted (Berg 1998, Støren 2000, Østberg 2000, Heggen 2002). Studenter som bevisst ønsker å flytte fra hjemstedet til større steder, har ofte andre utdanningsvalg enn de som ønsker å bli boende på hjemstedet (Berg 1998). Dette kan henge sammen med at man har faglige interesser og utdanningsønsker som ikke finnes lokalt. Eller det kan være at man rett og slett ønsker miljøforandring.

Enkelte studier har sett på kjønnsforskjeller i sammenhengen mellom bosted og utdanningsvalg (Støren 2000, Heggen 2002). Generelt er guttene mer opptatt av mulighetene for å få jobb på hjemstedet (Støren 2000). Jenter bosatt i utkantstrøk tar i større grad høyere utdanning enn jenter bosatt i bykommuner (Heggen 2002). Blant guttene er forskjellene ubetydelige. En forklaring på kjønnsforskjellene kan være at jentene bosatt i perifere strøk i større grad ønsker å flytte fra hjemstedet og inn til byområder. Hjemstedsmiljøet blir oppfattet som maskulint og ensidig, mens miljøet i byene som mer åpent og variert (Heggen 2002).

Det å måtte flytte for å ta utdanning kan ha betydelige *økonomiske* konsekvenser. Flere studier har påvist økonomiske forskjeller, blant annet i opptak av studielån, mellom studenter fra ulike deler av landet (Berg 1997, Fekjær 2000). Dette henger sammen med at mange av de som tar utdanning i hjemfylket blir boende hjemme hos foreldrene, eller i nærheten av dem, og dermed har langt lavere utgifter til mat og bolig enn studenter som har flyttet langt hjemmefra. Ikke alle er villige til å ta en slik økonomisk belastning. En studie av lokale og tilflyttede studenter ved Universitetet i Oslo tyder på at de tilflyttede studentene i større grad var bekymret for sin fremtidige økonomiske situasjon og vurderte i større grad å avbryte studiene (Berg 1997). Analyser av studentenes opptak av studielån har vist at studenter som er oppvokst i Akershus eller et av universitetsfylkene i gjennomsnitt har lavere studielån enn de som er oppvokst i mindre sentrale deler av landet (Fekjær 2000). De mobile studentene kan med andre ord ha en tøffere studiehverdag med flere økonomiske bekymringer sammenlignet med de som har blitt boende på hjemstedet. Den økonomiske innsatsen, i tillegg til de sosiale kostnadene det gjerne innebærer å flytte fra familie og venner, kan trolig medføre en sterkere studiemotivasjon blant denne gruppen studenter enn blant de som studerer i hjemfylket (Roedelé og Aamodt 2001).

Vi forventer at geografisk tilhørighet har betydning for søkemønsteret, som følge av hvilke studietilbud som fylket tilbyr og avstand til ulike studietilbud. Mens det i noen landsdeler finnes både universitet og høyskoler som tilbyr et bredt spekter av ulike utdanninger, har andre landsdeler mindre bredde i studietilbudet. Vi kan for eksempel anta at søkere fra landsdeler med universitet i mindre grad enn andre ser seg nødt til å søke studietilbud i andre landsdeler. Det er imidlertid ikke bare nød og tvang som styrer studievalg og som får studenter til å flytte for å ta utdanning. Forandring fryder, og noen kan ha et sterkt ønske om å studere et annet sted enn der man har vokst opp. Dersom det først og fremst er faglige interesser som styrer søkermobiliteten blant søkere bosatt i fylker med begrenset bredde i

utdanningstilbudet, skulle vi forvente å finne forskjeller i utdanningsvalg mellom de som søker utdanningstilbud på hjemstedet og de som søker utdanning andre steder. Det er imidlertid også rimelig å forvente at ikke alle studenter er like villige til å flytte. Tidligere studier har vist at eldre studenter i mindre grad begynner å studere utenfor hjemfylket, noe som trolig skyldes familieforpliktelser og arbeidsforhold (Roedelé og Aamodt 2001). Når vi undersøker hvilke studenter som er villige til å flytte og hvem som ikke er det, er det derfor viktig å ta hensyn til studentenes demografiske trekk, som alder og kjønn, i tillegg til bosted. Dette må så ses i forhold til valg av utdanning og lærested. I hvilken grad geografisk bakgrunn også har betydning for søkermobilitet og frafall i søkeprosessen, er noe av det vi vil undersøke nærmere i de følgende analysene.

1.2.3 Frafall i søkeprosessen

Det er ikke alle som søker opptak gjennom SO som får tilbud om studieplass. Heller ikke alle som får tilbud om studieplass velger å ta i mot plassen eller å møte opp ved studiestart. En studie av frafall i søknadsprosessen til SO i 1998 har undersøkt årsaker til at søkere faller fra i søknadsprosessen (Skjersli og Støren 1999). Våren 1998 var det 32 000 søkere som falt fra i løpet av søknadsprosessen, et frafall som utgjorde 37 prosent av den totale søkermassen. Over halvparten av dem som falt fra i søknadsprosessen, oppga at hensikten med å søke opptak først og fremst var for å ha noen alternativer å velge mellom, fremfor at de hadde en klar fremtidsplan. Det er med andre ord betydelige variasjoner i søkerens motivasjon. Mens noen søkere er svært bestemte i sine studieønsker er andre mer tvilende både i forhold til hva de vil studere og om de vil studere i det hele tatt. Hovedårsaken til ikke å ta i mot et studietilbud eller ikke møte til studiestart, var at en ikke kom inn på sitt primære studieønske. Ved siden av å ikke få oppfylt sitt primære studieønske, var det å få tilbud om annen utdanning i Norge som ikke omfattes av SO, en sentral årsak til frafall. Nærmere 40 prosent av de som falt fra var i gang med en høyere utdanning samme høst, enten en utdanning de hadde påbegynt tidligere eller en utdanning som ikke omfattes av SO, enten i Norge eller utlandet. En annen årsak til frafall var at man fikk tilbud om jobb og valgte dette i stedet for å ta utdanning. Over en tredjedel av de som falt fra var i inntektsgivende arbeid. Flertallet av disse var også i jobb da de søkte om studieplass.

I denne rapporten ser vi særlig på betydningen av å måtte flytte for å studere. Nærmere en femtedel av de som falt fra oppga flytting som årsak til å ikke benytte seg av studietilbudet de hadde mottatt. Det var likevel bare 6 prosent som oppga at flytting hadde stor betydning for å ikke ta i mot studieplassen, mens 12 prosent mente at flytting hadde litt eller en viss betydning for at de har sagt nei til det tilbudet de hadde mottatt (Skjersli og Støren 1999, s.39).

Vi vet ikke hvordan motstanden mot flytting fordeler seg blant søkere fra ulike deler av landet, eller blant søkere med lang og kort avstand til studiestedet. For søkere bosatt utenfor de større byene kan for eksempel det å ikke få tilbud om studieplass ved den lokale høgskolen

innebære at man må flytte fra nærmiljøet. Søkere bosatt i mer sentrale strøk kan ha flere læresteder og studietilbud å velge mellom i nærmiljøet og dermed større sjanse for å komme inn på et studium uten å måtte flytte. I tillegg til begrenset studietilbud kan det også være andre forhold som trekker ungdom fra mindre steder inn til mer urbane strøk. Det er vanskelig for små steder å konkurrere med storbyens fritidstilbud (Berg 1998). Terskelen for å flytte kan dermed være lavere for søkere bosatt på mindre steder sammenlignet med søkere bosatt i de større byene. Ved å undersøke søkermonster og frafallsandeler blant søkere fra ulike fylker og med ulik tilgang på studietilbud i nærmiljøet, kan vi få mer oversikt over hvilken betydning nærhet til lærestedet har.

1.3 Om Samordna opptak

Rapporten tar utgangspunkt i søkertall for år 2000 fra SO. SO er et serviceorgan for høyskoler og universiteter i deres opptak av studenter til høyere grunnutdanning. Dette innebærer samordning av opptak til grunnutdanning i form av at hver søker kun får ett tilbud om studieplass, samt eventuelt tilbud om venteliste plass. Ordinær søknadsfrist er 15. april (spesielle søkergrupper må søke innen 1. mars). Hovedopptaket er 25. juli, mens suppleringsopptaket er 10. august. Etter at man har mottatt svar på søknaden fra SO, må man sende svarskjemaet tilbake til SO senest 1. august. Svarskjemaet angir hvilket studium man eventuelt har fått tilbud til, og hvilke studier man kan stå på venteliste til. Ved tilbud faller alle lavere prioriterte studieønsker bort. Hvis man stiller seg på venteliste og får nytt tilbud i suppleringsopptaket, mister man plassen fra hovedopptaket. Det er bare søkere som får nytt tilbud eller fornyet saksbehandling etter hovedopptaket, som vil få tilsendt svarskjema i det nasjonale suppleringsopptaket ca. 10. august. Man får altså ikke tilsendt nytt svarskjema bare ved endring i venteliste plassering.

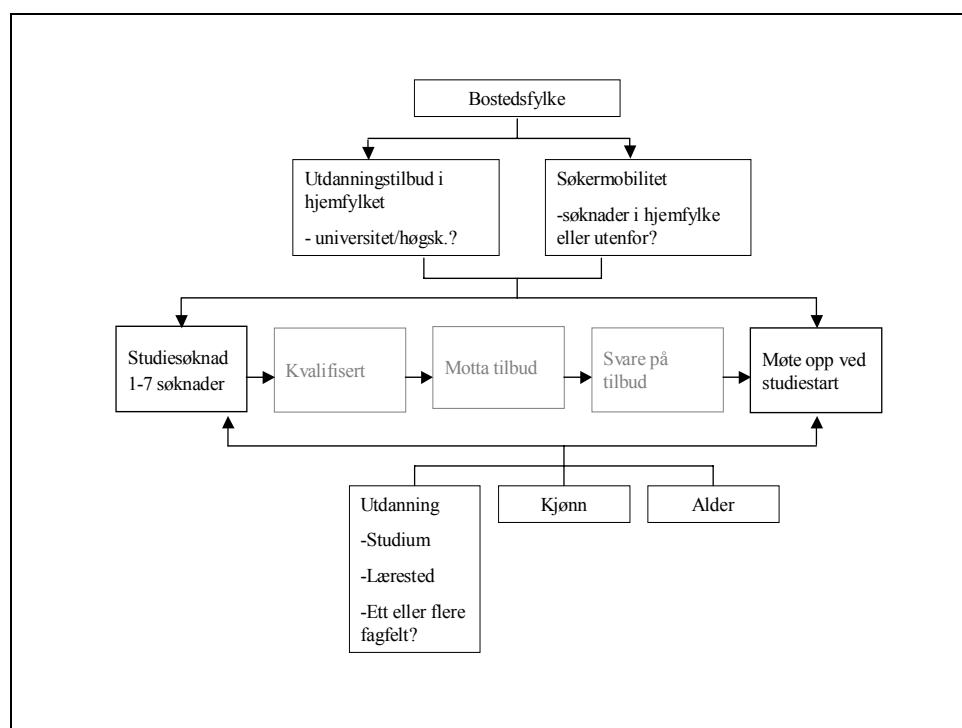
I tillegg til de ordinære opptakene kan man få studieplass ved å bruke Restetorget. Dette er en liste med studier som etter hovedopptaket 25. juli fremdeles har ledige plasser. Studieplassene er åpne både for de som allerede er søkere i det samordna opptaket, og for nye søkere som fyller opptakskravene.

SO tilrettelegger også informasjonstjenester for søkere i form av felles søknadsskjema, søkerhandbok, tastafontjeneste, tekst-tv o.l. Videre driver SO veiledning og informasjon for høyskole- og universitetssektoren og har en informasjonsdatabase med oversikt over søkermassen til all høyere utdanning. SO er faglig underlagt en styringsgruppe oppnevnt av Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD), og er organisert som en enhet ved Universitetet i Oslo.

1.4 Analysemodell

Analysemodellen er fremstilt i figur 1.1. Den midterste delen i modellen viser gangen i søkeprosessen, fra innsendt søknad til det å møte opp ved studiestart. Mellom disse to trinnene eller fasene, finner vi ytterligere tre trinn (se figur 1.1). Alle søkere blir vurdert etter om man er kvalifisert eller ikke til den/de utdanningen(e) man har søkt. En del av de kvalifiserte søkerne får deretter tilbud om studieplass, enten via hovedopptaket eller varaopptaket. Etter at man har fått tilbud om studieplass må man svare, det vil si å gi beskjed om man tar i mot plassen eller ikke. Siste ledd i søkeprosessen er deretter å møte opp til studiestart. Som tidligere nevnt er det endel som faller fra i løpet av søknadsprosessen. Ved hvert trinn vil det være frafall. En del av søkerne er ikke kvalifisert til det studiet de søker opptak til, en del mottar ikke tilbud om plass, en del tar ikke i mot den plassen de har fått tilbud om og noen møter ikke opp ved studiestart, selv om de har svart ja og tatt i mot tildelt studieplass. Fordi analysen er konsentrert til første og siste trinn i søknadsprosessen, er disse trinnene uthevet i analysemodellen, mens de andre trinnene er merket med lysere farge.

Figur 1.1 Analysemodell. Søknadsprosessen og forhold (kontrollvariable) som kan ha betydning for frafall eller oppmøte ved studiestart.

Analysen kan altså deles inn i to deler. I første del av analysen undersøker vi betydningen av bosted i forhold til søkeres valg av utdanning og utdanningssted. Her undersøkes både hvor mange søknader søkere fra ulike fylker har sendt, i tillegg til å undersøke hvilke utdanninger de søker seg mot. Vi sammenligner også søkere som kun har søkt studietilbud i hjemfylket og søkere som har søkt opptak både i hjemfylket og i andre fylker. Dermed kan vi undersøke

kjennetegn ved de søkerne som er villige til å flytte for å ta utdanning, de mobile søkerne. Fordi endel utdanninger kun tilbys ved universitetene, skiller vi mellom søkere som er bosatt i universitetsfylkene og de som er bosatt i de andre fylkene.

I neste del av analysen undersøker vi hvem som møter opp ved studiestart. Fra opptaksprosessen starter ved innsendt søknad, og til den avsluttes ved at man møter opp ved studiestart, er det en betydelig andel som faller fra. Her undersøker vi hvilken betydning bostedsfylke har for frafall i søkerprosessen. Særlig vil vi se på betydningen av å måtte flytte for å ta utdanning. Vi sammenligner de som har fått tilbud om studieplass i hjemfylket med de som har søkt, men ikke fikk tilbud om studieplass i hjemfylket. Hva gjør denne sistnevnte gruppen? Tar de i mot en eventuell studieplass i et annet fylke? Eller faller de fra i søknadsprosessen? Er det forskjell mellom de som har fått oppfylt førsteønsket og de som ikke fikk tilbud om studieplass på førsteønsket? Vi undersøker her sannsynligheten for å møte opp ved studiestart blant de som har et bredt utdanningstilbud i hjemfylket (universitetsfylker), med de som bor i fylker med et smalere utdanningstilbud. Vi ser også på betydningen av hvor mange søkere man har sendt, i tillegg til å sammenligne søkere med ulik alder og kjønn. Dette er forhold som først og fremst fungerer som kontrollvariabler, og de er derfor plassert nederst i analysemodellen. Hensikten er å undersøke sammenhengen mellom bosted, søkermobilitet og opptak til høyere utdanning. Vi undersøker hvilken betydning bosted har for opptak til høyere utdanning, når kjønn, alder og utdanningsvalg holdes likt.

1.5 Rapportens oppbygning

I kapittel 2 beskrives datagrunnlaget og metodene som brukes i analysen. I kapittel 3 undersøker vi søkermonstret blant søkere til SO våren 2000. Her sammenligner vi søkerens bostedsfylke og hvilket fylke søkere har som førsteønske. Dermed kan vi se hvordan balansen mellom fylkene er med hensyn til å “tape” eller “vinne” studenter. Deretter ser vi nærmere på ulike grupper av søkere; søkere som kun søker opptak til studier i hjemfylket og søkere som primært er orienterte mot et bestemt studium, uansett beliggenhet. Vi undersøker hvor stor andel det er som har nærmest lokaliserte lærested som første prioritet, blant studenter som søker samme type studium ved flere læresteder. Til slutt i kapitlet presenteres en multivariat analyse der vi undersøker kjennetegn ved søkere som bare søker opptak i hjemfylket, sammenlignet med de som søker studieplass også i andre fylker. I kapittel 4 undersøker vi hvem som møter opp ved studiestart. Rapporten avsluttes med oppsummering og diskusjon av hovedfunn i kapittel 5.

2 Data og metode

2.1 Datamaterialet

Datamaterialet består av alle som søkte opptak til høyere utdanning gjennom Samordna opptak våren 2000. Det vil si alle statlige og vitenskapelige høgskoler, de fire universitetene, samt en del private høgskoler. Handelshøgskolen BI er ikke med. Til sammen inneholder datamaterialet informasjon om 75800 søkere. Av disse var det 2 419 personer som bare søkte opptak til ex.phil.-studiet. Foruten demografiske kjennetegn som kjønn, alder, bosted og morsmål, inneholder datamaterialet informasjon om ønsket lærested, studium, om man er kvalifisert til studieplass, mottatt tilbud om plass og om man har møtt opp ved studiestart. Datasettet inneholder informasjon om opptil 6 studieønsker, i tillegg til søknad til ex.phil.-studiet. Det er stor variasjon i hvor mange søknader hver person sender. Det vil si at mens noen bare søker studieplass ved ett eller to læresteder, søker andre studieplass ved en rekke steder. Hver person har i snitt 4,6 søknader.

2.2 Operasjonalisering av variabler

Her beskrives innholdet i de mest sentrale variablene som inngår i analysene i kapittel 3 og 4. Først redegjøres det for hvordan de to avhengige variablene er laget. Deretter gis det en beskrivelse av de uavhengige variablene som inngår i de multivariate analysene.

2.2.1 Avhengige variabler

For å undersøke i hvilken grad søkere primært søker tilbud i hjemstedsregionen eller utenfor, er det konstruert en variabel for det å søke *studieplass i hjemfylket* eller ikke. Variabelen er konstruert ved å skille mellom søkere som kun søker opptak ved lærested i hjemfylket og de som søker opptak i alle fylker, både hjemfylket og andre. Variabelen tar ikke hensyn til hvor mange studieplasser søkeren har søkt opptak til, eller fordelingen mellom studieplasser i hjemfylket og andre fylker.

For å undersøke i hvilken grad de som får tilbud om studieplass tar i mot studieplassen og møter opp ved studiestart, er det konstruert en variabel for det å *møte opp ved studiestart* eller ikke. Variabelen tar ikke hensyn til hvilken prioritet studieplassen man møter opp på hadde blant studiesøknadene, men skiller kun mellom de som har møtt opp ved studiestart ved en av de studieplassene man har søkt opptak til.

Ved å skille ut de som har søkt opptak både i og utenfor hjemfylket kan vi undersøke om de som får tilbud om studieplass i hjemstedsregionen i større grad tar i mot studieplassen og møter opp ved studiestart, sammenlignet med de som får avslag på søknad på studieplass i hjemfylket.

2.2.2 Alder

Alder brukes som en løpende variabel i de multivariate analysene, med 18 åringene som nullpunkt (inkludert 5 stykker som er yngre enn 18 år). Annengradsledd av alder inngår i analysene, for å undersøke en eventuell kurvelineær sammenheng mellom alder og den avhengige variabelen.

2.2.3 Fylker

Søkerne er delt inn etter hvilket fylke de bodde i da de sendte inn studiesøknaden til Samorda opptak (SO). Bostedsfylke og hjemstedsfylke brukes her synonymt. Fylker der søkerne rekrutterer til samme læresteder og hvor det er mest naturlig å betrakte fylkene som en enhet, er slått sammen. Dette gjelder Oslo og Akershus, og Aust- og Vest-Agder. Høgskolen i Agder har hovedadresse i Vest-Agder, men har avdelinger i begge Agder-fylkene. Det er derfor rimelig å betrakte Agderfylkene som ett fylke i denne sammenheng. Nærmere analyser viser at nærmere halvparten av søkerne fra Aust-Agder har Høgskolen i Agder som sitt førsteønske (44 prosent). På samme måte har et flertall av søkere fra Akershus Oslo som sitt primære lærestedsfylke (60 prosent), mens kun 5 prosent har læresteder i hjemfylket som sitt førsteønske.

2.2.4 Antall søknader

Datamaterialet inneholder informasjon om de seks første prioriterte studieønskene til hver søker. I tillegg har vi informasjon om personen har søkt opptak på ex. phil. studiet. Datamaterialet inneholder dermed informasjon om maksimum syv studieønsker til hver søker. Ikke alle har så mange ønsker. Noen har bare søkt ett eller to steder, mens andre har enda flere enn de syv vi har informasjon om. Etersom gjennomsnittlig antall søknader i år 2000 var 4,6 per person, rommer datamaterialet likevel hovedtyngden av søknadene.

2.2.5 Søknader til universitet eller høgskole

I noen av analysene skiller vi mellom søknader til universitet eller høgskole. Høgskoleutdanning tilbys i alle fylker (unntatt Aust-Agder), mens det er kun fire universiteter her i landet. Studietilbudet på de ulike høgskolene varierer også i høy grad. Valg av utdanningsinstitusjon har dermed en geografisk dimensjon. Vi undersøker fordelingen blant søkerne som søker seg til ulike utdanningsinstitusjoner og i hvilken grad preferanse for høgskole eller universitet har sammenheng med søkerens mobilitet (eller stabilitet).

Variabel for institusjonspreferanse er konstruert ved å skille ut den gruppen som kun har søkt universitetsstudier i en gruppe, de som kun har søkt høgskolestudier i en annen gruppe, og de som har søkt begge typer institusjoner i en tredje gruppe.

2.2.6 Studievalg

SO koordinerer opptak til flere hundre ulike utdanninger. Utdanningene varierer i størrelse, opptakskrav, form og innhold. Mens noen utdanninger, for eksempel økonomi og administrasjonsutdanning, lærerutdanning og sykepleierutdanning, tilbys ved en rekke høyskoler, finnes det andre utdanninger som kun tilbys ved ett eller to læresteder. Sivilarkitektstudiet finnes for eksempel bare ved Arkitektthøgskolen i Oslo og ved NTNU i Trondheim, mens medieteknikk kun kan studeres ved Høgskolen i Stavanger. Dermed sier det seg selv at valg av utdanning vil ha stor betydning for hvilke læresteder man søker studieplass ved. Dersom man ønsker å bli arkitekt og ikke bor i Oslo eller Trondheim, må man søke utdanning utenfor hjemfylket. Eller motsatt; dersom man ønsker å studere i hjemfylket, må studievalg tilpasses de utdanningene som tilbys lokalt.

Det er en lang rekke forhold som styrer utdanningsvalg. I denne omgang er vårt fokus å se på den geografiske variasjonen i studievalg, og i hvilken grad det er sammenheng mellom utdanningsvalg, bosted og søkermobilitet. Utgangspunktet er hovedproblemstillingen; hvor mye betyr lokalisering for valget av studietilbud? Formålet er å undersøke hvor mobile ulike grupper av søkere er i sine studievalg. Dermed må vi også gruppere søkerne etter hvilke utdanninger de har søkt. Slike grupperinger vil alltid forenkle virkeligheten ved at utdanninger som skiller seg både med hensyn til opptakskrav, hvor de tilbys og i antall studieplasser, blir slått sammen til en gruppe. Hensikten er likevel å få en oversikt over søkermønster og søkermobilitet blant søkere til ulike typer av utdanninger. Vi har gruppert utdanningene i 47 grupper, inkludert ex.phil. Da er det både tatt hensyn til utdanningenes lengde og fagfelt. I en del analyser brukes en grovere inndeling, der vi kun skiller mellom fagfelt. Inndelingen i fagområder er gjort ut fra Norsk utdanningsstandard (NUS 2000).

Selv med en såpass fingruppert inndelingen av utdanninger som brukes her, med 47 grupper, er det likevel en del forhold vi ikke har tatt hensyn til. Ingeniørfag inkluderer for eksempel en rekke ulike linjer, deriblant data, bygg, teknikk, kjemi, etc. Noen utdanninger har egne linjer med samisk utdanning. Disse er ikke skilt ut som egne grupper, men er inkludert i hovedgruppen (blant annet allmenn- og førskolelærerutdanning). Samfunnsvitenskapelig utdanning inkluderer kriminologi og psykologi, selv om disse er skilt ut som egne enheter/institutter ved enkelte læresteder. Ettårige studier innen økonomi og administrasjon inneholder også endel studier som kombinerer økonomi og andre fag og handelsfagsutdanninger, for eksempel aquakultur og økonomi, samt tysk/fransk for næringslivet (NHH). Kategoriene ettårige studium og 2-3 årige kandidatstudium/profesjonsutdanning inneholder utdanninger som vanskelig lar seg plassere i noen av de andre kategoriene¹.

---

¹ Eksempler på utdanninger som inngår i kategorien ettårige studium er utdanninger innen miljøvern og friluftsfag, musikk, dyrepleie, bokbransjeutdanning, forfatterstudium og tegnspråkstudium. I kategorien 2-3 årige kandidatstudium/profesjonsutdanninger inngår blant annet kommunalstudiet, offentlig administrasjon, 2-årig bokbransjeutdanning og kulturfag. I denne gruppen inngår også det 4-årige studiet til fagoversetter i tysk/engelsk (30 studieplasser).

2.2.7 Tilbud om studieplass

Det er konstruert en variabel for tilbud om studieplass som skiller mellom de som har fått tilbud om plass og de som ikke har mottatt tilbud på noen av studiene de har søkt opptak til.

Det er også konstruert en variabel som viser hvilket studium man har fått tilbud om plass ved. Ingen søkere får tilbud om plass ved mer enn ett sted om gangen, men det er mulig å få tilbud om plass både i hovedopptaket og i varaopptaket, dersom man ikke har fått oppfylt førsteønsket i hovedopptaket. Det vil si at søkere som i hovedopptaket for eksempel har fått tilbud om plass ved den utdanningen de hadde som andrevalg, kan få tilbud om plass på førsteønsket i varaopptaket senere på sommeren (for beskrivelse av opptaksreglene i SO, se kapittel 1). Variabelen viser det høyest prioriterte studium som søkeren har fått tilbud om plass ved.

2.3 Metode

I tillegg til tabellanalyse, bruker vi i kapittel 3 og 4 logistisk regresjon og korrespondanseanalyse. Her presenterer vi kort disse metodene.

2.3.1 Korrespondanseanalyse

Korrespondanseanalyse innebærer å gi en grafisk fremstilling av frekvenstabeller (Clausen 1989). Målet er å undersøke underliggende sammenhenger mellom rad- og kolonnevariablene i en krysstabell. Vi bruker korrespondanseanalyse i kapittel 3 for å undersøke utdanningsvalg blant ulike grupper av søkere. Her består radvariabelen av søkernes førsteønske, mens kolonnevariabelen er ulike søkergrupper. I konstruksjonen av søkergrupper skiller vi mellom søkere bosatt i universitetsfylkene og de andre fylkene, søkere som har søkt ett fagfelt eller flere fagfelt og søkere som kun søker opptak i hjemfylket (lokale søkere) og de som søker opptak i flere fylker (mobile søkere). Fordi vi ikke skiller mellom lokale søkere som har søkt ett eller flere fagfelt, får vi dermed seks ulike grupper søkere². Fordelingen av de ulike søkergruppene er vist i tabell 2.1.

Korrespondanseanalysen gir en figur som viser mønsteret i relasjonene mellom de to variablene, søkergrupper og primære utdanningsønske, i et todimensjonalt plan (se figur 3.9). Ut fra hvordan punktene er plassert i forhold til hverandre, får vi et bilde av hvordan førsteønsket er relatert til de ulike søkergruppene. Ofte oppstår en såkalt “hestesko”-effekt (Clausen 1989)³. Generelt sett kan vi si at dersom to radpunkter ligger nær hverandre, er disse punktenes profiler like. Ettersom profilene blir mer ulike, øker avstanden mellom punktene.

---

² Det er gjort analyser med åtte istedet for seks søkergrupper. Fordi lokale søkere som har søkt ett og flere fagfelt hadde relativt like utdanningsvalg, ble resultatene omtrent de samme. For å gjøre fremstillingen minst mulig komplisert, viser vi derfor analysen med seks søkergrupper.

³ Hestesko-effekten eller Guttman-effekten oppstår ofte i korrespondanseanalyse og kan skyldes at den første dimensjonen er dominerende, og dimensjon 2 blir en kvadratisk transformasjon av dimensjon 1 (Clausen 1989). I figur 3.9 finner vi også denne formen, selv om dimensjonene er relativt jevnstore (se vedlegg 1).

Tilsvarende kan vi si om avstanden mellom kolonnepunktene. Avstanden mellom rad- og kolonnepunktene er imidlertid mer komplisert og må tolkes med varsomhet. Det vil likevel stort sett være en sammenheng mellom punktenes avstand og forholdet mellom estimerte og observerte frekvenser. Der de observerte frekvensene er høyere enn de estimerte, vil rad- og kolonnepunktene ligge nær hverandre. Nærheten mellom punktene betyr at disse kombinasjonene av utdanningsønske og søkergruppe har flere observasjoner enn forventet ut i fra marginalfordelingene (Clausen 1989). I tolkningen vil vi også ta hensyn til de ulike punktenes relative bidrag til dimensjon 1 og 2 (se vedlegg 1).

Tabell 2.1 *Fordeling av søkere etter bosted, om man har søkt ett fagfelt eller flere fagfelt og om man kun søker opptak i hjemfylket eller i flere fylker.*

Søkergrupper	Prosentfordeling
Lokale søkere, bosatt i universitetsfylker	19
Lokale søkere, bosatt i høgskolefylker	11
Mobile søkere, bosatt i universitetsfylker, søkt ett fagfelt	9
Mobile søkere, bosatt i høgskolefylker, søkt ett fagfelt	22
Mobile søkere, bosatt i universitetsfylker, søkt flere fagfelt	11
Mobile søkere, bosatt i høgskolefylker, søkt flere fagfelt	28
Total	75800

2.3.2 Logistisk regresjon

Logistisk regresjon er et mye brukt analyseverktøy innenfor sosiologiske analyser (se for eksempel Lewis-Beck 1980, Sørensen 1989, Liao 1994, Arnesen og Bækken 1997). Til forskjell fra tradisjonell (lineær) regresjonsanalyse, har den avhengige variabelen i logistisk regresjon kun to verdier, vanligvis null og en. Analysen beregner sannsynligheten for et utfall på den avhengige variabelen til et sett av forklaringsvariable (uavhengige variable), dette uttrykkes som koeffisienter. I logistisk regresjon antas det at sammenhengen mellom den avhengige og de uavhengige variablene er ikke-lineær (S-formet). Det vil si at effekten av en uavhengig variabel på den avhengige varierer på ulike nivåer av den uavhengige variabelen (Arnesen og Bækken 1997). Dette gjør at det kan være vanskelig å intuitivt lese resultatene av analysene ut i fra koeffisientene. Dette løses ved å omregne koeffisientene til beregnede sannsynligheter, som fremstilles i figurer.

I rapporten har vi benyttet denne analyseteknikken for å estimere sannsynligheten for å søke opptak kun ved læresteder i hjemfylket relativt til å søke opptak både i hjemfylket og i andre fylker (kapittel 3). Logistisk regresjon brukes også til å beregne sannsynligheten for å møte opp ved studiestart relativt til å ikke møte opp (kapittel 4). Beregningene gjøres ved bruk av SPSS (Norusis 1994).

2.4 Kjennetegn ved søkerne

Ser vi på hvordan søkerne fordeler seg, ser vi at 60 prosent av søkerne er kvinner, mens mennene utgjør 40 prosent. Hoveddelen av søkerne er i alderen 19-22 år. Disse utgjør 57 prosent av alle søkerne. Det er ikke uventet at flertallet av søkerne er i denne alderen, ettersom flertallet av ungdommen fullfører videregående opplæring når de er 19 år. Det er likevel en betydelig gruppe eldre søkere, noe som trekker opp gjennomsnittsalderen til 24 år. De eldre søkerne kan enten ha tatt videregående opplæring i voksen alder eller utsatt studiestarten noen år. En del har trolig også høyere utdanning fra tidligere av, slik at de eldre søkerne også omfatter personer som tar etter- og videreutdanning. Femten prosent av søkerne er 30 år eller eldre.

Tabell 2.2 Fordeling av variable som inngår i analysene.

Variable	Gjennomsnitt	Median	Standardavvik
Samlet antall søknader	3,7	4	2
Alder	24,1	22	6,3
		Frekvens	Prosent
Antall søknader			
1 (ev bare Ex.phil.)		15751	20,8
2 (ev 1 + Ex.phil.)		11608	15,3
3 (ev 2 + Ex.phil.)		10264	13,5
4 (ev 3 + Ex.phil.)		8374	11
5 (ev 4 + Ex.phil.)		6641	8,8
6 eller fler (ev 5 + Ex.phil.)		18917	25
7 el.flere (inkl. ex.phil.)		4245	5,6
Sum		75800	100
Kjønn			
Mann		30489	40,2
Kvinne		45311	59,8
Sum		75800	100
Bosted (fylke)			
Østfold		3777	5,0
Oslo og Akershus		13740	18,1
Hedmark		2881	3,8
Oppland		2929	3,9
Buskerud		3398	4,5
Vestfold		3292	4,3
Telemark		2635	3,5
Agderfylkene		4740	6,3
Rogaland		6509	8,6
Hordaland		7591	10,0
Sogn og Fjordane		2380	3,1
Møre og Romsdal		4651	6,1
Sør-Trøndelag		5323	7,0
Nord-Trøndelag		2646	3,5
Nordland		4289	5,7
Troms		2795	3,7
Finnmark		1507	2

Utlandet	717	0,9
Sum	75800	100
Søkermobilitet		
Bare søkt plass i hjemfylket	22746	30,0
Søkt plass i hjemfylket og i andre fylker	24626	32,5
Bare søkt plass i andre fylker	28428	37,5
Sum	75800	100
Statsborgerskap		
Norsk	71873	94,8
Utenlandsk	3927	5,2
Sum	75800	100
Norskspråklig		
Ja	72498	95,6
Nei	3285	4,3
Sum	75800	100
Utdanning, førsteønske		
Div høgskolestudium, 1-årig	1438	1,9
Kand.stud/profesjonsutd., 2-3 årig	859	1,1
Maritimutdanning, 2-3 år	271	0,4
Sykepleierutdanning	6234	8,2
Vernepleierutdanning	1057	1,4
Barnevernspedagogutdanning	1541	2
Sosionomutdanning	2031	2,7
Medisinutdanning	2620	3,5
Allmenlærerutdanning	4112	5,4
Førskolelærerutdanning	1838	2,4
Informasjon og mediefag, 2-3 år	1325	1,8
Økonomi/adm., 2-3 årig	4391	5,8
Faglærerutdanning	379	0,5
Kunst og design, 3-4 år	1118	1,5
Øk/adm., 1-årig	605	0,8
Ingeniørutdanning	4332	5,7
Hist. fil. og språk, 1-årig	6003	7,9
Arkitekt	627	0,8
Teologiutdanning	302	0,4
Mat.nat.fag, inkl. realfag, 1-årig	2948	3,9
Idrettsfag, 1-årig	1317	1,7
It/informatikk, 1-årig	724	1
Pedagogikk, 1-årig	876	1,2
Samfunnsvitenskap, 1-årig	6326	8,4
Primærnæringsfag, 2-3 år	291	0,4
Hotell og restaurantfag, 2-3 år	272	0,4
It/informatikk, 2-3-årig	2589	3,4
Mat.nat.fag, 2-3-årig	190	0,3
Reiselivsfag, 2-3 år	697	0,9
Journalistutdanning	1508	2
Bibliotekutdanning	234	0,3
Siviløkonomutdanning	2187	2,9
Film/tv/mediafag, 2-3 år	149	0,2
Markedsføringsfag, 2-3 årig	226	0,3
Drama og formingsfag, 1-årig	579	0,8

Ergoterapiutdanning	471	0,6
Radiografutdanning	655	0,9
Bioingeniørutdanning	382	0,5
Fysioterapiutdanning	2200	2,9
Div. helsefag, 2-3-årig	323	0,4
Farmasiutdanning	196	0,3
Juridisk utdanning	2077	2,7
Sivilingeniørutdanning	3848	5,1
Prof.studium, landbruk, 5-årig	425	0,6
Veterinærutdanning	371	0,5
Odontologiutdanning	235	0,3
Ex.phil.	2203	2,9
Total	75582	100
Studievalg, grov inndeling (førsteønske)		
Humaniora	8236	10,9
Undervisning	8746	11,6
Samf.vit.og jus	11611	15,4
Adm. og øk.	7183	9,5
Nat.vit. og teknikk	15911	21,1
Helse sosial og idrett	17710	23,4
Div høyere utd. (inkl.ex.phil.)	6185	8,2
Total	75582	100
Utdanningslengde		
1-årig	20816	27,5
2-3-årig	34445	45,6
4-årig	7417	9,8
5-6-årig	12904	17,1
Total	75582	100
Like fagfelt		
Ja	36654	48,4
Nei	39146	51,6
Sum	75800	100
Kvalifisert (minst et sted)		
Ja	57573	76
Nei	18227	24
Sum	75800	100
Tilbud om plass (minst et sted)		
Nei	21602	28,5
Ja	54198	71,5
Sum	75800	100
Svart på tilbud (minst et sted)		
Ja	42311	55,8
Nei	33489	44,2
Sum	75800	100
Møtt opp ved studiestart		
Ja	35989	47,5
Nei	39811	52,5
Sum	75800	100

Tabell 2.1 viser at hver person gjennomsnittlig har sendt 3,7 studiesøknader, medianen er 4. Ettersom vi kun har med maksimum 7 studiesøknader per søker, får vi dermed et noe lavere snitt enn vi hadde fått dersom alle søknader var inkludert i datamaterialet (gjennomsnittlig 4,6 per person). En fjerdedel av søkerne har sendt 6 eller flere søknader, mens gruppen som har søkt ex.phil i tillegg til 6 eller flere søknader utgjør 6 prosent. Om lag en femtedel, 21 prosent, har kun søkt opptak til ett studium.

Ser vi på den geografiske fordelingen blant søkerne, ser vi at Hordaland og Oslo utgjør de største fylkene, med 10 prosent av søkerne fra hvert av fylkene. Deretter følger Rogaland og Akershus med 9 og 8 prosent av søkerne. Nederst finner vi Finnmark og Aust-Agder, hver med 2 prosent av søkerne. En prosent av søkerne er bosatt i utlandet. Det er også en liten andel som ikke har norsk statsborgerskap eller er norskspråklige, 5 og 4 prosent. Av landsdelene utgjør Vestlandet og Oslo/Akershus de største med henholdsvis 19 og 18 prosent av søkerne. Mens 30 prosent av søkerne kun har søkt opptak i hjemfylket har flertallet, har 33 prosent søkt opptak til studier både i hjemfylket og andre steder, mens 38 prosent kun har søkt opptak i andre fylker.

Søkernes primære studievalg er spredt over et stort antall utdanninger. Blant de utdanningene som har størst andel søkere finner vi sykepleierutdanningen, 8 prosent har dette som sitt primære studievalg. Ettårige utdanninger innenfor humaniora og samfunnsvitenskap har like høye andeler av søkerne. Dette er utdanninger man som regel kombinerer med andre fag og studier. Også allmennlærerutdanningen, ingeniør- og sivilingeniørstudiet, samt økonomi og administrasjonsfag har mange søkere. Vi ser at hovedtyngden av søkere har 2-3 årige utdanninger som sitt førsteønske, 46 prosent befinner seg her. Tjueåtte prosent har søkt opptak til en ettårig utdanning, mens 17 prosent har søkt opptak til de lengste profesjonsutdanningene, med varighet mellom 5 og 6 år. Mange av de ettårige studiene inngår som en del av en lengre utdanning, og en del av de som søker opptak til ettårige studier har trolig en lengre utdanning som sitt endelige studiemål. Skiller vi mellom de som har søkt opptak til like og ulike fagfelt, finner vi at litt over halvparten av søkerne, 52 prosent, har søkt opptak til utdanninger innenfor to eller flere fagområder. De som kun har søkt opptak til ett studium (21 prosent) inngår i gruppen med ett fagområde. Det vil si at flertallet blant de som søker opptak til flere studier også har relativ god spredning på studievalgene.

Av alle søkerne var 76 prosent kvalifisert til minst en av utdanningene man har søkt opptak til. Nesten like mange, 72 prosent, fikk tilbud om studieplass ved minst ett studium. Ikke alle tok imot dette tilbudet, 56 prosent svarte ja på minst ett tilbud. Ved studiestart møtte 48 prosent av søkerne opp. I neste kapittel skal vi undersøke hvordan søkerne fordeler seg i forhold til bostedsfylke og hvor de ønsker å studere. Vi skal også undersøke sammenhengen mellom bosted, søkermonster og utdanningsvalg.

3 Søkermønstre

I dette kapitlet skal vi se nærmere på søkermønsteret blant søkere til SO våren 2000. I første del av kapitlet sammenligner vi søkerens bostedsfylke og hvilket fylke søkere har som førsteønske. Dermed kan vi se hvordan balansen mellom fylkene er med hensyn til å “tape” eller “vinne” studenter. Deretter ser vi nærmere på søkere som kun søker opptak til studier i hjemfylket. Vi ser på hvordan de fordeler seg mellom de ulike fylkene, og sammensetning i forhold til alder, kjønn og utdanningsvalg. Vi sammenligner denne gruppen lokale søkere som søker seg til andre fylker, mobile søkere, for å undersøke eventuelle forskjeller mellom gruppene. Så undersøkes søkere som primært er orienterte mot et bestemt studium, uansett beliggenhet. Vi undersøker hvor stor andel det er som har det nærmeste lokaliserte lærestedet som første prioritet, blant studenter som søker samme type studium ved flere læresteder. Til slutt i kapitlet presenteres en multivariat analyse der vi undersøker kjennetegn ved søkere som bare søker opptak i hjemfylket, sammenlignet med de som søker studieplass også i andre fylker. I modellen inngår en rekke demografiske og utdanningsmessige forhold.

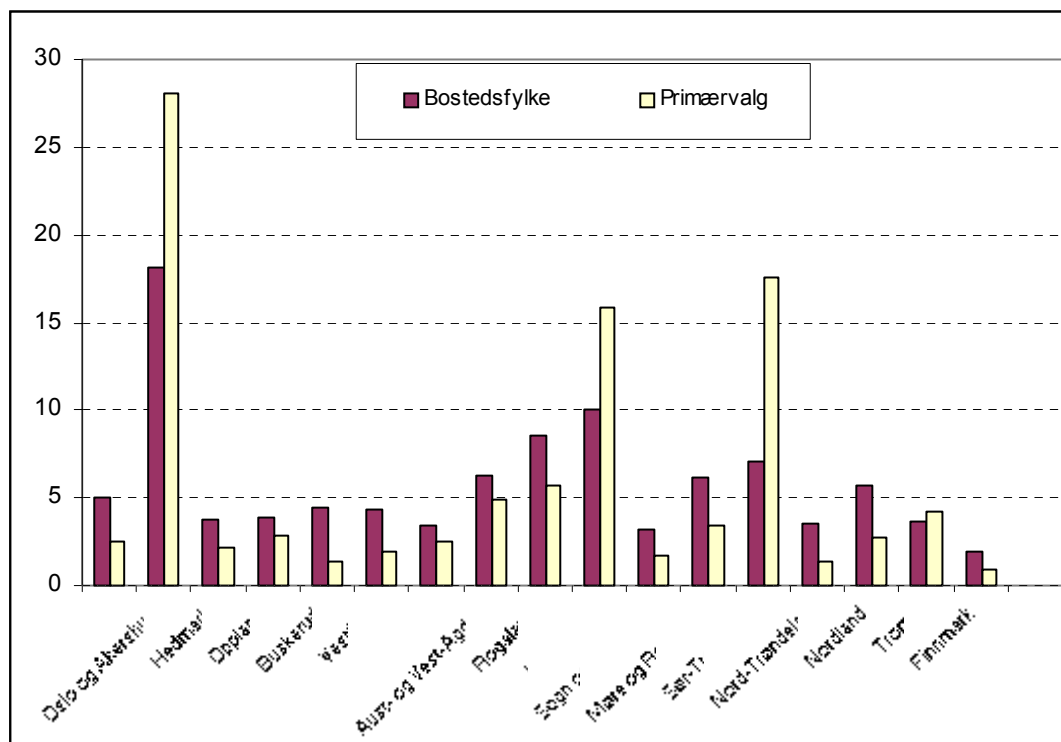
3.1 Bostedsfylke og førsteønske

Figur 3.1 viser andeler etter bostedsfylke og førsteprioritets lærestedsfylke. Det er Oslo og Akershus som har den høyeste andelen av søkere bosatt i fylket, 18 prosent. Deretter følger Hordaland og Rogaland med 10 og 9 prosent av søkerne. Kun to prosent av søkerne er bosatt i Finnmark, mens Sogn og Fjordane følger med 3 prosent av søkerne.

Ser vi på hvordan søkerne fordeler seg i forhold til hvilket fylke de ønsker å studere i, finner vi at om lag 28 prosent har Oslo/Akershus som sitt førsteønske, mens 18 prosent har søkt seg til Sør-Trøndelag og 16 prosent til Hordaland (se figur 3.1). Disse fylkene “vinner” dermed studenter ved å ha høyere andeler primærsøkere enn andeler bosatte søkere. Ikke overraskende er det de store universitetsfylkene som tiltrekker seg flest søkere, det er i disse fylkene vi finner størst antall studieplasser og bredde i utdanningstilbudet. Også Universitetet i Tromsø tiltrekker seg studenter og har en noe høyere andel av primærsøkere enn bosatte søkere. Samtlige av de andre fylkene “taper” studenter i forhold til hvor mange som er bosatt i fylket. Verst ut kommer Buskerud, med 4 prosent av søkerne bosatt i fylket, men med bare én prosent av primærsøkerne.

Når vi går over til å sammenligne andeler som kun har søkt studieplass i hjemfylket, er det rimelig å forvente at universitetsfylkene har høyere andeler enn de andre fylkene. Dette er fordi sammenhengen mellom lærestedspreferanse og søkermobilitet henger sammen med studietilbud i hjemfylket. Søkere som er bosatt i universitetsfylkene har tilgang på et bredere spekter av studietilbud, dermed har denne gruppen mindre behov for å søke studieplass i andre fylker for å få oppfylt studieønskene sine.

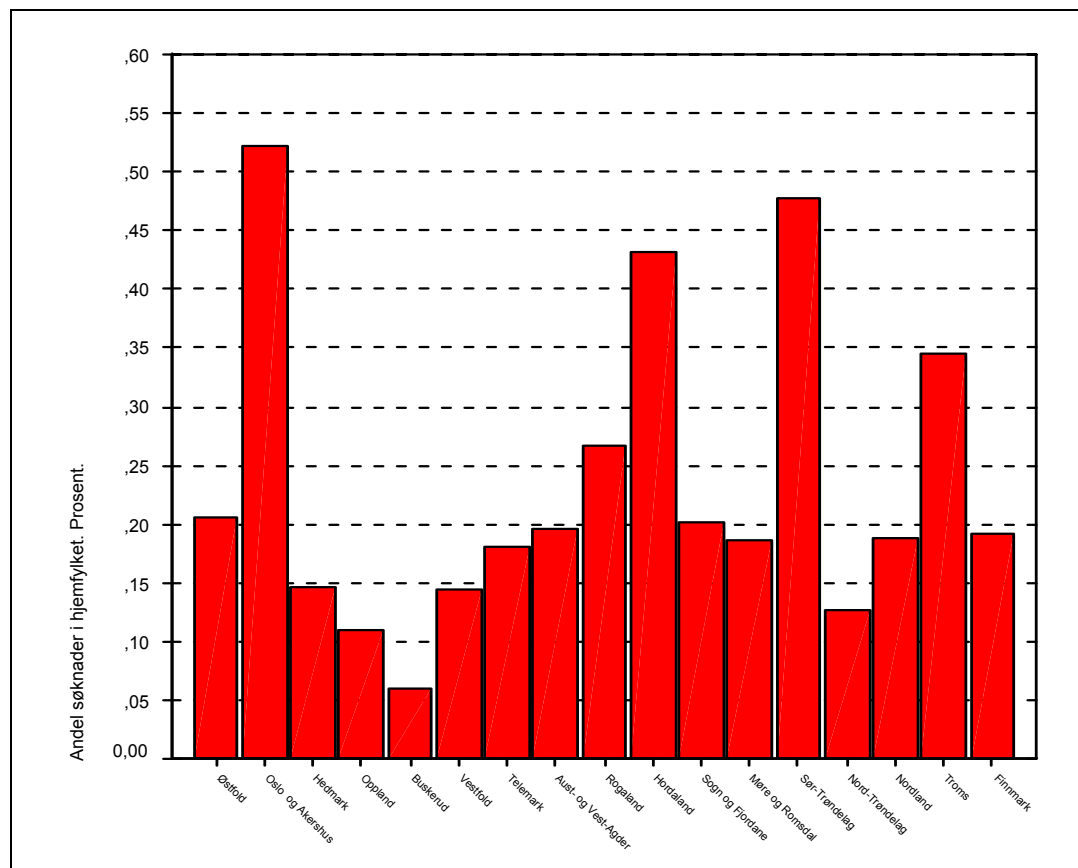
Figur 3.1 Bostedsfylke og førsteprioritets lærestedsfylke. Søkere til SO våren 2000. N=75 800.

3.2 Hvem søker bare studieplass i hjemfylket?

Figur 3.2 viser andeler som bare har søkt studieplass i hjemfylket etter søkerens bostedsfylke. Ser vi på fordelingen av søkere fra ulike fylker, ser vi betydelige variasjoner. Søkere bosatt i Oslo og Akershus har den klart høyeste andelen som kun har søkt opptak til studier i hjemfylket, sammenlignet med søkere bosatt andre steder i landet. Under halvparten av søkere bosatt i Oslo og Akershus har søkt studieplass på læresteder utenfor hjemfylket. Også Sør-Trøndelag og Hordaland har høye andeler søkere som kun har søkt studieplass i hjemfylket, henholdsvis 47 og 43 prosent. I andre enden av skalaen finner vi Telemark der om lag 5 prosent av søkerne kun har søkt studieplass i hjemfylket. Også Oppland har en lav andel “lokale” søkere, her har 11 prosent av søkerne kun søkt studieplass i hjemfylket.

Figur 3.2 *Andeler som kun har søkt studieplass i hjemfylket etter søkerens bostedsfylke. Søkere til SO våren 2000. N=75 800.*

Det er nærliggende å se andelen som kun søker studieplass lokalt i sammenheng med studietilbudet i hjemfylket. Generelt har alle fire universitetsfylkene en høyere andel søkere som kun har søkt studieopptak i hjemfylket, sammenlignet med søkere fra andre fylker. Dette er fylker med relativt bredt studietilbud. Et hovedskille synes altså å gå mellom de som er bosatt i et universitetsfylke og de som er bosatt i andre fylker. Tabell 3.1 viser andeler som kun søker plass i hjemfylket, kun i andre fylker, eller begge deler, blant studenter bosatt i universitetsfylker og andre fylker.

Tabell 3.1 *Søkere bosatt i universitetsfylker eller andre fylker som har søkt studieplass kun i hjemfylket, både hjemfylket og andre fylker eller kun andre fylker. Søkere til SO våren 2000.*

	Universitetsfylker	Andre fylker	Alle
Bare søkt i hjemfylket	48	18	30
Begge deler	36	31	32
Bare søkt utenfor hjemfylket	16	51	38
Sum (N=100%)	29 449	46 351	75 800

Vi ser at 38 prosent søker opptak på studiesteder utenfor hjemstedet, mens 32 prosent har søkt studieplass både lokalt og i andre fylker. Flertallet av søkerne søker altså studieplass utenfor hjemfylket, til sammen 70 prosent. Tabellen viser betydelig høyere andeler som kun søker opptak i hjemfylket blant søkere bosatt i et universitetsfylke enn blant andre søkere, 48 mot 18 prosent. Som tidligere nevnt, må dette ses i sammenheng med fordelingen av studietilbud i de ulike fylkene. En liten andel av søkerne bosatt i universitetsfylkene, 16 prosent, søker opptak kun utenfor hjemfylket. Trolig har også dette sammenheng med utdanningstilbudet i hjemfylket. Nærmere undersøkelser viser at søkere til sivilingeniørstudiet trekker opp andelen som kun søker opptak utenfor hjemfylket, noe som skyldes at flertallet av disse søkerne har NTNU i Sør-Trøndelag som førsteønske. Andelen mobile søkere er likevel langt høyere blant søkere bosatt utenfor universitetsfylkene, 51 prosent.

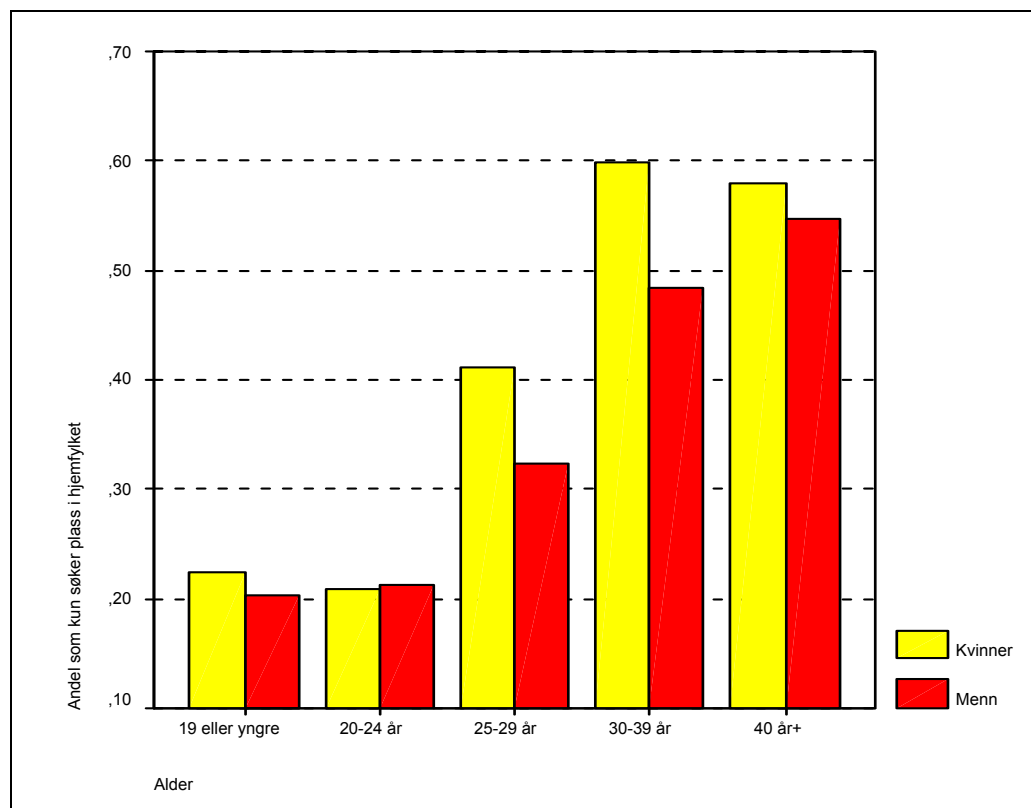
3.3 Kjønn og alder – har det betydning?

Både omfang av studieplasser og bredden i studietilbudet i hjemfylket har betydning for søkermønster og søkermobilitet. Men det kan også være andre forhold som har betydning for om man ønsker å studere lokalt eller er villig til å flytte på seg. Familieetablering og omsorgsforpliktelser er forhold som kan gjøre det vanskelig å flytte for å ta utdanning.

I figur 3.3 sammenligner vi andeler som søker utdanning i hjemfylket etter søkerens alder og kjønn. Figuren viser at tendensen til kun å søke studieplass i hjemfylket øker med stigende alder. Mens kun en femtedel av de yngste søkerne bare søker plass i hjemfylket, søker under halvparten av de eldste søkere plass utenfor hjemfylket. Tendensen er noe sterkere blant kvinner enn blant menn. Mens det er ubetydelige forskjeller mellom kjønnene blant de yngste søkerne, er det en høyere andel blant de kvinnelige søkerne på 25 år eller mer, som velger å kun søke studieplass i hjemfylket. Kjønnsforskjellen er størst blant søkere mellom 30 og 39 år, her har 60 prosent av kvinnene kun søkt studieplass i hjemfylket, mens andelen blant mennene er 48 prosent.

Det er rimelig å se søkermønsteret i sammenheng med familieetablering, som gjerne skjer i løpet av 20- og 30-årene. Ettersom man blir eldre og etablerer seg med familie, hus og barn, reduseres trolig ønske og/eller mulighetene til å flytte for å ta utdanning. En del av søkerne er i tillegg i arbeid når de søker om opptak (Skjersli og Støren 1999), og er dermed antakelig bundet til hjemstedet som følge av arbeidet. Det er likevel verdt å merke seg at selv om det særlig er de voksne kvinnelige søkerne som søker opptak i hjemfylket, er *antallet* kvinnelige søkere høyere enn antallet menn, uansett aldersgruppe. Blant søkere i alderen 20 til 24 år, som er gruppen med flest søkere, er antallet kvinnelige søkere drøyt 24 000, mens antallet mannlige søkere er i underkant av 18 000. Blant søkere i alderen 30 til 39 år finner vi om lag 2800 menn og vel 5200 kvinner. Det er med andre ord en høyere andel kvinnelige søkere til høyere utdanning både blant de yngste og de eldste søkerne.

Figur 3.3 *Andeler som kun har søkt studieplass i hjemfylket etter kjønn og alder. Søkere til SO våren 2000. N=75 800.*

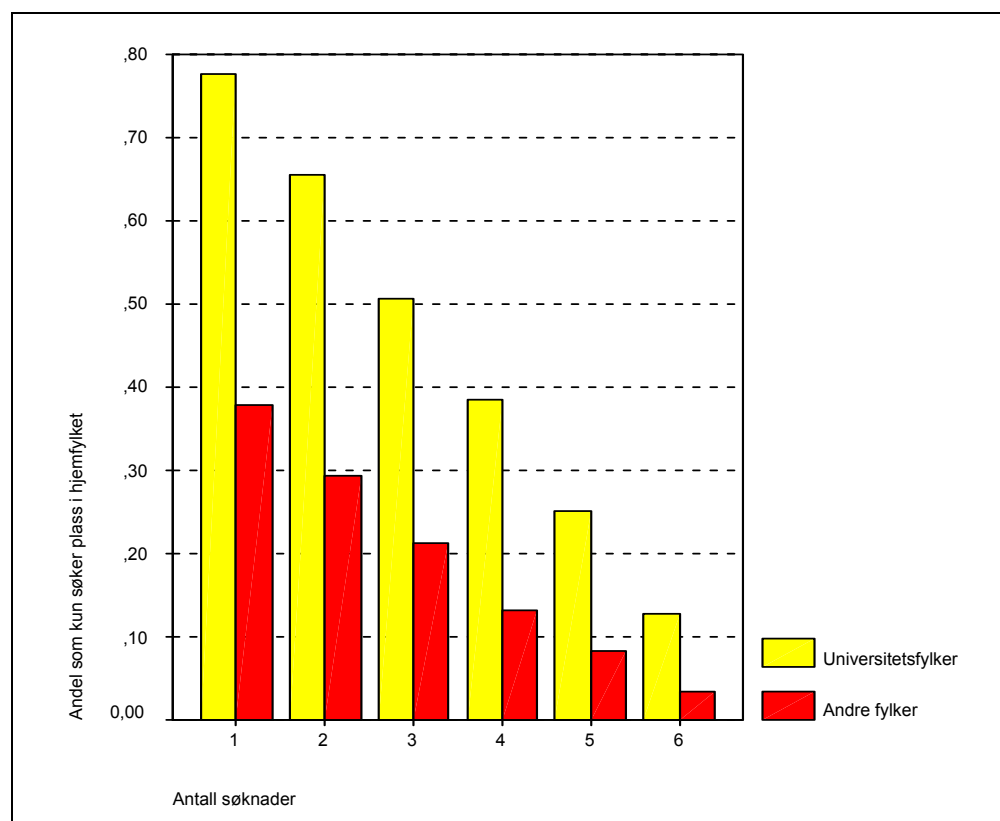
3.4 Antall studiesøknader og søkermobilitet

Som vi tidligere var inne på, har studietilbudet i hjemfylket trolig stor betydning for hvor man søker og om man søker lokale læresteder eller er villig til å flytte for å ta utdanning. Figur 3.2 viser også generelt høyere andeler som kun søker opptak i hjemfylket blant de som er bosatt i et universitetsfylke sammenlignet med søkere bosatt i fylker med høyskole. I figur 3.4 ser vi hvordan andelen som kun søker opptak i hjemfylket varierer med antall søknader man har sendt inn.

Både blant søkere bosatt i universitetsfylkene og høyskolefylkene synker andelen som kun søker opptak i hjemfylket etter som antallet søknader stiger. De som søker flere studietilbud søker altså studieplass ved flere læresteder, og i større grad ved læresteder utenfor hjemfylket. Dette er en forventet sammenheng, ettersom de som sender mange søknader ofte søker samme utdanning ved flere læresteder. Søkermønsteret kan også ha sammenheng med hvilken type utdanning man søker seg til. Mens noen utdanninger finnes i ved de fleste høyskoler, tilbys andre utdanninger kun ved noen få læresteder. Også opptakskravene varierer betydelig mellom ulike utdanninger og ulike læresteder, noe som også kan ha betydning for hvor mange søknader man sender og hvor man søker opptak. Vi ser imidlertid klare forskjeller mellom

søkere bosatt i universitetsfylkene og høyskolefylkene. Søkere fra universitetsfylkene har betydelig høyere andeler “lokale” søkere enn andre søkere, uansett antall søknader. Selv blant dem som sender 6 søknader eller flere, søker over 10 prosent kun opptak til lokale læresteder. Blant søkere bosatt i høyskolefylkene er andelen under 5 prosent. Resultatene tyder på at andelen som søker en rekke ulike studier ved sin lokale høyskole for å unngå å flytte, er relativt liten.

Figur 3.4 Andeler som kun har søkt studieplass i hjemfylket etter bostedsfylke og antall søknader. Søkere til SO våren 2000. N=75 800.

I tabell 3.2 har vi skilt ut søkere etter bostedsfylke, søkermobilitet og antall søknader. I hvilken grad er det forskjeller i antall søknader mellom de som kun søker opptak ved det lokale lærestedet, de som søker opptak ved læresteder både lokalt og i andre fylker og de som kun søker opptak utenfor hjemfylket? Er det forskjeller mellom søkere bosatt i universitetsfylkene og søkere bosatt i andre fylker?

Vi ser av tabellen at de som kun har søkt studieplass i hjemfylket, generelt søker opptak få steder. Omlag 40 prosent av de “lokale” søkerne har kun søkt opptak til ett studium, mens andelen som har søkt opptak seks eller flere steder, er under 10 prosent. Dette gjelder både søkere bosatt i universitetsfylker og andre fylker. Det er altså ikke slik at søkere bosatt i universitetsfylkene som kun søker opptak lokalt, sender flere søknader enn de lokale søkerne bosatt i andre fylker. Med tanke på forskjeller i utdanningstilbudet skulle vi kanskje ha

forventet en slik sammenheng. Resultatene kan indikere at andelen som søker flere lokale studietilbud er relativt liten både i universitetsfylkene og de andre fylkene.

Tabell 3.2 *Søkere bosatt i universitetsfylke eller andre fylker som har søkt studieplass kun i hjemfylket, både hjemfylket og andre fylker eller kun andre fylker etter antall søknader. Søkere til SO våren 2000. N=75 800.*

Antall søknader	Universitetsfylke			Andre fylker		
	Kun hjemfylket	Begge deler	Kun andre fylker	Kun hjemfylket	Begge deler	Kun andre fylker
1	40		31	40		22
2	23	7	17	25	8	15
3	15	12	13	17	13	13
4	9	13	9	8	14	11
5	5	14	7	4	13	8
6 eller flere	8	54	23	6	52	31
N=100 %	14212	10547	4690	8534	14079	23738

Ser vi på de som søker opptak både i hjemfylket og i andre fylker, er dette en gruppe som generelt søker opptak mange steder. Naturlig nok har denne gruppen sendt minst to søknader, og over halvparten har sendt seks søknader eller flere. Også her fordeler andelen søkere seg relativt likt i universitetsfylkene og de andre fylkene. Blant søkere som kun søker opptak i andre fylker enn hjemfylket, finner vi noe forskjell mellom de som er bosatt i universitetsfylker og i de andre fylkene. Andelen som kun har søkt opptak ett eller to steder, er nærmere 50 prosent i universitetsfylkene og under 40 prosent i de andre fylkene. Søkere bosatt i universitetsfylkene som kun søker opptak i andre fylker enn hjemfylket søker altså færre steder enn søkere bosatt i andre fylker. Samlet sett vil dette si at søkere bosatt i universitetsfylkene generelt sender noe færre søknader enn søkere bosatt i andre fylker. Med unntak av denne forskjellen viser tabell 3.2 et svært likt søkermønster for de to gruppene.

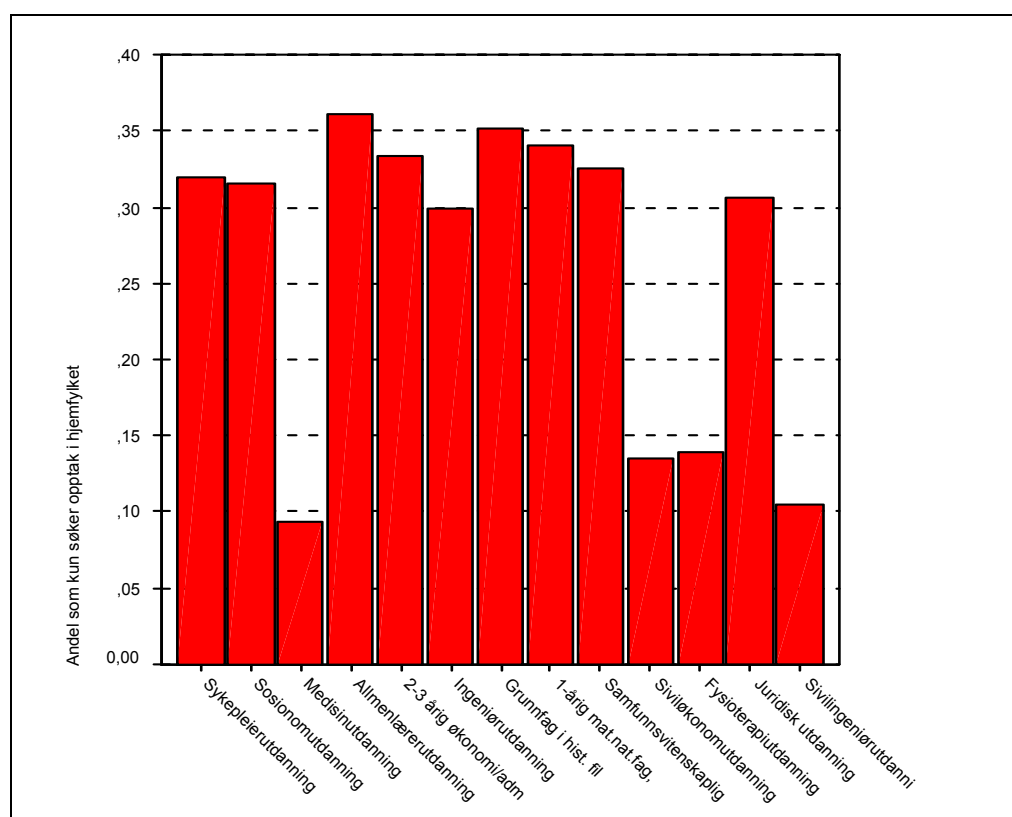
3.4.1 Søkermobilitet og utdanningsvalg

Nå har vi sett på hvordan andelen som søker opptak i hjemfylket varierer etter søkerens bostedsfylke, kjønn, alder og antall søknader man har sendt. Men hvilke utdanninger søker de som ønsker å bli boende i hjemfylket? Og til hvilke utdanninger er søkerne villige til å flytte fra hjemfylket? I utgangspunktet er det rimelig at utdanninger som tilbys ved en rekke læresteder har høyere andeler av "lokale" søkere enn studier som kun tilbys ved ett eller noen få læresteder. I figur 3.5 har vi skilt ut noen av utdanningene med flest søkere (se tabell 2.2). Her sammenligner vi andeler søkere som har utdanningene som sitt førsteønske og som kun har søkt opptak i hjemfylket.

Vi ser betydelige forskjeller i andeler som kun søker opptak i hjemfylket blant de utdanningene som vises i figur 3.5. Allmennlærerutdanningen har den høyeste andelen

“lokale” søkere, i overkant av 35 prosent. Deretter følger ettårige utdanninger innenfor humaniora, samfunnsvitenskap og naturvitenskap, alle med over 30 prosent lokale søkere. Også 2-3 årige utdanninger innenfor økonomi og administrasjon har en høy andel som kun søker opptak i hjemfylket. I det hele tatt har de fleste utdanningene relativt høye andeler lokale søkere. Fire utdanninger skiller seg imidlertid ut. Dette er medisinstudiet, der andelen lokale søkere ligger under 10 prosent. Like over finner vi sivilingeniørstudiet, med omtrent 10 prosent søkere som kun søker plass i hjemfylket. Deretter kommer fysioterapi- og siviløkonomutdanningene, begge med om lag 14 prosent hjemstedssøkere.

Figur 3.5 *Andeler som kun har søkt studie plass i hjemfylket etter primære utdanningsvalg. Søkere til SO våren 2000. N=75 800.*

Ut i fra figur 3.5 er det rimelig å se andelen som kun søker opptak i hjemfylket både i forhold til hvor mange steder utdanningen tilbys, men også i forhold til utdanningens lengde og popularitet. Med unntak av sivilingeniørstudiet, tilbys de fire utdanningene med lavest andel lokale søkere, kun ved læresteder i universitetsfylkene (Samordna opptak 2002). Medisinstudiet er en utdanning med svært mange søkere i forhold til studie plasser. De høye inntakskravene gjør trolig at mange søker studie plass ved flere læresteder både i Norge og i utlandet. Det er derfor ikke overraskende at andelen som kun søker studie plass i hjemfylket er lav. Også fysioterapistudiet har høye inntakskrav (Samordna opptak 2002). Studiet tilbys kun i universitetsfylkene og har få studie plasser i forhold til antall søkere. Sivilingeniørstudiet

tilbys derimot ved flere læresteder og antall studieplasser er langt høyere. Nærmere analyser viser likevel at 90 prosent av søkere som har sivilingeniørstudiet som førsteønske, har søkt seg til NTNU i Sør-Trøndelag. Den lave andel lokale søkere til siviløkonomstudiet er ikke overraskende tatt i betraktning at samtlige studieplasser er ved Handelshøgskolen i Bergen. Siviløkonomiutdanningen tilbys imidlertid også ved Handelshøgskolen BI Sandvika (i Akershus fylke), som altså ikke inngår i SO.

Generelt kan det se ut som søkermobilitet først og fremst har sammenheng med fordelingen av studieplasser. Utdanninger som tilbys ved et fåtall læresteder har en høyere andel mobile søkere enn utdanninger som tilbys ved flere høyskoler. Et unntak er juridisk utdanning som kun tilbys ved universitetene og likevel har en relativt høy andel av søkerne som kun søker studieplass i hjemfylket. Dette kan tyde på at studiet først og fremst rekrutterer studenter blant de som er bosatt i universitetsfylkene. Tidligere studier har vist at studiet har en skjev sosial rekruttering og en relativt høy egenrekruttering, det vil si studenter der mor og/eller far er jurister (Hansen 2000).

3.5 Søkere med studietilbud i hjemfylket

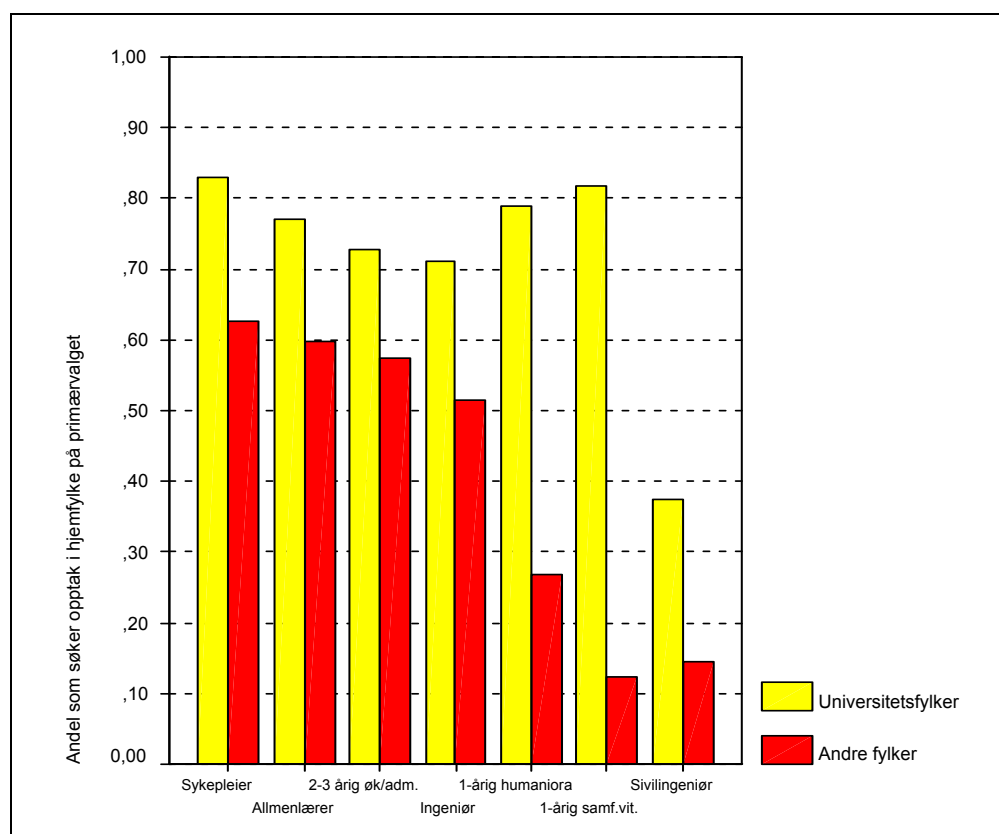
Som vi har sett, varierer andelene som kun søker opptak i hjemfylket etter både antall søknader som sendes inn, kjønn og alder, og etter hvilken type utdanning man søker seg til. Mye av forskjellene i søkermobilitet skyldes fordelingen av studieplasser. Dersom den utdanningen man ønsker å studere ikke finnes i hjemfylket, er man nødt til å søke opptak i andre fylker. Dersom studietilbudet finnes i hjemfylket, skulle man derimot forvente at mange velger å søke opptak ved sin lokale høyskole. Her undersøker vi i hvilken grad de som søker studietilbud som finnes i hjemfylket har dette som førsteønsket, eller om de likevel søker seg til læresteder i andre fylker.

Figur 3.6 viser andeler som har et lærested i hjemfylket som førsteprioritet blant de som søker opptak på studium som finnes i hjemfylket. Dette er en gruppe der alle i utgangspunktet har mulighet til å søke opptak ved et lærested i hjemfylket. I figuren skilles det mellom søkere bosatt i universitetsfylkene og søkere bosatt i andre fylker, i tillegg til å skille mellom ulike utdanninger. Dette er syv av de utdanningene med flest primærsøkere (se tabell 2.2), og som tilbys både i universitetsfylker og i andre fylker.

Figuren viser at ikke alle har sitt lokale lærested som førsteønske, selv om de har mulighet til det utifra hvilken utdanning de har som primærvalg. Søkere bosatt i universitetsfylkene har jevnt over høyere andeler som søker opptak i hjemfylket enn søkere bosatt i andre fylker, med unntak av sivilingeniørstudiet ligger andelen på over 70 prosent. Blant søkere til sivilingeniørstudiet er andelen betydelig lavere, under 40 prosent. Dette har sammenheng med at sivilingeniørstudiet hovedsakelig er lokalisert ved NTNU i Sør-Trøndelag. Om lag 87 prosent av alle studieplassene finnes her, og det er derfor ikke overraskende at de fleste søker seg til Sør-Trøndelag, selv om sivilingeniørstudiet også tilbys i hjemfylket.

Trolig skyldes endel av de forskjellene vi ser i figur 3.6 ulikheter i studietilbud, selv når vi sammenligner søkere til samme utdanning. Den store forskjellen i andeler lokale søkere blant søkere til ettårige studier i samfunnsvitenskap og humaniora, skyldes trolig ulikheter i studietilbudene ved høyskoler og universitet. Dette er utdanninger som tilbys ved alle universitetene i tillegg til noen av høyskolene. Trolig tilbys fagene i større bredde ved universitetene enn ved høyskolene. Mulighetene til å bygge videre på studiene, ved å ta mellomfag og hovedfag og sette fagene sammen til en grad, vil antakelig være større ved universitetene.

Figur 3.6 *Andeler som har studieplass i hjemfylket som førsteønske blant søkere som søker opptak på studier som tilbys i hjemfylket. Søkere bosatt i universitetsfylker og andre fylker etter primære utdanningsvalg. Søkere til SO våren 2000.*

Blant primærsøkere til sykepleier- og allmennlærerstudiet skulle vi derimot forvente større likheter mellom utdanningstilbudet ettersom disse studiene tilbys ved høyskolene både i universitetsfylkene og de andre fylkene. Likevel ser vi også blant disse søkerne en lavere andel primærsøkere til lærestedet i hjemfylket blant søkere bosatt utenfor universitetsfylkene. Blant primærsøkere til sykepleierstudiet bosatt i universitetsfylkene, har 83 prosent et lokalt lærested som førsteønske. Andelen blant søkere til allmennlærerstudiet ligger like under, 77 prosent. Blant søkere bosatt utenfor universitetsfylkene er andelen lokale søkere til

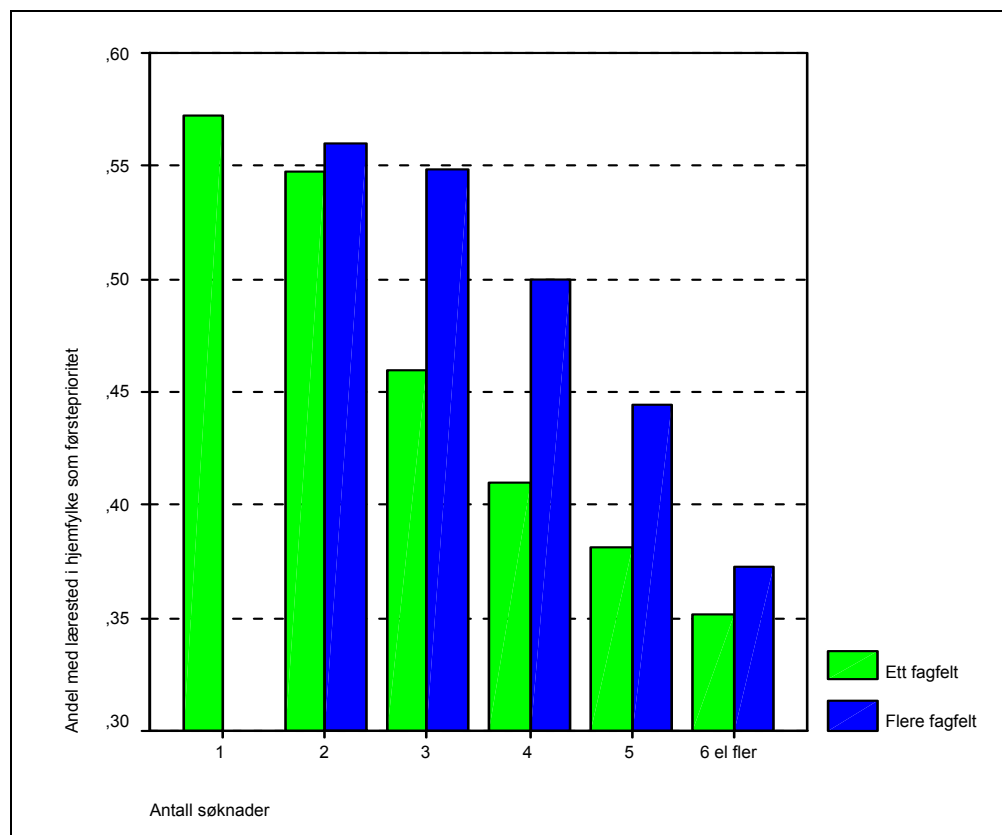
sykepleier- og allmennlærerstudiet henholdsvis 63 og 60 prosent. Vi kan ikke utelukke at det også innen disse utdanningene er forskjeller i studieinnhold og andel studieplasser som forklarer forskjellene. En annen mulighet er å se forskjellene mellom søkere fra universitetsfylker og andre fylker i sammenheng med mer generelle urbaniseringstendenser. Det kan være flere ting enn studietilbudet som trekker søkere til universitetsfylkene. Mange unge ønsker heller å bo i en storby med de aktiviteter og fritidsmuligheter det innebærer enn på et lite sted med begrenset tilbud (Berg 1998).

3.6 Søkere til ett fagfelt

Mens noen søker en rekke ulike utdanninger, har andre bestemt seg for en bestemt utdanning og søker opptak til samme utdanning ved flere læresteder. Trolig har dette betydning for søkermobilitet, ved at søkere som søker seg til en bestemt utdanning ved flere læresteder, i større grad søker opptak på læresteder utenfor hjemfylket enn søkere som søker opptak til flere ulike utdanninger. En av problemstillingene vi reiste i kapittel 1 gjaldt forskjellen mellom søkere som primært er orienterte mot et bestemt studium, uansett beliggenhet, og søkere som primært ønsker å studere i hjemstedsregionen. Blant studenter som søker samme type studium ved flere læresteder, hvor stor andel er det da som har nærmest lokaliserte lærested som førsteprioritet? Dette undersøker vi i figur 3.7 ved å sammenligne søkere etter hvor mange søknader de har sendt og om de har søkt opptak innenfor ett eller flere fagfelt.

Figuren viser at andelene som har et lærested i hjemfylket som førsteprioritet, synker med økende antall søknader. Blant de som kun søker opptak til en utdanning, ønsker 57 prosent å studere ved sitt lokale lærested. Blant studenter som søker samme type studium ved flere læresteder og har sendt seks eller flere søknader, er andelen nede i 35 prosent. Det er altså betydelig lavere andeler som har nærmest lokaliserte lærested som førsteprioritet blant søkere som søker samme type studium ved flere læresteder enn blant dem som søker opptak få steder. Forskjellen mellom søkere som primært er orienterte mot et bestemt studium og de som søker opptak innenfor flere fagfelt varierer etter hvor mange søknader som er sendt. Ser vi på de som har sendt tre eller fire søknader, er andelen som har et lærested i hjemfylket som primærvalg omlag 10 prosentpoeng lavere blant søkere til ett fagfelt enn blant søkere til flere fagfelt. Dette kan skyldes at søkere som søker opptak til flere fagfelt i større grad ønsker å studere i hjemfylket sammenlignet med de som i større grad har bestemt seg for hvilken utdanning de vil studere. Dermed kan spredningen i utdanningsønskene ha sammenheng med at man ønsker å studere på hjemstedet. Det kan også være at de som søker opptak til ett fagfelt i større grad velger utdanninger som ikke tilbys i hjemfylket. For å undersøke dette nærmere, kan vi snevre inn gruppen vi undersøker til de som søker opptak til studier som finnes i hjemfylket.

Figur 3.7 *Andeler som har studieplass i hjemfylket som førsteønske etter antall søknader. Søkere som søker ett eller flere fagfelt. Søkere til SO våren 2000.*

3.6.1 Studietilbud i hjemfylket

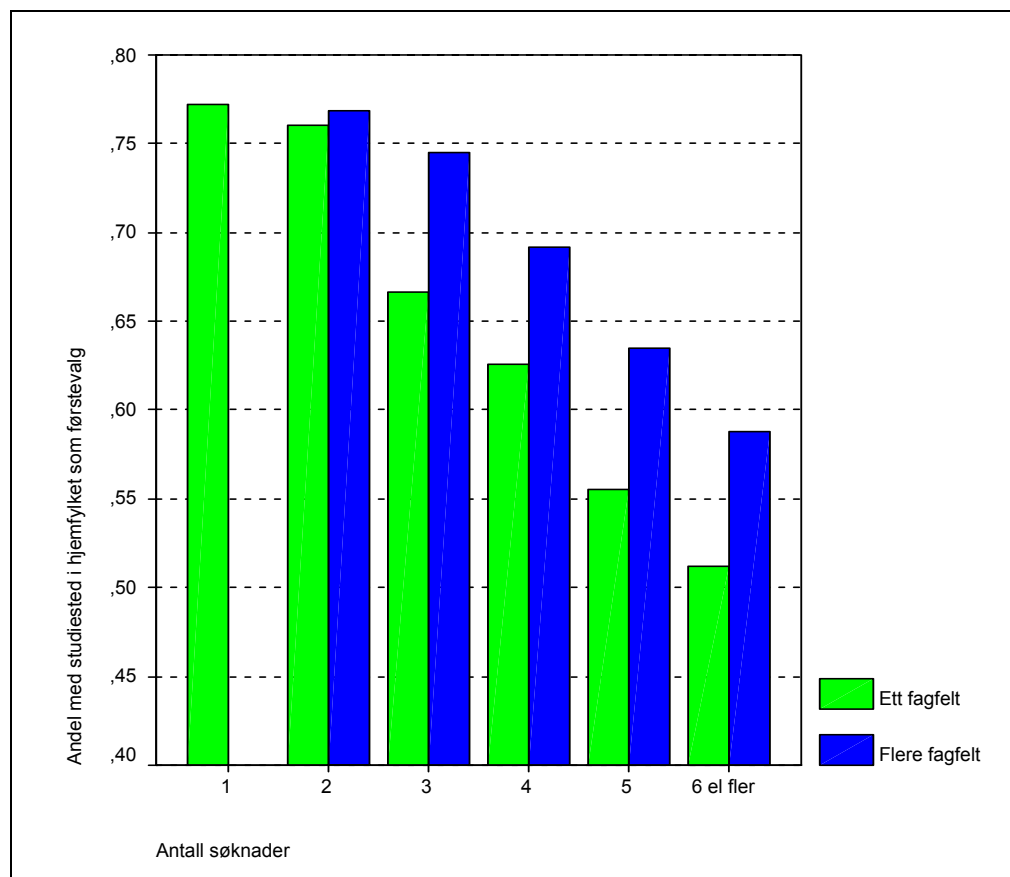
I figur 3.8 sammenligner vi andeler som har et lærested i hjemfylket som førsteprioritet blant søkere som har studietilbud i hjemfylket. Utvalget er her begrenset til primærsøkere til sykepleier, allmennlærer og 2-årig økonomi- og administrasjonsutdanning, ettersom dette er utdanninger med et relativt likt studieinnhold ved de ulike lærestedene. Utdanningene tilbys i de fleste fylker⁴.

Når vi skiller ut søkere til utdanninger som tilbys i hjemfylket, finner vi at relativt mange har et lærested i hjemfylket som førsteprioritet. Andelene som har et lærested i hjemfylket som førsteprioritet er høyere i figur 3.8 enn i figur 3.7, noe som viser at en del søker opptak utenfor hjemfylket fordi studietilbudet ikke finnes lokalt. På samme måte som i figur 3.7, ser vi at andelene som har et lærested i hjemfylket som førsteprioritet er lavest blant de som har sendt mange søknader. Blant de som har sendt en eller to søknader, ønsker drøyt 75 prosent å studere i hjemfylket. Andelen blant de som søker opptak til seks eller flere utdanninger innenfor ett fagfelt er om lag 50 prosent. Dermed kan det se ut som nærhet til studiestedet har

⁴ Allmennlærerutdanningen tilbys ikke i Oppland og Buskerud. Søkere fra disse fylkene er derfor ikke med i figuren. For primærsøkere til sykepleierstudiet og 2-årig økonomi- og administrasjonsstudier, er søkere fra alle fylker med. Samlet antall søkere som danner grunnlag for figur 3.8 er 14 327.

mindre betydning for den gruppen som søker opptak til mange utdanninger, og dermed mange læresteder, innenfor samme fagfelt. Figuren illustrerer at både nærhet til lærestedet og valg av utdanning har betydning for hvor man ønsker å studere. Det er ikke slik at alle ønsker å studere i hjemfylket dersom man har mulighet til dette. Noen kan tvert i mot ønske å studere utenfor hjemfylket, for eksempel i en større by. For noen grupper av søkere kan det likevel være viktig å kunne studere i hjemfylket. Dette undersøker vi nærmere i neste avsnitt.

Figur 3.8 *Andeler som har studieplass i hjemfylket som førsteønske etter antall søknader blant primærsøkere til sykepleier, allmennlærer og 2 årig økonomi- og administrasjonsutdanning med studietilbud i hjemfylket. Søkere som har søkt ett eller flere fagfelt (N=441-2834).*

3.7 Ulike søkergrupper?

En av problemstillingene vi tok opp i kapittel 1, var om det er mulig å skille mellom ulike kategorier av søkere: Søkere som primært er orienterte mot et bestemt studium, uansett beliggenhet, og søkere som primært søker tilbud i hjemstedsregionen. Har ulike grupper av søkere ulike utdanningsvalg? Har de som søker opptak til samme utdanning ved flere læresteder, andre utdanningsønsker enn de som kun søker opptak ved sitt lokale lærested? Er det forskjeller i utdanningsvalg og søkermobilitet mellom søkere med et bredt utdannings-tilbud i nærmiljøet og de som kun har et begrenset studietilbud på hjemstedet?

I utgangspunktet er det rimelig å se utdanningsvalg i sammenheng med studietilbudet i hjemfylket. Studietilbudet i hjemfylket har trolig også betydning for hvor nødvendig det er å søke opptak til læresteder utenfor hjemfylket (mobile søkere). Søkere bosatt i fylker med et begrenset utdanningstilbud, er sannsynligvis mer mobile enn søkere med et bredt studietilbud i nærmiljøet. På samme måte, er det rimelig å forvente en høyere andel mobile søkere til utdanninger som kun tilbys ved et fåtall læresteder enn til utdanninger som tilbys ved en rekke høyskoler. Fordi søkere bosatt i universitetsfylkene generelt har et bredere utdannings-tilbud i hjemfylket enn søkere bosatt i andre fylker, er det rimelig å skille mellom disse to gruppene av søkere.

For å undersøke sammenhengen mellom utdanningsvalg og ulike søkergrupper bruker vi korrespondanseanalyse (se kapittel 2 for en nærmere beskrivelse). Hensikten er å få løftet frem og beskrevet komplekse strukturer i dataene (Clausen 1989, Hovland 2000). Utgangspunktet for analysen er en krysstabell som viser sammenhengen mellom en variabel som beskriver søkerens førsteønske og en variabel som beskriver ulike grupper av søkere. I analysen skiller vi mellom seks grupper søkere. Den første gruppen består av søkere bosatt i universitetsfylker som kun har søkt opptak i hjemfylket (lokale søkere). Blant de lokale søkerne skiller vi ikke mellom de som har søkt ett og flere fagfelt⁵. Gruppe to er søkere bosatt i andre fylker (høgskolefylker) som kun har søkt opptak i hjemfylket. Gruppe tre og fire er mobile søkere fra universitetsfylker og fra andre fylker som har søkt opptak innenfor flere fagfelt. Gruppe fem og seks består av mobile søkere bosatt i universitetsfylker og i andre fylker som kun har søkt opptak innenfor ett fagfelt. De to siste gruppene består dermed av søkere som i større grad har bestemt seg for hvilken utdanning de ønsker å ta.

Figur 3.9 viser en grafisk fremstilling av sammenhengen mellom søkerens primære studievalg og ulike kategorier av søkere. Gjennom analysen har det utkrystallisert seg to dominerende akser som vi har gitt betegnelser etter hva vi tolker som deres underliggende dimensjoner (Hovland 2000). Langs den horisontale akse finner vi den første dimensjonen. Dimensjonen synes å skille mellom søkere som har bestemt seg for hvilken utdanning de vil ta og søkere

---

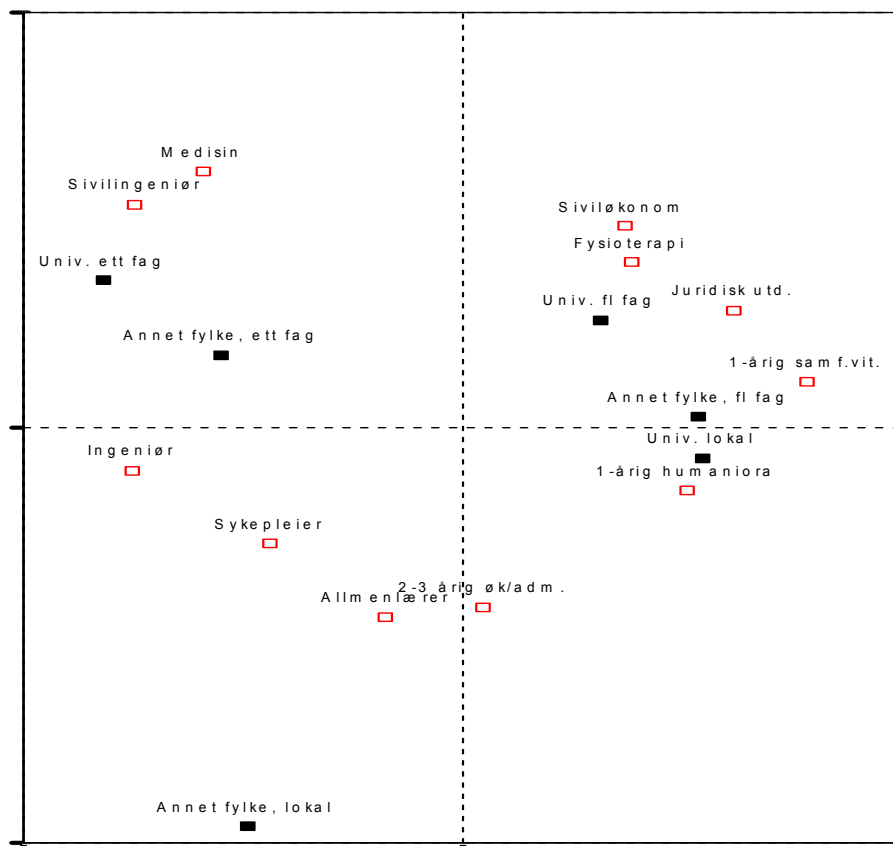
⁵ Nærmere analyser har vist at disse gruppene er relativt like hverandre i utdanningsvalg. Vi har derfor valgt å ikke skille mellom disse gruppene.

som søkere opptak til flere fagfelt. Til høyre i figuren finner vi søkere bosatt både i universitets- og høgskolefylker som har søkt opptak til flere fagfelt. Lengst til venstre finner vi søkere bosatt i universitetsfylkene som har søkt opptak til ett fagfelt. Ettersom hvordan søkergruppene er plassert i figuren og hvilke utdanninger som ligger nærmest de ulike søkergruppene, synes figuren å støtte hypotesen om at ulike søkergrupper har ulike utdanningsvalg. Søkere som primært er orienterte mot et bestemt studium synes å være mer rettet mot relativt fagspesifikke utdanninger som i større grad leder mot et bestemt yrke, mens de som søker opptak til flere fagfelt synes i større grad å søke seg til generalistiske utdanninger. Lengst til høyre i figuren finner vi ettårige studier i samfunnsvitenskap og humaniora, utdanninger som gir relativt generalistisk kompetanse, eller utdanninger som inngår som moduler eller deler av en universitetsgrad. Dermed er det kanskje ikke overraskende at mange søkere til disse utdanningene har søkt opptak til flere fagfelt. Jusstudiet befinner seg imidlertid også langt mot høyre, noe som for så vidt bryter med skillet profesjonsfag – generalistiske fag. En tolkning kan være at søkere som har jusstudiet som førsteønske ikke er veldig bestemte i sitt studievalg, men søker seg til flere andre utdanninger i tillegg til jusstudiet. Lengst mot venstre finner vi ingeniør- og sivilingeniørstudiet, studier som i større grad leder til bestemte yrker. Søkere som kun søker opptak til ett fagfelt har ofte disse utdanningene som førsteønsket. En del har også medisinstudiet som førsteprioritet. Søkere som konsentrerer sine søknader til en type utdanning, synes altså å ha andre utdanninger som førsteønske enn de som søker seg til flere typer utdanninger.

Beveger vi oss over til den vertikale akse, finner vi den andre dimensjonen som først og fremst synes å skille mellom søkere som kun har søkt opptak i hjemfylket (lokale) og de som også har søkt opptak til læresteder i andre fylker (mobile). Nederst i figuren finner vi gruppen lokale søkere bosatt i høgskolefylkene. Denne gruppen skiller seg ut med en relativt annerledes søkerprofil enn de andre søkergruppene. De studiene som er nærmest plassert denne gruppen er allmennlærerstudiet, 2-3 årig økonomi og administrasjonsutdanning og sykepleierstudiet. Ettersom dette er utdanninger som tilbys i de fleste fylker, virker det rimelig at disse studiene ofte er førsteønsket til gruppen lokale søkere bosatt utenfor universitetsfylkene.

Figur 3.9 Dimensjoner i utdanningsvalg, utdanningstilbud i hjemfylket, søkermobilitet og søkerspredning.

De studiene som er plassert lengst bort fra de lokale søkerne, er medisin- og sivilingeniørstudiet. Også siviløkonom- og fysioterapistudiet er plassert høyt oppe i figuren. Dette er utdanninger som tilbys ved færre utdanningsinstitusjoner, som regel lokalisert til universitetsfylkene. Den store avstanden skyldes at ingen av de lokale søkerne bosatt utenfor universitetsfylkene, har søkt seg til disse utdanningene. Dermed skiller denne søkergruppen seg fra de andre søkergruppene. Lokale søkere bosatt i universitetsfylkene er plassert nærmere midten og til høyre i figuren og har nokså annerledes førsteønsker enn lokale søkere fra høgskolefylkene. Søkere fra universitetsfylkene som kun søker opptak i hjemfylket har gjerne kortere universitetsstudier som førstevalg. Denne gruppen er plassert i nærheten av mobile søkere som søker seg til flere fagfelt. Det synes med andre ord å være mindre forskjeller i førsteønsket blant de lokale og mobile søkerne fra universitetsfylkene enn blant de lokale og mobile søkerne fra høgskolefylkene, noe som må ses i sammenheng med fordelingen av studietilbud i de ulike fylkene. Den vertikale akse går langt på vei langs et skille mellom desentraliserte og sentraliserte utdanningstilbud. Dermed er det også rimelig at det her går et skille mellom søkere bosatt i universitetsfylkene og de andre fylkene. Mens de lokale søkerne bosatt utenfor universitetsfylkene kun søker seg til desentraliserte utdanninger, søker de mobile søkerne opptak både til desentraliserte og sentraliserte utdanninger. Søkere bosatt i universitetsfylkene synes i større grad å kun søke seg til de sentraliserte utdanningene. Figuren illustrerer dermed

et skille både mellom de lokale og de mobile søkerne, men også mellom søkere fra universitetsfylkene og de andre fylkene.

Som vi også har vært inne på tidligere i kapitlet, må søkermobilitet ses i sammenheng med fordeling av studieplasser. Dette forklarer likevel ikke all variasjon i utdanningsvalg. Figur 3.9 viser forskjeller i utdanningsvalg mellom ungdom fra universitetsfylkene og høyskolefylkene selv blant dem som søker opptak både i hjemfylket og i andre fylker. Det kan synes som om ungdom fra universitetsfylkene i noe større grad har lengre utdanninger, også kalt prestisjeutdanninger (Hansen 1999), som førsteønske, sammenlignet med ungdom bosatt i andre fylker. Dette gjelder både de som søker seg til ett og til flere fagfelt.

3.8 Hvilke forhold styrer søkermobilitet?

Som vi har sett i dette kapitlet, er det stor variasjon i valg av utdanning og valg av lærested mellom ulike grupper av søkere. Det er en rekke forhold som kan ha betydning for søkermobiliteten, altså om man søker opptak i hjemfylket eller i andre fylker. Tidligere i kapitlet har vi sett at søkermobilitet har sammenheng med både søkerens bosted, samt alder og kjønn. Vi har også sett forskjeller etter hvor mange søknader man har sendt og hvilken utdanning man mest ønsker å komme inn på. Vi vet imidlertid ikke om dette er forhold som har betydning uavhengig av hverandre, eller om de henger sammen. For å undersøke dette gjør vi en multivariat analyse der vi undersøker sannsynligheten for å kun søke opptak i hjemfylket sammenlignet med sannsynligheten for å søke opptak også i andre fylker. Metoden som brukes er logistisk regresjon. Analysen er gjort i to trinn. I modell 1 kontrollerer vi for søkerens demografiske kjennetegn, det vil si kjønn, alder og bosted. I modell 2 innføres utdanningsmessige forhold. Dette omfatter antall søknader man har sendt inn, hvilken utdanning man har som førsteønske og om man har søkt opptak innenfor ett eller flere fagfelt.

Tabell 3.3 Sannsynlighet for bare å søke opptak i hjemfylket. Logistisk regresjon.

	Modell 1 (demografi)		Modell 2 (inkl. utdanningsforhold)	
	Koeffisient	Std.avvik	Koeffisient	Std.avvik
Alder	0,173***	0,004	0,093**	0,004
Alder2	-0,299***	0,013	-0,145***	0,015
Kjønn	0,217***	0,018	0,182***	0,022
Fylke (ref Oslo/Akershus)				
Østfold	-1,484***	0,046	-1,769***	0,051
Hedmark	-1,936***	0,058	-2,239***	0,063
Oppland	-2,288***	0,064	-2,577***	0,069
Buskerud	-3,072***	0,077	-3,505***	0,081
Vestfold	-1,994***	0,055	-2,364***	0,060
Telemark	-1,716***	0,056	-1,934***	0,062
Agder-fylkene	-0,989***	0,038	-1,182***	0,044
Rogaland	-1,147***	0,035	-1,308***	0,040
Hordaland	-0,362***	0,030	-0,317***	0,035

Sogn og Fjordane	-1,588***	0,057	-1,778***	0,064
Møre og Romsdal	-1,579***	0,043	-1,850***	0,049
Sør-Trøndelag	-0,220***	0,034	-0,147***	0,040
Nord-Trøndelag	-2,121***	0,063	-2,441***	0,069
Nordland	-1,745***	0,045	-1,969***	0,050
Troms	-0,929***	0,046	-1,020***	0,052
Finnmark	-1,941***	0,071	-2,200***	0,079
Utenlandsk statsborger	0,173***	0,046	0,031	0,052
Utenlandsk språk	0,145	0,049	0,549***	0,057
Antall søknader (ref 6 eller flere)				
1			3,728***	0,042
2			2,743***	0,037
3			2,120***	0,037
4			1,498***	0,040
5			0,881***	0,046
Utdanning,				
Allmennlærer (ref)				
Sykepleier			0,226***	0,052
Medisin			-1,367***	0,089
2-3 årig øk/adm.			-0,223***	0,056
Ingeniør			0,019	0,059
1-årig humaniora			-0,821***	0,053
1-årig samf.vit.			-0,932***	0,053
Siviløkonom			-1,919***	0,082
Fysioterapi			-0,788***	0,083
Juridisk utd.			-0,734***	0,072
Sivilingeniør			-1,538***	0,073
Annet			-0,551***	0,043
Ett fagfelt			-0,983***	0,028
Konstant	-0,864***	0,026	-1,327***	0,056
<hr/>				
-2 Log likelihood	76906		62380	
Nagelkerke R ²	0,26		0,46	
<hr/>				
N	75067		74852	

Merknad: Søkere bosatt i utlandet er utelatt fra analysen. * = p<0.05, ** = p<0.01, *** = p<0.001.

Modell 1 viser at søkerens alder, kjønn og bostedsfylke er forhold som har betydning for om man søker opptak i hjemfylket eller også i andre fylker. Koeffisienten for alder er positiv, noe som betyr at sannsynligheten for å kun søke opptak i hjemfylket, er høyest blant de eldste søkerne. At annengradsleddet til alder er negativt, betyr at sammenhengen mellom alder og hjemstedspreferanse er kurveformet; effekten er sterkes blant de yngste søkerne og avtar etterhvert som søkerens alder stiger (se figur 3.10). Den positive koeffisienten for kjønn, viser at kvinner i noe større grad søker opptak i hjemfylket enn menn. Effekten av bosted er imidlertid langt sterkere enn effekten av kjønn. Søkere bosatt i Oslo og Akershus er den gruppen som har størst sannsynlighet for kun å søke opptak i hjemfylket. Ettersom denne gruppen utgjør referanse kategorien, er alle koeffisientene for bostedsfylke negative. Mest negativ er koeffisienten for søkere bosatt i Buskerud fylke (-3,07). Søkere bosatt i Buskerud

er dermed den gruppen som i størst grad skiller seg fra søkere bosatt i Oslo og Akershus når det gjelder sannsynligheten for å søke opptak i hjemfylket. Søkere bosatt i de andre universitetsfylkene er de som i minst grad skiller seg fra søkere fra hovedstadsområdet, både søkere fra Hordaland, Sør-Trøndelag og Troms søkere i større grad utdanning kun i hjemfylket, sammenlignet med søkere bosatt i andre fylker. I modellen kontrolleres det også for om søkerne har norsk eller utenlandsk statsborgerskap og om man har norsk eller et utenlandsk språk som morsmål. Utenlandske statsborgere som bor i Norge, har noe høyere sannsynlighet for å kun søke opptak i hjemfylket. Effekten av morsmål er ikke signifikant. Dette er eneste variabel som ikke gir signifikant utslag i modell 1. Ettersom antall personer som inngår i analysene er temmelig høyt, over 70 000, vil selv relativt lave koeffisienter gi signifikante utslag. En koeffisient kan gi signifikant utslag uten å ha avgjørende betydning for den substansielle tolkningen av resultatene.

I modell 2 er utdanningsmessige forhold inkludert i analysen. Dermed øker modellens forklaringsstyrke betydelig, fra 0,26 til 0,46 (Nagelkerke R^2)⁶. Både antall søknader man har sendt og valg av utdanning har stor betydning for sannsynligheten for å kun søke opptak i hjemfylket. Søkere som bare har sendt én søknad, søker i langt høyere grad opptak i hjemfylket enn søkere som har sendt seks eller flere søknader. Også blant søkere som har søkt opptak til to, tre eller fire studier, er sannsynligheten for å kun søke opptak i hjemfylket betydelig høyere enn blant de som sender mange søknader. Tilsvarende resultater fant vi i tabell 3.2, der vi så at omlag 40 prosent av de som kun søker opptak i hjemfylket bare har søkt opptak til ett studium.

Ikke overraskende har søkerens førsteprioriterte utdanning, en betydelig effekt på sannsynligheten for å kun søke opptak i hjemfylket. Lavest sannsynlighet, blant de utdanningene det skilles mellom i modell 2, har søkere med siviløkonomstudiet som førsteønske. Deretter følger søkere til sivilingeniørstudiet og medisinstudiet. Dette er studier som tilbys ved et fåtall læresteder, først og fremst i universitetsfylkene. Siviløkonom-utdanningen tilbys som tidligere nevnt, kun i Hordaland (se kapittel 2), mens størstedelen av studieplassene til sivilingeniørstudiet er lokalisert til Sør-Trøndelag. Det er dermed ikke overraskende at søkere med disse utdanningene som førsteønske, i høy grad søker opptak i andre fylker enn hjemfylket. Sterkest preferanse for å søke opptak i hjemfylket, har sykepleierstudentene. Dette må også ses i sammenheng med fordelingen av studieplasser, ettersom sykepleierutdanningen er en utdanning som tilbys i alle fylker. Nest etter sykepleierstudentene, er primærstøttere til ingeniør- og allmennlærerstudiet de med høyest sannsynlighet for å kun søke opptak i hjemfylket. Dette er også utdanninger som tilbys i de fleste fylker, og som dermed i høy grad er desentraliserte utdanninger.

---

⁶ Det finnes ingen entydige mål på forklart varians i logistisk regresjon slik det gjør i lineær regresjon. I stedet har man forsøkt å utvikle mål som ligner, også kalt pseudo R^2 . Her bruker vi Nagelkerke R^2 , som er et slikt mål. I tillegg inneholder tabellen -2 log likelihood (-2LL). Endring i -2LL mellom forskjellige modeller kan også si noe om modellens forklaringsstyrke.

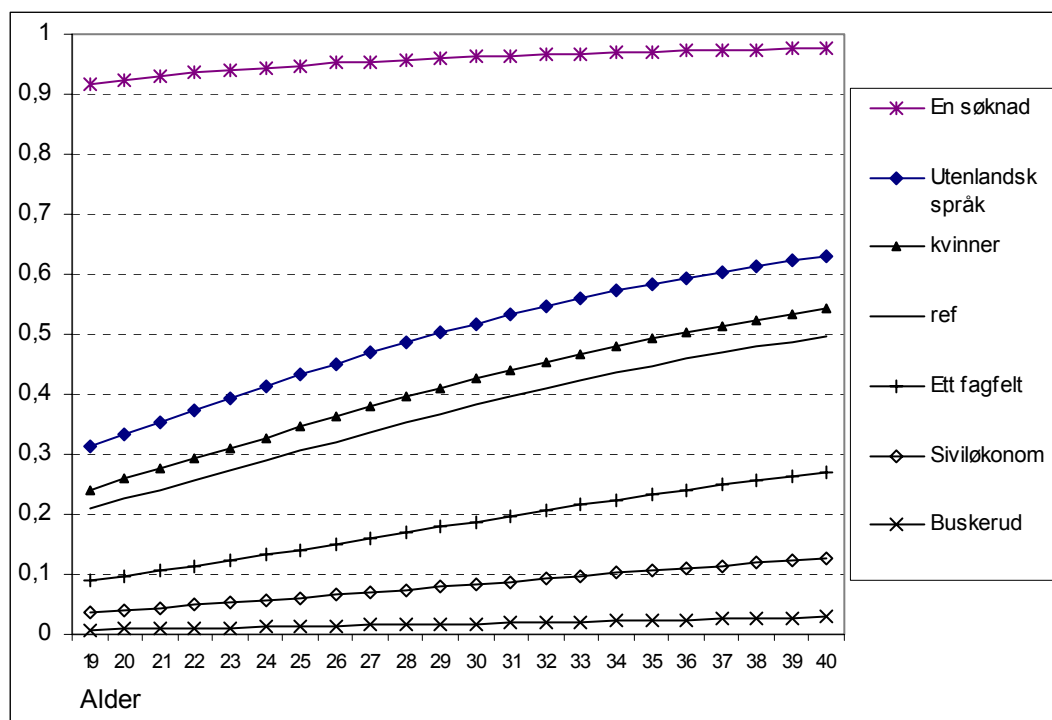
Vi finner det samme mønsteret selv når vi bruker en mer detaljert inndeling av søkerens førsteønske (se vedlegg 2). Generelt er det de kortere utdanningene som tilbys ved flere høyskoler som har størst andel lokale søkere, for eksempel ettårige studier innen økonomi/administrasjon og it/informatikk, i tillegg til sykepleier- og førskolelærerstudiet. Studier som tilbys ved få læresteder har lave andeler lokale søkere, eksempelvis mediafag og veterinærstudiet. I tillegg til valg av utdanning, har også spredning av utdanningsvalg betydning for søkermobilitet. Søkere som søker opptak til flere fagfelt, har høyere sannsynlighet for å kun søke opptak i hjemfylket, sammenlignet med søkere som kun søker opptak innenfor ett fagfelt. Forskjellen består selv kontrollert for kjønn, bosted, alder, statsborgerskap, morsmål, antall søknader og primære utdanningsvalg. Dette kan tyde på at det er en sammenheng mellom søkermobilitet og om man søker ett eller flere fagfelt, ved at de mobile søkerne i større grad har bestemt seg for hvilken utdanning de ønsker å studere enn de som bare søker opptak i hjemfylket. Resultatene er for så vidt rimelige; de som søker samme utdanning ved flere læresteder, søker gjerne opptak i flere fylker. De som søker ulike typer utdanninger, har derimot større mulighet til å bare søke opptak ved det lokale lærestedet.

Når utdanningsmessige forhold innføres i modell 2, reduseres effekten av alder, fra 0,173 til 0,093. Tilsvarende reduseres effekten av annengradsleddet. Det vil si at en del av forskjellene mellom de ulike aldersgruppene skyldes at gruppene har ulike utdanningsmessige preferanser. Eldre søkere har sendt færre søknader og søker oftere utdanninger som tilbys i hjemfylket enn yngre søkerne. Når vi sammenligner grupper med lik utdanning som førsteønske og likt antall søknader, minsker dermed effekten av alder. Likevel har alder fortsatt betydning for sannsynligheten for å kun søke opptak i hjemfylket. Vi ser også at kjønnskoeffisienten reduseres noe fra modell 1 til modell 2. Effekten av bostedsfylke ser derimot ut til å øke fra modell 1 til modell 2, ved at koeffisientene er større i modell 2. Nærmere sammenligning viser at dette ikke gjelder søkere fra Sør-Trøndelag og Hordaland. Med unntak av Troms fylke, er dermed avstanden mellom universitetsfylkene mindre i modell 2 enn i modell 1. I modell 2 er ikke forskjellen mellom referansekategori, som er søkere bosatt i Oslo og Akershus, og søkere bosatt i Sør-Trøndelag, lenger signifikant. For søkere fra de andre fylkene øker derimot effekten av bostedsfylke når vi kontrollerer for søkerens utdanningsvalg. Sannsynligheten for kun å søke opptak i hjemfylket er altså betydelig høyere blant søkere fra Oslo/Akershus, Sør-Trøndelag og Hordaland, sammenlignet med søkere bosatt i de andre fylkene. Det er nærliggende å se resultatene i sammenheng med utdanningstilbudet i hjemfylket. Utdanningstilbudet i universitetsfylkene er mer mangfoldig enn i de andre fylkene, noe som reduserer behovet for å søke opptak i andre fylker. Selv om effekten av å bo i Troms er svakere enn for de andre universitetsfylkene, har også søkere herfra høyere sannsynlighet for å kun søke opptak i hjemfylket sammenlignet med søkere fra de omliggende fylkene.

I figur 3.10 er resultatene fra tabell 3.3 omregnet fra koeffisienter til beregnede sannsynligheter for enkelte grupper av søkere. For å gi en illustrasjon på betydningen av ulike demografiske og utdanningsmessige kjennetegn som inngår i modell 2, er det tatt utgangspunkt i søkere med referansegruppens egenskaper (konstantleddet). Fra denne gruppen legges det til,

eller trekkes fra, effektene av de andre uavhengige variablene som inngår i analysen. Figur 3.10 viser hvordan beregnet sannsynlighet for å kun søke opptak i hjemfylket, øker med søkerens alder for syv ulike grupper. De ulike gruppene viser betydningen av kjønn, bostedsfylke, utenlandsk språk, antall søknader man har sendt, om man har søkt ett eller flere fagfelt, og valg av utdanning (førsteønsket).

Figur 3.10 Beregnet sannsynlighet for kun å søke opptak i hjemfylket etter alder, kjønn, bosted, antall søknader, primære utdanningsvalg og antall fagfelt. Modell 2, tabell 3.3.

Merknad: Referansegruppen er mannlige søkere, bosatt i Oslo/Akershus, som har sendt 6 eller flere søknader, har søkt flere fagfelt, og har allmennlærerstudiet som førsteønske (se tabell 3.3).

For referansegruppen er sannsynligheten for kun å søke opptak i hjemfylket 21 prosent blant søkere på 19 år. Med stigende alder, stiger sannsynligheten til 50 prosent for søkere på 40 år. Som det fremgår av tabell 3.3, er referansegruppen mannlige søkere, bosatt i Oslo/Akershus, som har sendt 6 eller flere søknader, innenfor flere fagfelt, og med allmennlærerstudiet som førsteønske. Ved å endre på hvert av disse karakteristika, får vi frem betydningen av de ulike demografiske og utdanningsmessige variablene. Blant kvinnene er sannsynligheten for kun å søke opptak i hjemfylket noe høyere enn blant mennene, fra 24 prosent blant 19-åringene til 54 prosent blant 40-åringene. De forskjellene vi så i figur 3.3 består dermed også når bosted og utdanningsforhold holdes likt. Ser vi på gruppen med annet morsmål enn norsk (eller samisk), finner vi noe høyere sannsynlighet for å bare søke opptak i hjemfylket enn for referansegruppen. Helt øverst i figur 3.10 finner vi søkere som kun har sendt én søknad. Sammenlignet med søkere som sender flere søknader, har denne gruppen langt høyere sannsynlighet for å kun søke opptak i hjemfylket. Helt nederst finner vi søkere bosatt i

Buskerud fylke. Av alle fylkene, er det søkere herfra som har lavest sannsynligheten for kun å søke opptak i hjemfylket. For denne gruppen øker sannsynligheten for kun å søke opptak i hjemfylket bare fra en til tre prosent ettersom søkerens alder endres fra 19 til 40 år. Like over denne gruppen finner vi søkere som har siviløkonomistudiet som førsteønske. Som tidligere nevnt, tilbys denne utdanningen bare i Hordaland (gjennom SO), og det er derfor ikke overraskende at andelen lokale søkere er lav, og betydelig lavere enn de som har allmennlærerstudiet som førsteønske (4-13 prosent).

Den siste gruppen som inngår i figur 3.10 består av gruppen som har søkt utdanning innenfor ett fagfelt. Gruppen befinner seg et stykke under referansegruppen, beregnet sannsynlighet endres fra 9 til 27 prosent fra de yngste til de eldste søkerne. Det vil si at selv når demografiske og utdanningsmessige forhold holdes likt, finner vi en sammenheng mellom spredning i utdanningsvalg og det å kun søke opptak i hjemfylket. En tolkning er at søkerne fordeler seg i ulike grupper, der de som konsentrerer søknadene til ett fagfelt også i større grad søker opptak i andre fylker enn hjemfylket. Eller sagt omvendt, at de som bare søker opptak i hjemfylket i større grad søker seg til flere fagfelt sammenlignet med de som også søker opptak i andre fylker. Som vi tidligere har vært inne på, kan dette knyttes til at søkerne fordeler seg i ulike grupper. Den gruppen som kjennetegnes ved å primært søke tilbud i hjemstedsregionen, søker ofte opptak til kun én, eller noen få utdanninger.

De som søker opptak også utenfor hjemfylket består dermed av en ganske annen gruppe søkere. Disse synes å være mer bestemt på hvilken utdanning de vil studere og søker i større grad opptak til samme utdanning ved flere læresteder. Det kan likevel være betydelig forskjell på det å søke opptak i et annet fylke og det å faktisk flytte for å studere. En del av søkerne ombestemmer seg og faller fra i løpet av søknadsprosessen (Skjersli og Støren 1999). I neste kapittel undersøker vi hvem som møter opp ved studiestart, og i hvilken grad avstand til lærestedet har betydning for oppmøte ved studiestart og frafall i løpet av søknadsprosessen.

4 Hvem møter opp ved studiestart?

I denne delen av analysen undersøker vi hvem som møter opp ved studiestart og hvem som faller fra i løpet av søknadsprosessen. Er det først og fremst studievalg og hvilke studier man får tilbud om plass ved som har betydning for om man møter opp ved studiestart? Hvilken betydning har bostedet? Og har det noen betydning om man kun søker opptak i hjemfylket eller om man søker opptak også i andre fylker? Har avstand til lærestedet betydning for om man møter opp ved studiestart eller ikke? Eller er det andre forhold, deriblant individuelle kjennetegn som alder og kjønn som spiller inn?

Vi begynner kapitlet med å se på hvor mange som møter opp ved studiestart blant søkere fra ulike fylker. Her tar vi utgangspunkt i søkerens bostedsfylke (se kapittel 3) og sammenligner andelene som møter opp ved studiestart. Deretter ser vi på andeler som møter opp etter hvor mange søknader man har sendt, og om man har søkt opptak kun i hjemfylket eller også i andre fylker.

Neste del av kapitlet er en undersøkelse av de som ikke får tilbud om sitt høyeste prioriterte alternativ. Hva velger disse søkerne? Trekker de seg fra søkeprosessen (for eventuelt å søke året etter), velger de et annet studium ved samme høgskole, eller velger de et studium ved en annen høgskole? Er det forskjeller mellom dem som velger å trekke seg og dem som velger å flytte til et annet fylke?

I siste del av kapitlet gjør vi en multivariat analyse av sannsynligheten for å møte opp ved studiestart. Her undersøker vi betydningen av bosted og søkermobilitet, kontrollert for søkerens kjønn og alder, valg av utdanning og lærested (universitet eller høgskole) og antall søknader. Deretter undersøker vi frafall på tidligere trinn i søknadsprosessen. Dette gjøres ved å beregne sannsynligheten for å være kvalifisert til en studieplass og ha mottatt tilbud om studieplass.

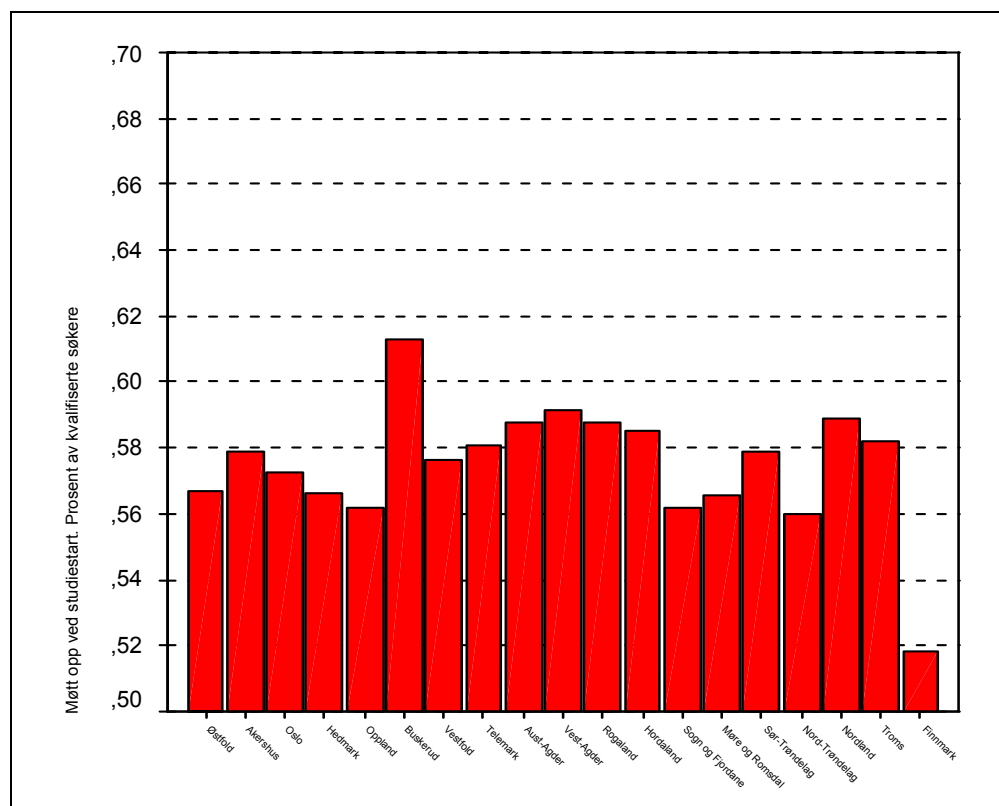
4.1 Oppmøte ved studiestart

Hvor mange møter opp ved studiestart, og hvor mange faller fra i løpet av søknadsprosessen? I forrige kapittel så vi at andelene som kun søker opptak i hjemfylket varierer mellom de ulike fylkene. Søkermobiliteten synes langt på vei å ha sammenheng med studietilbudet i hjemfylket. Søkere bosatt i fylker med et bredt utdanningstilbud søker i mindre grad enn søkere bosatt i fylker med færre studieplasser og smalere utdanningstilbud, utdanning utenfor hjemfylket. Som vi så, fører dette til at mange søker seg til universitetsfylkene ettersom det er her størsteparten av studieplassene er plassert (se figur 3.1). Mens en høy andel av søkere bosatt i universitetsfylkene vil ha kort avstand til lærestedet, vil det altså være flere blant søkerne bosatt i mindre sentrale fylker som har lang avstand til lærestedet. Kan dette ha betydning for

søknadsprosessen? Har bostedsfylke betydning for hvor mange av søkerne som møter opp ved studiestart?

En måte å undersøke dette på er å sammenligne andeler som møter opp ved studiestart etter søkerens bostedsfylke. Det gjør vi i figur 4.1. Her tar vi altså ikke hensyn til hvilken utdanning eller hvilket lærested søkerne har kommet inn på, men vi undersøker om det er noen sammenheng mellom bostedsfylke og det å møte opp ved studiestart. Vi ser at andelene varierer mellom vel 50 og 60 prosent av søkerne. Søkere fra Buskerud har den høyeste andelen oppmøte, der møter over 60 prosent av søkerne opp ved studiestart. Dette er om lag 10 prosentpoeng høyere enn blant søkere fra Finnmark, der kun 52 prosent møter opp. I de resterende fylkene ligger andelen på mellom 56 og 59 prosent. Vi finner altså ingen store forskjeller i andelene som møter opp ved studiestart når vi sammenligner søkere bosatt i ulike fylker, og vi finner ingen generell tendens til at det er søkere i fylker med få studieplasser eller smalt utdanningstilbud som i størst grad faller fra i løpet av søkeprosessen. Det relativt lave oppmøte blant søkere fra Finnmark kan likevel indikere at avstand til lærestedet har betydning for frafall i løpet av søkeprosessen.

Figur 4.1 *Andeler som møter opp ved studiestart etter bostedsfylke. Søkere til SO våren 2000.*

4.2 Oppmøte etter antall søknader

Det er bare i overkant av halvparten av alle søkerne som møter opp ved studiestart. Noen av dem som faller fra i søkeprosessen, møter opp ved andre studiesteder som ikke omfattes av SO, for eksempel Handelshøgskolen BI eller ved utenlandske læresteder. Andre velger å jobbe i stedet for å studere, eller å gjøre noe annet. Mens en del av søkerne er svært motivert og innstilt på å ta en høyere utdanning når de søker opptak, er andre søkere mer usikre på hva de vil studere og søker kanskje opptak fordi de er usikre på hva de ellers skulle gjøre (Skjersli og Støren 1999). En mulig måte å skille ut søkere med høy studiemotivasjon, kan være å sammenligne andelene som møter opp etter hvor mange studier man har søkt opptak til. Man kan tenke seg at de som søker en rekke studier, sannsynligvis har lagt mye arbeid i søknaden og trolig er forholdsvis motiverte for å ta høyere utdanning. I tillegg vil sjansen for å få tilbud om studieplass være større dersom man har søkt flere studier enn om man bare har sendt én søknad (Sandberg 1996). Tabell 4.1 viser andeler som møter opp ved studiestart etter antall søknader.

Tabell 4.1 *Andeler som møter opp ved studiestart etter antall studiesøknader. Søkere til SO våren 2000.*

Antall søknader	Andeler som møtte opp ved studiestart	N
1	43 %	15751
2	46 %	11608
3	48 %	10264
4	49 %	8374
5	49 %	6641
6 (eller flere)	50 %	18917
7 (eller flere, inkl.ex.phil.)	51 %	4245

Tabellen viser relativt små forskjeller i andeler som møter opp ved studiestart etter antall søknader man har sendt inn. Vi kan likevel se en jevn stigende tendens ettersom antall søknader stiger. Blant de som kun har søkt ett lærested, møter 43 prosent opp ved studiestart, mens blant dem som har søkt 7 eller flere steder, møter 51 prosent opp. En forklaring på dette kan altså være at studiemotivasjonen er noe høyere blant de som har søkt opptak til flere studier enn blant de som kun har søkt opptak ved ett eller noen få studier. Det kan også være at de som søker opptak få steder i større grad har bestemte studieønsker og ikke er interessert i å studere dersom de ikke kommer inn på førsteønsket sitt.

4.3 Førsteønsket oppfylt?

Tidligere studier har vist at det å få oppfylt sitt primære studieønske har stor betydning for om man faller fra eller ikke (Skjersli og Støren 1999). Tabell 4.2 viser andeler som har fått tilbud

om studieplass på førsteønsket og de andre studieønskene, enten i hovedopptaket eller i varaopptaket, og andeler som møter opp ved studiestart.

Tabell 4.2 *Andeler som møtte opp ved studiestart av de som fikk tilbud om plass etter studieønskets prioritet. Søkere til SO våren 2000.*

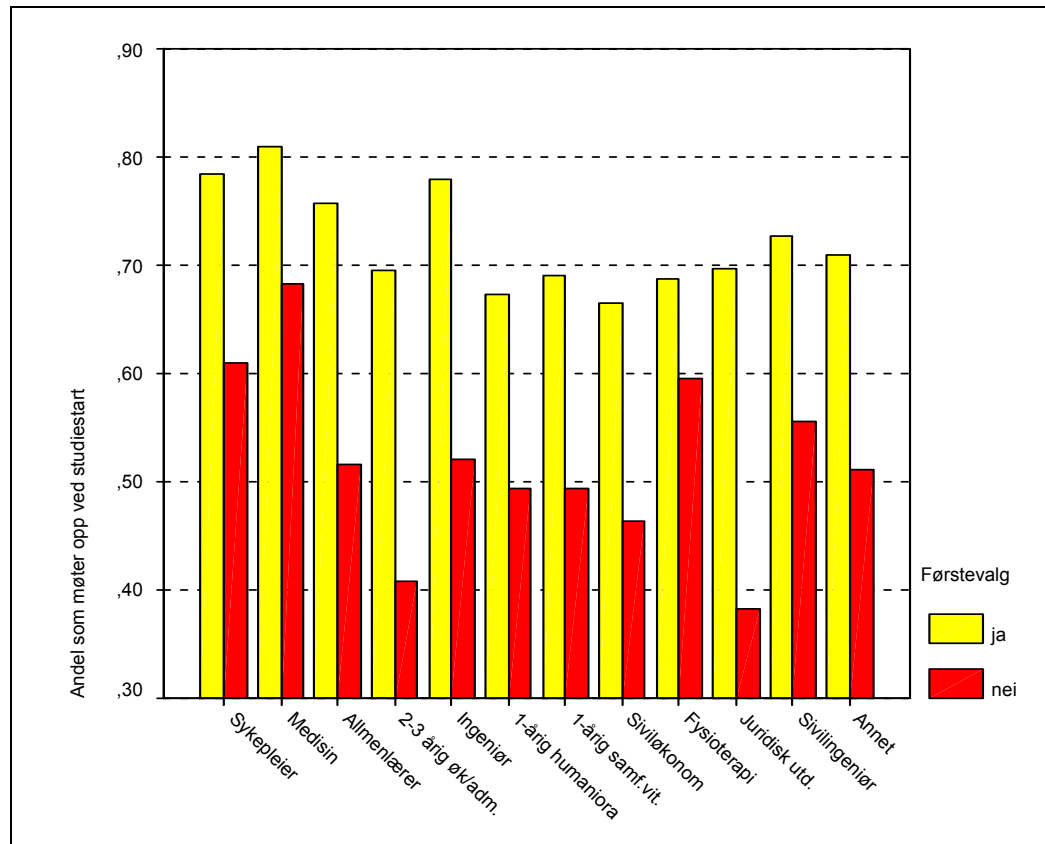
Studieprioritet	Andeler som møtte opp ved studiestart	N
Førsteprioritet	72 %	38 000
Andreprioritet	54 %	7 605
Tredjeprioritet	46 %	3 299
Fjerdeprioritet	45 %	1 664
Femteprioritet	40 %	965
Sjetteprioritet	44 %	675
Ex.phil.	63 %	1 990

Vi ser at andelene som møter opp ved studiestart er høyest blant dem som har fått tilbud om studieplass på førsteønsket⁷. Her møter 72 prosent av de som fikk tilbud om plass, mens av de som får tilbud om plass på andrevalget er det kun 54 prosent som møter opp ved studiestart. Andelene synker jevnt helt til vi kommer til de som har fått tilbud om studieplass på sjettevalget. Her er andelene som møter opp noe høyere enn blant de som fikk plass på femtevalget. Dette skyldes trolig sammensetningen av datamaterialet, ved at gruppen som har søkt om studieplass på sjetteprioritet har søkt seks studieplasser eller flere. Som vi så i tabell 4.1, er det en noe høyere andel som møter opp ved studiestart blant de som har søkt opptak til et høyt antall studiesteder. Av de som har søkt ex.phil. studiet, i tillegg til 6 eller flere studier, møter 63 prosent opp ved studiestart. Det er likevel verdt å merke seg at nesten 30 prosent av dem som får oppfylt sitt primære studieønske, ikke møter opp. Dette tyder på at ikke alle søkere er like motiverte, noen søkere er usikre i utgangspunktet og ombestemmer seg fra søknaden er sendt inn og frem til studiestart (Skjersli og Støren 1999).

I tillegg til å variere etter om man kommer inn på førsteønsket eller ikke, kan det også være variasjoner i oppmøte ved studiestart etter hvilken utdanning man har kommet inn på. Det kan for eksempel være slik at de som har kommet inn på studier med høye inntakskrav i større grad møter opp ved studiestart, sammenlignet med de som har kommet inn på studier der de fleste søkere kommer inn. Figur 4.2 viser andeler som møter opp ved studiestart etter hvilken utdanning man har som førsteprioritet og om man har fått tilbud om studieplass på førsteønsket eller ikke.

⁷ Noen av de som møter opp ved studiestart har kommet inn på flere studier og noen har kommet inn på studier via restetorget eller suppleringsopptaket (se kapittel 1 for beskrivelse av Samordna opptak). For eksempel kan man ha kommet inn på fjerdevalget, men likevel møtt opp på førsteønsket. Dette gjelder et fåtall av søkerne.

Figur 4.2 Andel som møter opp ved studiestart etter hvilken utdanning man har fått tilbud om plass ved og om dette er førsteønsket eller ikke. Søkere til SO våren 2000 som mottok tilbud om studieplass (N=54198).

Figuren viser betydelige forskjeller i andelene som møter opp ved studiestart blant de som har kommet inn på førsteønsket og de som har fått tilbud om studieplass på lavere prioriterte studievalg. Generelt er det høyere andeler som møter opp ved studiestart blant søkere som har kommet inn på førsteønsket enn blant de som har kommet inn på lavere prioriterte studievalg. Andelen som møter opp blant de som har kommet inn på førsteønsket varierer fra 67 til 81 prosent, blant de utdanningene vi ser på i figur 4.2. Høyest oppmøte, 81 prosent, har de som har kommet inn på medisinstudiet og som hadde dette som førsteønsket. Tatt i betraktning de høye inntakskravene, og det høye antallet søkere i forhold til antall studieplasser, er det ikke uventet at flesteparten av primærsøkerne til medisinstudiet som får tilbud om studieplass, tar imot plassen og møter opp ved studiestart. Andelen som møter opp blant søkere til siviløkonomstudiet eller ettårig humaniorautdanning er 67 prosent blant dem som har kommet inn på førsteønsket sitt.

Blant dem som ikke har fått tilbud om plass på førsteønsket, er det større variasjon i andelen som møter opp innenfor de ulike studiene. Medisinstudiet ligger på topp her også, med 68 prosent oppmøte. Andelen som møter opp ved studiestart er altså høyere blant medisinstudentene som ikke har kommet inn på førstevalget, enn blant siviløkonom- og humaniorastudentene som har kommet inn på førstevalget sitt. De laveste andelene oppmøte finner vi blant jusstudentene som ikke har kommet inn på førstevalget sitt. Her møter kun 38 prosent

opp ved studiestart. Også blant de som har kommet inn på 2-3 årige økonomi/administrasjonsstudier uten å ha dette som førsteønsket, er det en lav andel som møter opp, 41 prosent. Resultatene har trolig sammenheng både med hvilke andre utdanninger søkerne har søkt opptak til, i tillegg til å gjenspeile forskjeller i søkerens studiemotivasjon.

4.4 Sammenheng mellom søkermobilitet og oppmøte?

Foreløpige analyser tyder på at søkere bosatt i universitetsfylker, steder med et relativt variert utdanningstilbud, er mindre mobile enn søkere bosatt i fylker uten universitet. Søkermobilitet skyldes med andre ord mer at man er nødt til å flytte fordi studieønsket ikke finnes lokalt enn at man ønsker å flytte. Vi vet ikke hvor mange som har endret sitt opprinnelige studieønske fordi de ønsker å bli boende på hjemstedet i studietiden. Den gruppen som kun har søkt studieplass i hjemfylket, kan både bestå av personer som ikke kan eller vil flytte og av personer med studieønsker som faglig sett passer godt med det lokale utdanningstilbudet.

I forrige kapittel så vi at antallet søknader varierte mellom ulike grupper av søkere. De som kun har søkt opptak til studium i hjemfylket, har i snitt sendt færre søknader enn de som enten både søker opptak i hjemfylket og andre steder, og de som bare søker opptak på læresteder utenfor hjemfylket. I forrige avsnitt så vi at andelen som møter opp ved studiestart er noe høyere blant dem som har sendt mange søknader, sammenlignet med dem som kun har søkt opptak ved ett eller noen få studiesteder. Et spørsmål man kan stille seg er hvorvidt det er forskjell mellom "lokale" og "mobile" søkere i andeler som får tilbud om studieplass og som møter opp ved studiestart. Er det slik at de lokale søkerne er så trygge på at de kommer inn på ønsket studium at de ikke synes det er nødvendig å søke andre steder? Eller ønsker de ikke å studere andre steder? Er det tvert i mot de mobile søkerne som stiller sterkest fordi de har søkt flere læresteder og studier og dermed i størst grad får tilbud om studieplass?

For å undersøke om det er noen sammenheng mellom om man søker opptak i hjemfylket eller også i andre fylker, altså det vi har kalt søkermobilitet, og oppmøte ved studiestart må vi se hvor mange som kommer inn på (minst) ett av de studiene de har søkt på. Tabell 4.3 viser andeler som er kvalifisert til minst ett av de studiene de har søkt opptak til, hvor stor andel som mottar tilbud om plass, som tar i mot plassen og som møter opp ved studiestart blant de som bare har søkt studieplass i hjemfylket, de som både har søkt i hjemfylket og andre fylker og de som kun har søkt plass i andre fylker. En indikator på betydningen av nærhet til hjemstedet kan være at andelen som møter opp ved studiestart er høyere blant de som har fått tilbud om studieplass i hjemfylket enn blant de som har fått tilbud i andre fylker.

Tabell 4.3 viser at forskjellene mellom søkere som bare har søkt opptak i hjemfylket (lokale) og de som også har søkt opptak i andre fylker (mobile), er relativt små. Andelene søkere som er kvalifisert til minst en av studieplassene de har søkt på er relativ lik i alle gruppene, mellom 75 og 77 prosent. Andelen som får tilbud om plass varierer noe mer. Mens 68 prosent av de som kun søker plass i hjemfylket er kvalifiserte, er andelen blant de som søker opptak både i

og utenfor hjemfylket 76 prosent, og 71 prosent blant de som kun søker opptak utenfor hjemfylket. Ser vi på andelene som svarer og tar imot tilbudet, finner vi også en nokså jevn fordeling, 57 prosent av de som kun har søkt lokalt, eller både i hjemfylket og i andre fylker tar i mot tilbudet om plass, mens andelen er noe lavere blant de som kun har søkt opptak i andre fylker, 55 prosent. Også andelen som møter opp ved studiestart er noe lavere blant de som bare har søkt opptak utenfor hjemfylket enn blant de lokale søkerne, 46 mot 49 prosent. Forskjellene er relativt ubetydelige, men er likevel verdt å merke seg ettersom andelene søkere som får tilbud om plass er noe høyere blant de som har søkt plass i andre fylker enn blant de som kun har søkt opptak ved det lokale lærestedet. Dermed skulle vi forvente at andelen som møter opp også skulle være høyere blant de mobile. Forskjellen kan tyde på at de mobile søkerne i noe større grad faller fra i søkeprosessen.

Tabell 4.3 *Andeler som er kvalifisert til minst ett av de studiene de har søkt opptak til, andeler som mottar tilbud om plass, som tar i mot plassen og som møter opp ved studiestart. Søkere til SO våren 2000.*

	Bare søkt studieplass i hjemfylket	Både hjemfylket og andre fylker	Kun andre fylker
Kvalifisert	77	75	76
Tilbud om plass	68	76	71
Svart på tilbud	57	57	54
Møtt opp	49	48	46
N	22035	24626	28428

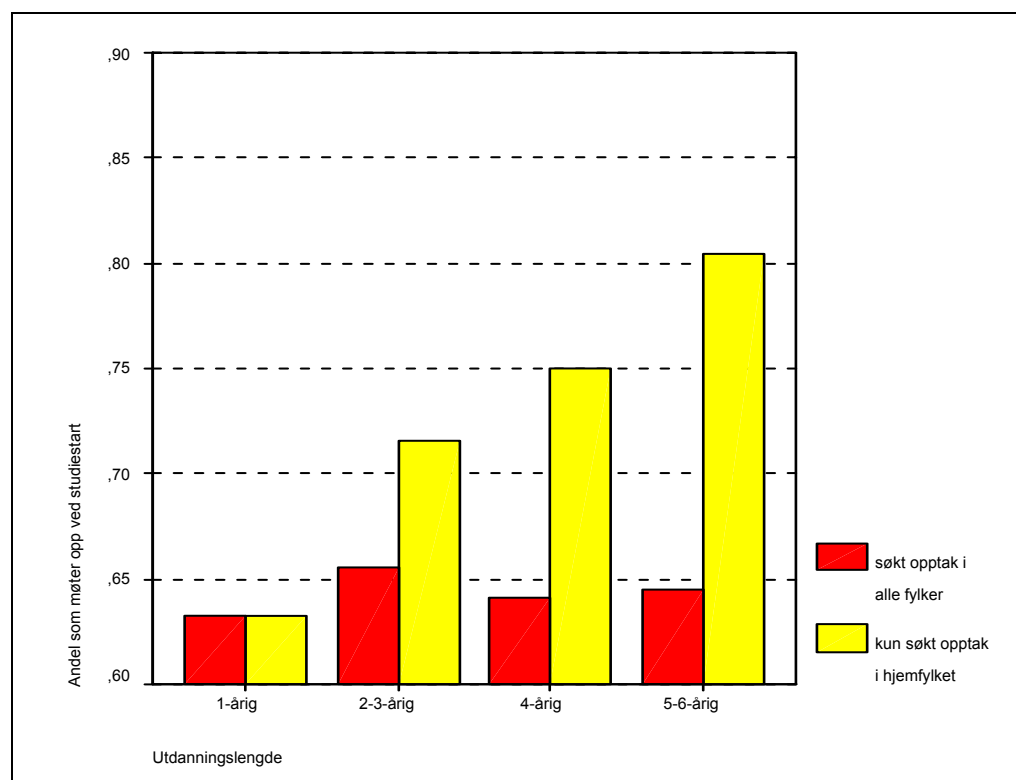
I ytterligere analyser (som ikke vises her) er det skilt mellom søkere bosatt i universitetsfylker og i høgskolefylker. Ikke uventet finner vi større søkermobilitet blant søkere fra høgskolefylkene enn fra universitetsfylkene. Blant søkere bosatt i universitetsfylkene møter 33 prosent opp i hjemfylket, mens 13 prosent møter opp ved et lærested i et annet fylke. Blant søkere bosatt i andre fylker er andelen som møter opp i hjemfylket 17 prosent, mens hele 31 prosent møter opp ved et lærested i et annet fylke. Søkere bosatt i universitetsfylkene som har fått opptak i hjemfylket, møter i større grad opp ved studiestart, sammenlignet med de som har kommet inn på studier i andre fylker. Dette kan tyde på at søkere bosatt i universitetsfylkene er mindre villige til å flytte for å ta utdanning enn andre søkere. Eller sagt omvent; søkere bosatt i områder med begrenset studietilbud er mer mobile enn andre søkere.

Det er imidlertid også andre forhold som kan forklare forskjellen i oppmøte. Ulike studievalg, eller forskjeller mellom søkere til universitets- og høgskoler, kan være forhold som har betydning. Senere i kapitlet vil vi undersøke dette nærmere, ved å sammenligne grupper som er like med hensyn til blant annet studievalg, alder, kjønn og antall søknader.

4.4.1 Oppmøte blant mobile og lokale søkere fra høgskolefylkene

Som vi tidligere har vært inne på, er det betydelig forskjell i studietilbudet og avstand til lærestedet blant søkere bosatt i ulike deler av landet. Mens det for noen vil være nødvendig å flytte for å ta den utdanningen man ønsker, har andre et variert studietilbud på hjemstedet og dermed lite behov for å flytte. At noen likevel velger å flytte, kan derfor skyldes et ønske mer enn en nødvendighet. Vi kan også tenke oss at det å flytte henger sammen med hvilket utdanningsmål man har. Det kan være at de som har høye utdanningsambisjoner og tar sikte på en lang utdanning i større grad er villige til å flytte på seg enn de som søker opptak til kortere utdanninger. På den annen side kan det være at det å flytte for å ta en lengre utdanning, er et større skritt enn det å flytte for kortvarig utdanning som kanskje bare varer et år eller to. Når vi undersøker hvem som faller fra i søkeprosessen fordi de ikke ønsker å flytte for å ta utdanning, må vi forsøke å skille mellom disse gruppene.

Figur 4.3 *Andel søkere med tilbud om studieplass som møter opp ved studiestart blant de som ikke er bosatt i universitetsfylker. Søkere til SO våren 2000.*

I figur 4.3 har vi skilt ut de som ikke er bosatt i et universitetsfylke. Dermed kan vi sammenligne andeler som møter opp ved studiestart blant dem som har fått tilbud om plass og som kun har søkt studieplass i hjemfylket, og de som har søkt plass også i andre fylker. Vi har også skilt mellom dem som har en kort utdanning som førsteønske og de som har søkt opptak til lengre utdanninger.

Figur 4.3 viser en klar økende andel som møter opp ettersom lengden på studiet som er førsteønsket øker, blant dem som kun har søkt studieplass i hjemfylket. Blant dem som har

søkt en ettårig utdanning, møter drøyt 60 prosent opp ved studiestart, mens andelen av dem som har søkt en 5-6 årig utdanning er over 80 prosent. Blant de som har søkt studieplass både i hjemfylket og i andre fylker, er det ingen klar sammenheng mellom utdanningslengde og oppmøte. I denne gruppen møter 63 prosent av dem som har søkt en ettårig utdanning, opp ved studiestart. Andelen som møter opp blant de som har søkt 5-6 årige studier er, om lag den samme, 64 prosent.

Det er rimelig å se den stigende andelen som møter opp blant de lokale søkerne i sammenheng med søkerens utdanningsambisjoner og inntakskravene ved de ulike utdanningene. Trolig er det vanskeligere å komme inn på de lengre utdanningene, slik at de som får tilbud om en slik studieplass ved den lokale høyskolen, i større grad ønsker å ta i mot plassen enn de som får plass ved en kortere utdanning. Det kan også være at mye av forskjellen mellom de som kun søker opptak i hjemfylket og de som søker i alle fylker, har sammenheng med valg av utdanning. Dette undersøkes nærmere i neste avsnitt.

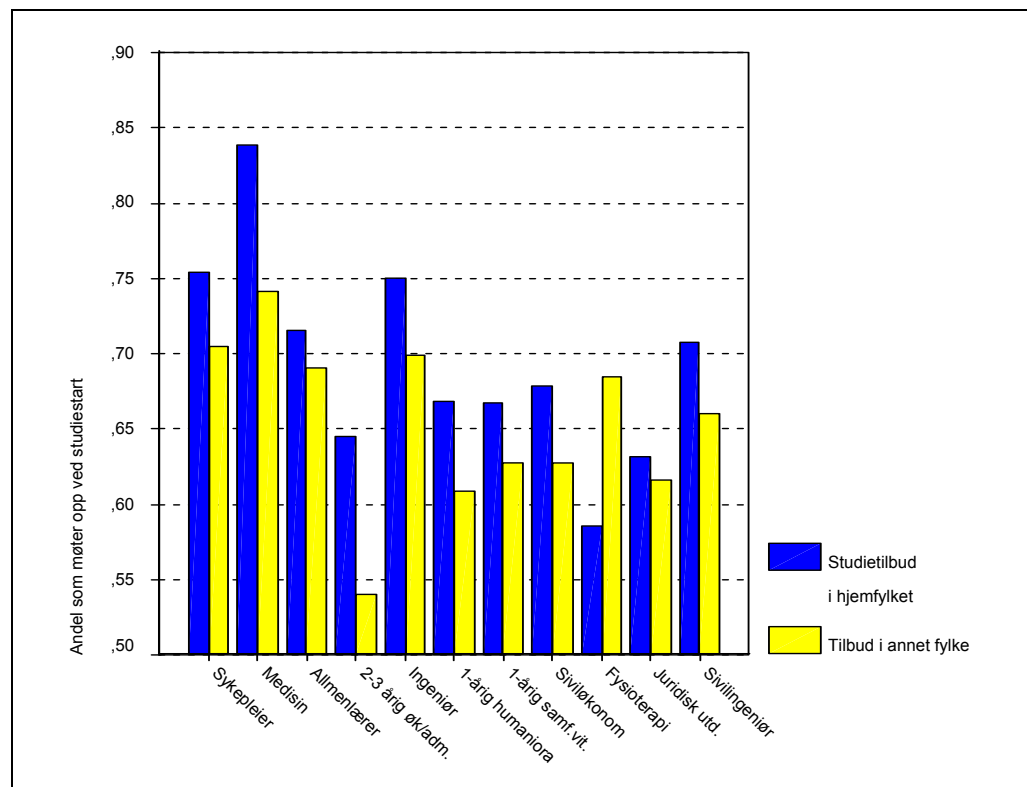
4.4.2 Oppmøte etter studievalg

Foreløpig har vi sett på andeler som møter opp ved studiestart etter søkerens bosted, antall søknader, søkermobilitet og studielengde. Som vi tidligere har vært inne på, er det store forskjeller mellom ulike utdanninger både når det gjelder inntakskrav, beliggenhet, innhold og antall søkere. Enkelte utdanninger har flere studieplasser enn søkere, slik at alle kvalifiserte søkere kommer inn. Andre utdanninger har svært mange søkere i forhold til studieplasser, og kampen om studieplassene er stor. I figur 4.4 har vi trukket ut noen av de utdanningene med flest søkere og sammenlignet andelen som møter opp ved studiestart blant de som har fått tilbud om plass i hjemfylket og de som kun har fått tilbud om plass i et annet fylke.

Vi ser at andelene som møter opp ved studiestart, varierer både etter hvilken utdanning søkerne har kommet inn på, og etter om man har kommet inn på et studium i hjemfylket eller i et annet fylke. Av de utdanningene vi ser i figur 4.4 er det søkere til medisinstudiet som størst grad møter opp ved studiestart. Blant de som har fått tilbud om plass i hjemfylket møter 84 prosent opp, mens 74 prosent av de som har fått studieplass i et annet fylke møter opp. Med tanke på antall søkere og de høye inntakskravene det er til medisinutdanningen, er det ikke overraskende at en høy andel av de som kommer inn også tar i mot studieplassen og møter opp ved studiestart. Blant søkere til sykepleier- og ingeniørstudiet er det også relativt høye andeler som møter opp; om lag 75 prosent av de som har fått tilbud om plass i hjemfylket, og 70 prosent blant de som har fått studieplass i et annet fylke. At andelen er såpass høye blant søkere til ingeniørutdanningen, kan synes overraskende dersom vi ser andelen som møter opp i forhold til inntakskrav og utdanningens popularitet. Ingeniørstudiet består av en rekke ulike linjer, og inntakskravene varierer betydelig mellom de ulike linjene. Likevel har utdanningen hatt relativt lav etterspørsel og lave inntakskrav ved en del av linjene

de senere årene. Den høye andelen som møter opp kan indikere forholdsvis høy studiemotivasjon blant de som søker seg til ingeniørstudiet⁸.

Figur 4.4 *Andeler søkere som møter opp ved studiestart etter utdanning blant søkere som har fått tilbud om plass i hjemfylket og de som har fått tilbud om plass i et annet fylke. Søkere til SO våren 2000.*

I de fleste utdanningene er andelen som møter opp høyere blant dem som har fått tilbud om studieplass i hjemfylket sammenlignet med dem som kun har fått tilbud om plass i et annet fylke. Dette kan tyde på at en del av de som søker studieplass i et annet fylke enn hjemfylket, likevel ikke er villige til å flytte for å ta utdanning. Det kan med andre ord være forskjell på søkermobilitet og reell mobilitet. En del av dem som søkte opptak på studieplasser i andre fylker enn hjemfylket, kan likevel bestemme seg for å ikke ta studieplassen. Dette kan skyldes at man ikke ønsker å flytte, har forandret studieplaner, eller det kan være andre årsaker til frafallet. Noen kan ha fått tilbud om studieplass på læresteder som ikke inngår i SO, for eksempel private læresteder (BI, etc.) og læresteder i utlandet.

Fysioterapistudiet er unntaket. Her er det høyere andeler som møter opp blant de som har fått tilbud om studieplass i annet fylke enn hjemfylket, 68 mot 58 prosent. Nærmere undersøkelse viser at søkere bosatt i Oslo og Akershus trekker ned oppmøte-andelen blant de lokale søkerne. Her møter kun i overkant av 50 prosent av søkerne opp ved studiestart. Vi har ingen

⁸ Mange av ingeniørstudentene avbryter imidlertid studiet uten å fullføre utdanningen (Aamodt 2001).

fullgod forklaring på dette. En forklaring kunne vært at søkere bosatt i Oslo/Akershus i mindre grad enn andre søkere hadde fysioterapistudiet som førsteønske. Nærmere analyser støtter ikke denne forklaringen. Selv når vi skiller ut de som har kommet inn på førsteønsket, finner vi lavere andeler som møter opp ved studiestart blant søkere bosatt i Oslo/Akershus enn blant søkere bosatt i andre fylker. En mulig årsak til det lave oppmøtet blant Oslo-studentene kan være at en del av søkerne bosatt i Oslo/Akershus, ikke møter opp fordi de har fått tilbud om studieplass i utlandet (som ikke inngår i SO). Dette har vi ikke mulighet til å undersøke nærmere her.

Den generelle tendensen i figur 4.4 synes likevel å være at nærhet til lærestedet har betydning for oppmøtet. Det synes også som om villigheten til å flytte for å studere har sammenheng med hvilken utdanning man har kommet inn på. Utdanninger med høye inntakskrav har som regel høyere oppmøte enn åpne studier eller studier med lave inntakskrav. Den høye andelen som møter opp ved studiestart blant søkere som har kommet inn på medisinstudiet i annet fylke enn hjemfylket, kan tyde på dette.

4.5 Søkere som ikke kommer inn på førsteønsket

Vi vil nå se nærmere på de som ikke får tilbud om sitt høyeste prioriterte alternativ. Som vi så i tabell 4.1, får 38 000 søkere tilbud om plass på sitt primære studieønske. Ytterligere 16 000 av søkerne har fått tilbud om plass, men ikke på sitt førsteønske. Hva gjør disse søkerne? Trekker de seg fra søkeprosessen (og eventuelt søker året etter), velger de et annet studium ved samme høgskole, eller velger de et studium ved en annen høgskole? Er det forskjeller mellom de som velger å trekke seg og de som velger å flytte til et annet fylke? Tabell 4.4 sammenligner andeler som møter opp ved studiestart blant de som *ikke* har fått tilbud om studieplass på førsteønsket.

Tabellen viser at andelene som møter opp ved studiestart av dem som ikke fikk oppfylt sitt primære studieønske, men kun et lavere prioritert ønske, varierer mellom 46 og 61 prosent. Blant søkere bosatt i et universitetsfylke av dem som kun har søkt opptak i hjemfylket og fått tilbud om plass, ser vi at over 60 prosent møter opp ved studiestart. Av de som kun har fått tilbud om plass i et annet fylke er andelen som møter opp lavere, 46 prosent. Søkere som har søkt opptak i flere fylker, men kommet inn i hjemfylket har en noe høyere oppmøteandel, 52 prosent. Blant søkere bosatt i høgskolefylkene finner vi ikke denne forskjellen. Blant dem som har søkt opptak i flere fylker, møter 49 prosent opp ved studiestart, uavhengig om de har kommet inn i hjemfylket eller et annet fylke. Søkere bosatt i høgskolefylkene som kun har søkt opptak i hjemfylket, har imidlertid en noe høyere andel som møter opp, 55 prosent.

Tabell 4.1 *Andeler som møter opp ved studiestart blant de som ikke har fått tilbud om plass på førsteønsket. Søkere bosatt i høgskolefylker og universitetsfylker, søkt opptak kun i hjemfylket eller i alle fylker. Søkere til SO våren 2000.*

	Høgskolefylke		Universitetsfylke	
		(N)		(N)
Bare søkt plass i hjemfylket og fått tilbud om studieplass	55	833	61	2575
Søkt plass også utenfor hjemfylket. Tilbud om studieplass i hjemfylket	49	1698	52	1629
Søkt plass også utenfor hjemfylket. Tilbud om studieplass i annet fylke	49	7045	46	2420

Ut i fra tabell 4.4 kan det synes som søkere bosatt utenfor universitetsfylkene i større grad velger å flytte til et annet fylke for å ta utdanning, selv om de ikke har kommet inn på førsteønsket, sammenlignet med søkere bosatt i universitetsfylkene. Dette kan ha sammenheng med valg av utdanning, opptakskrav eller andre forhold, men det kan også være at søkere bosatt i fylker med et begrenset studietilbud er mer mobile enn søkere som har et bredere utdanningstilbud i nærmiljøet. Det kan også se ut som søkere bosatt i universitetsfylkene, i større grad enn andre søkere møter opp ved studiestart dersom de har fått tilbud om studieplass i hjemfylket, selv om studiet ikke var førsteønsket.

I neste avsnitt undersøker vi nærmere hvordan ulike forhold som bosted, kjønn, alder, antall søknader, utdanningsvalg og nærhet til studiestedet har betydning for om man faller fra underveis i søknadsprosessen eller om man møter opp ved studiestart.

4.6 Hvilke forhold har betydning for oppmøte?

Nedenfor vises resultatene fra en multivariat analyse der vi undersøker sannsynligheten for å møte opp ved studiestart. I modell 1 ser vi på alle søkere som har fått tilbud om studieplass. I modell 2 og 3 undersøkes oppmøte ved studiestart blant henholdsvis søkerne som kun har fått tilbud om plass i ett annet fylke enn hjemfylket, og dem som har fått tilbud om plass i hjemfylket. Det vil si at alle søkerne som inngår i modell 2, er det vi i forrige kapittel betegnet mobile søkere, ettersom de har søkt opptak også utenfor hjemfylket. Av disse er det noen som bare har søkt opptak i andre fylker, mens de fleste har søkt opptak både i og utenfor hjemfylket (se kapittel 3). I modell 3 vil det være en blanding av lokale og mobile søkere som både har søkt opptak i hjemfylket og i andre fylker. I samtlige modeller inngår kjønn, alder og søkerens hjemfylke, i tillegg til antall søknader, hvilken utdanning man har kommet inn på, om dette var førsteønsket eller ikke, og om studiestedet ligger i hjemfylket eller ikke.

Tabell 4.2 Sannsynlighet for å møte opp ved studiestart blant alle som har mottatt tilbud om plass og blant søkere til SO år 2000, som har mottatt tilbud om plass i hjemfylket eller i et annet fylke. Logistisk regresjon.

	Modell 1 (alle med tilbud om plass)		Modell 2 (tilbud i hjemfylket)		Modell 3 (ikke tilbud i hjemfylket)	
	Koeffisient	Std.avvik	Koeffisient	Std.avvik	Koeffisient	Std.avvik
Alder	-0,063***	0,004	-0,050***	0,006	-0,073***	0,007
Alder²	0,147***	0,016	0,128***	0,021	0,147***	0,026
Kjønn (1=kvinne)	0,176***	0,020	0,147***	0,030	0,191***	0,028
Hjemfylke (ref Oslo/Akershus)						
Østfold	0,106*	0,049	-0,029	0,077	0,194**	0,068
Hedmark	-0,012	0,052	-0,043	0,088	0,010	0,070
Oppland	-0,045	0,052	-0,117	0,097	-0,006	0,067
Buskerud	0,188***	0,051	-0,031	0,118	0,258***	0,064
Vestfold	0,122*	0,051	-0,108	0,093	0,228**	0,067
Telemark	0,056	0,055	-0,208*	0,090	0,184*	0,074
Agder-fylkene	-0,039	0,044	-0,146*	0,061	0,043	0,066
Rogaland	0,074	0,040	0,038	0,059	0,093	0,058
Hordaland	0,000	0,037	0,068	0,047	-0,092	0,064
Sogn og Fjordane	0,053	0,057	-0,118	0,100	0,132	0,075
Møre og Romsdal	0,038	0,044	-0,072	0,070	0,099	0,062
Sør-Trøndelag	0,179***	0,043	0,286***	0,056	0,017	0,075
Nord-Trøndelag	0,097	0,055	-0,074	0,094	0,181*	0,073
Nordland	0,250***	0,047	0,206**	0,076	0,282***	0,066
Troms	0,041	0,055	0,131	0,075	-0,031	0,083
Finnmark	-0,075	0,070	-0,372***	0,117	0,091	0,091
Utenlandsk statsborger	-0,112*	0,057	-0,165*	0,076	-0,084	0,086
Utenlandsk språk	0,364***	0,066	0,471***	0,087	0,181	0,105
Antall søknader (ref 6 el.fl.)						
1	-0,213***	0,036	-0,285***	0,054	-0,170**	0,049
2	-0,139***	0,032	-0,203***	0,046	-0,077	0,044
3	-0,126***	0,031	-0,112*	0,047	-0,149***	0,043
4	-0,065*	0,032	-0,029	0,050	-0,105*	0,043
5	-0,121***	0,035	-0,114*	0,056	-0,132**	0,044
Utdanning, allmennlærer (ref)						
Sykepleier	0,096	0,052	0,113	0,068	0,085	0,082
Medisin	0,404***	0,100	0,503*	0,197	0,260*	0,122
2-3 årig øk/adm.	-0,380***	0,052	-0,286***	0,070	-0,472***	0,079
Ingeniør	0,058	0,058	0,050	0,080	0,027	0,086
1-årig humaniora	-0,279***	0,048	-0,233***	0,067	-0,395***	0,071
1-årig samf.vit.	-0,225***	0,047	-0,265***	0,068	-0,301***	0,070
Siviløkonom	-0,305**	0,099	-0,358	0,194	-0,397**	0,122
Fysioterapi	-0,150	0,111	-0,640**	0,195	-0,047	0,140

Juridisk utd.	-0,351***	0,068	-0,452***	0,101	-0,386***	0,094
Sivilingeniør	-0,059	0,058	-0,276*	0,126	-0,124	0,076
Annet	-0,157***	0,041	-0,082	0,055	-0,267***	0,063
Ett fagfelt	0,298***	0,024	0,301***	0,039	0,311***	0,032
Tilbud på førsteønske	0,951***	0,021	0,927***	0,032	0,989***	0,028
Tilbud i hjemfylket	0,300***	0,021				
Konstant	-0,223***	0,064	0,357***	0,072	0,132	0,081
-2 Log likelihood	65955	0,064	30176		35630	
Nagelkerke R ²	0,08		0,07		0,09	
N	53846		25352		24894	

Merknad: Søkere bosatt i utlandet er utelatt fra analysen. * = p<0.05, ** = p<0.01, *** = p<0.001.

Modell 1 viser at både alder, kjønn og bosted har betydning for om man møter opp ved studiestart eller ei. De yngste søkerne møter i større grad opp enn de eldre, og i likhet med analysene i forrige kapittel, er det ingen rettlinjert sammenheng mellom alder og oppmøte. Sannsynligheten for å møte opp ved studiestart synker ettersom søkerens alder øker, men flater ut etterhvert (se figur 4.5). Kvinner møter i noe større grad opp ved studiestart enn menn, selv når vi sammenligner grupper med like utdanningsvalg, lik alder og likt bosted. Hvilket fylke man kommer fra synes også å ha betydning for om man møter opp. Søkere fra Oslo/Akershus møter i mindre grad opp ved studiestart enn søkere fra Nordland, Buskerud og Sør-Trøndelag. Også søkere fra Vestfold og Østfold møter i noe høyere grad opp ved studiestart enn referansegruppen, som er søkere fra Oslo og Akershus. For Finnmark, Agder-fylkene, Oppland og Hedmark er koeffisientene negative, men skiller seg ikke signifikant fra referansegruppen.

Hvilken utdanning man har kommet inn på, og om denne utdanningen var førsteønsket eller ikke, har stor betydning for oppmøte. Søkere som har kommet inn på medisinstudiet har størst sannsynlighet for å møte opp ved studiestart, større enn referansegruppen, som er søkere som har kommet inn på allmennlærerstudiet. Deretter følger sykepleier- og ingeniørstudentene, som ikke skiller seg signifikant fra allmennlærerstudentene. Resultatene stemmer altså langt på vei overens med det vi så i figur 4.4. I den andre ytterkant finner vi søkere som har kommet inn på 2-3-årige utdanninger i økonomi og administrasjon, samt juridisk utdanning og siviløkonomstudiet. Disse søkerne har lavest sannsynlighet for å møte opp ved studiestart (se figur 4.5). Det er likevel større forskjeller mellom de som har kommet inn på førsteønsket og de som har kommet inn på lavere prioriterte valg, enn mellom de ulike utdanningene. Søkere som har kommet inn på førsteønsket møter i langt høyere grad opp ved studiestart enn andre søkere. Videre gir også de andre variablene som inngår i modell 1 signifikant utslag på sannsynligheten for å møte opp ved studiestart. Søkere som har søkt opptak til seks eller flere studier, møter i høyere grad opp enn søkere som har sendt færre søknader, alt annet likt. Søkere med utenlandsk morsmål møter i større grad opp enn søkere med norsk (eller samisk morsmål), mens søkere med utenlandsk statsborgerskap i noe mindre grad møter opp sammenlignet med norske statsborgere. Hvem som møter opp ved studiestart kan ses i

sammenheng med hvem som er kvalifiserte og som får tilbud om plass, noe vi kommer tilbake til mot slutten av kapitlet.

Til tross for at samtlige av de variablene som inngår i analysemodellen har noe betydning for om man møter opp ved studiestart eller ikke, forklarer modellene i tabell 4.2 kun en liten del av hva som har betydning for om man møter opp ved studiestart eller faller fra i løpet av søknadsprosessen. I underkant av 10 prosent av variansen blir forklart⁹. I forhold til analysene i forrige kapittel, er dette lite. Noe forenklet kan dette tolkes som at kun en liten del av årsakene til å møte opp ved studiestart eller ikke, skyldes hvilken utdanning man har kommet inn på, eller avstand til studiestedet¹⁰. Når vi undersøkte hvilke forhold som spiller inn ved søkermobilitet, fant vi at de forholdene vi undersøkte forklarte nesten 50 prosent av variansen (se tabell 3.3). Valg av utdanning og demografiske kjennetegn som bosted, kjønn og alder, har dermed stor betydning for om man søker opptak på læresteder nær hjemstedet enn om man søker opptak også i andre fylker. Disse forholdene har derimot langt mindre betydning for om man møter opp ved studiestart eller ikke. Andre forhold som kan ha betydning for om man møter opp ved studiestart eller ikke, kan for eksempel være at man har valgt å jobbe i stedet for å studere, eller at man har tatt i mot utdanningstilbud som ikke omfattes av SO (Skjersli og Støren 1999). Vi kommer tilbake til dette i oppsummeringen av hovedfunn i neste kapittel.

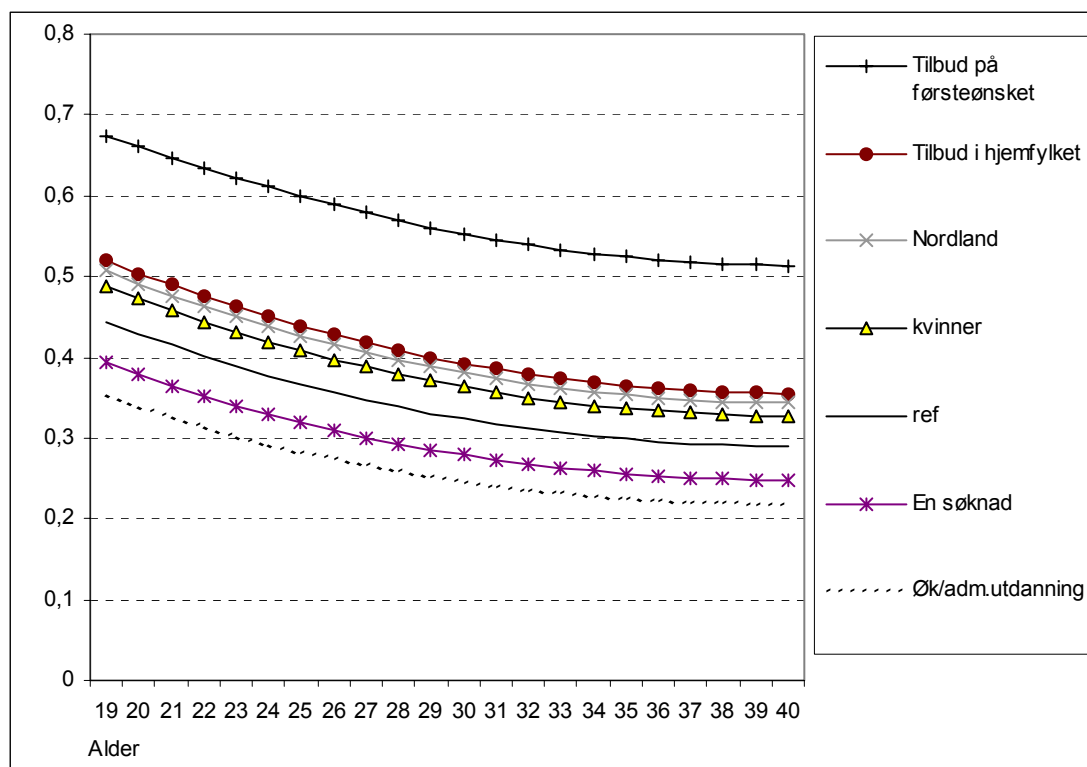
For å få et inntrykk av hva som har betydning for oppmøte ved studiestart, kan vi ut i fra koeffisientene beregne sannsynligheten for å møte opp ved studiestart for noen ulike grupper. Figur 4.5 gir en illustrasjon på betydningen av ulike demografiske og utdanningsmessige kjennetegn som inngår i modell 1. Figuren er konstruert på samme måte som figur 3.10 i forrige kapittel. Med utgangspunkt i søkere med referansegruppens egenskaper (konstantleddet), legges det til, eller trekkes fra, effektene av de andre uavhengige variablene som inngår i analysen. Referansegruppens egenskaper vil si menn bosatt i Oslo/Akershus, som har sendt seks eller flere søknader, har allmennlærerstudiet som førsteønsket, ikke har fått oppfylt førsteønsket, ikke fått tilbud i hjemfylket og har søkt flere fagfelt. Figur 4.5 viser hvordan beregnet sannsynlighet for å møte opp ved studiestart synker med søkerens alder for syv ulike grupper. De ulike gruppene viser betydningen av kjønn, hjemfylke, valg av utdanning, antall søknader, om man har fått tilbud på førsteønsket, og om man har fått tilbud i hjemfylket.

---

⁹ Se fotnote til figur 3.10, kapittel 3 om forklart varians i logistisk regresjon.

¹⁰ Modellens forklaringsstyrke vil variere både som følge av hvilke variabler som inngår, men også etter hvordan variablene er inndelt, om man innfører samspillsledd, etc. Det vil si at for enkelte grupper søkere og/eller innenfor enkelte utdanninger kan modellen forklare en større del av variansen.

Figur 4.5 Beregnet sannsynlighet for å møte opp ved studiestart etter alder, kjønn, bostedsfylke, valg av utdanning, antall søknader, tilbud på førsteønsket, og tilbud i hjemfylket. Modell 1, tabell 4.2.

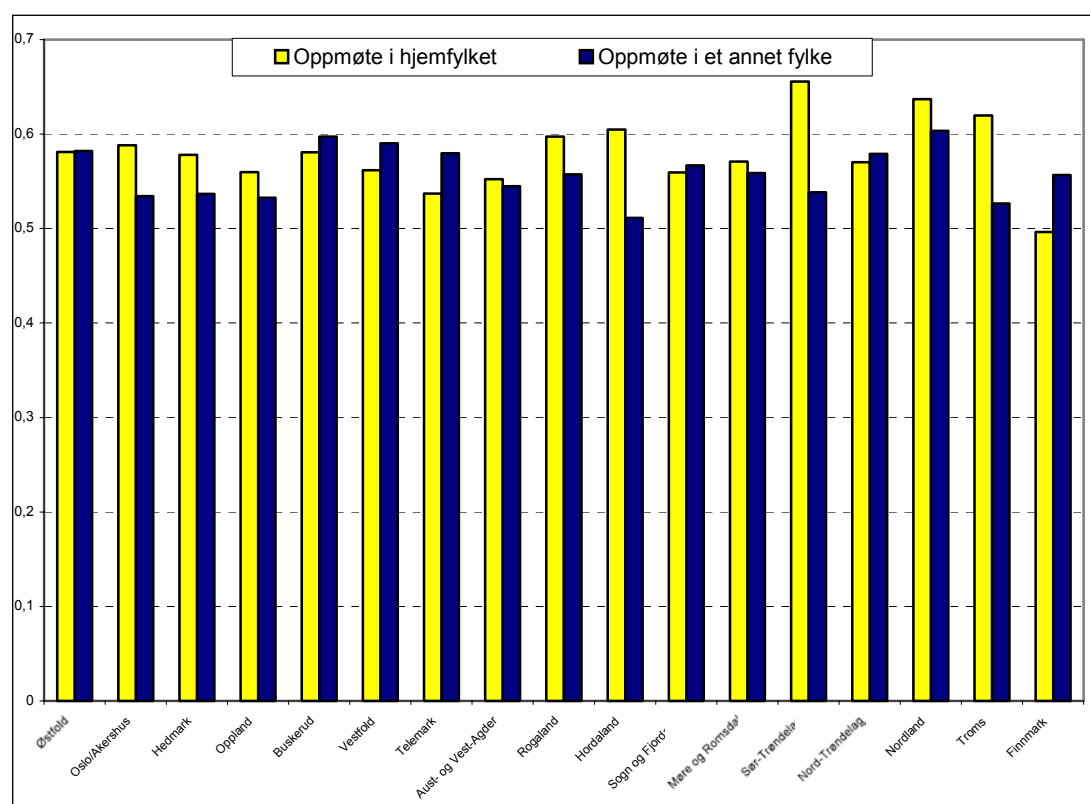
Merknad: Referansegruppen er mannlige søkere, bosatt i Oslo/Akershus, som har sendt 6 eller flere søknader, har søkt flere fagfelt, og har allmennlærerstudiet som førsteønske (se tabell 4.2).

For referansegruppen er sannsynligheten for å møte opp ved studiestart 44 prosent blant søkere på 19 år. Med økende alder, synker sannsynligheten til 29 prosent for søkere på 40 år. Blant de kvinnelige søkerne, er sannsynligheten for å møte opp ved studiestart noe høyere, fra 49 prosent blant 19-åringene til 33 prosent blant 40-åringene. Det som synes å gi størst utslag på om man møter opp ved studiestart eller ikke, er om man har fått tilbud på førsteønsket. I forhold til referansegruppen, stiger sannsynligheten for å møte opp med 23 prosent dersom man har fått tilbud om plass på førsteønsket. Resultatene er i tråd med det vi fant tidligere i kapitlet, og viser at betydningen av å få oppfylt førsteønske består også når vi kontrollerer for søkerens demografiske og utdanningsmessige kjennetegn. Også det å få tilbud om studieplass i hjemfylket virker positivt inn på sannsynligheten for å møte opp ved studiestart. Mellom 52 og 35 prosent av søkerne møter opp blant de som har fått tilbud om plass i hjemfylket, dette er 7 prosentpoeng høyere enn blant de som kun har fått plass i et annet fylke. Sannsynlighet for å møte opp varierer også noe etter søkerens bostedsfylke, og søkere fra Nordland er de som har relativt høyest sannsynlighet for å møte opp, alt annet likt. Oppmøte varierer også etter søkerens førsteønske, og søkere med 2-3 årig økonomi/administrasjonsstudium som førsteønske har om lag 8 prosentpoeng lavere sannsynlighet for å møte opp, sammenlignet med allmennlærerstudentene som utgjør referansegruppen. Også antall søknader man har sendt inn har betydning for oppmøte. Søkere som kun har sendt inn én søknad, møter i noe lavere grad opp ved studiestart enn de som har sendt seks eller flere søknader.

Ettersom søkere som ikke er kvalifisert eller ikke har mottatt tilbud om plass er utelatt fra analysen, finner vi høyere andeler som møter opp ved studiestart enn om vi skulle undersøke oppmøte blant samtlige søkere. Likevel viser resultatene at det også i gruppen søkere som har mottatt tilbud om studieplass, er en betydelig andel som ikke møter opp. En av forholdene som har betydning for oppmøte, er om man har fått studieplass i hjemfylket eller ikke. For å undersøke nærmere betydningen av å komme inn ved et lokalt lærested, er det i modell 2 og 3 gjort separate analyser av dem som har fått tilbud om plass i hjemfylket og dem som har fått tilbud om studieplass i et annet fylke.

Figur 4.6 Beregnet sannsynlighet for å møte opp ved studiestart etter bostedsfylke blant søkere som har fått tilbud om plass i hjemfylket og søkere som kun har fått tilbud om plass i et annet fylke. Tabell 4.2, modell 2 og 3.

Merknad: Referansegruppen er mannlige søkere, 19 år, bosatt i Oslo/Akershus, som har sendt 6 eller flere søknader, har søkt flere fagfelt, og har allmennlærerstudiet som førsteønske (se tabell 4.2).

Sammenligner vi koeffisientene i modell 1, 2 og 3, finner vi endel likheter. Betydningen av alder og kjønn er nokså lik, det er kvinner og de yngste søkerne som i størst grad møter opp ved studiestart, uavhengig om de har kommet inn ved lærested i hjemfylket eller ikke. Vi ser likevel at størrelsen på koeffisientene for alder og kjønn er noe større i modell 3 enn i modell 2. Nærmere undersøkelser viser at det er signifikant forskjell mellom alderskoeffisientene,

men ikke mellom kjønnskoeffisientene¹¹. Det vil si at alder har større betydning for å møte opp i et annet fylke enn å møte opp i hjemfylket. Med andre ord; forskjellen i andelene som møter opp ved studiestart mellom de yngre og de eldre søkerne er større blant de som har fått tilbud om studieplass i et annet fylke enn blant de som har fått tilbud om plass i hjemfylket. Betydningen av bostedsfylke er også delvis lik i de ulike modellene, men en forskjell ser likevel ut til å være at avstanden mellom universitetsfylkene og de andre fylkene er noe større i modell 2 enn i modell 1 og 3. Dette kan være vanskelig å lese ut i fra tabellen. I figur 4.6 er derfor koeffisientene regnet om til sannsynligheter for å møte opp ved studiestart blant de som har fått tilbud om studieplass i hjemfylket (modell 2) og i annet fylke (modell 3).

Figur 4.6 viser hvordan sannsynligheten for å møte opp ved studiestart varierer etter søkerens bostedsfylke og etter om man har fått tilbud om studieplass i hjemfylket eller i et annet fylke. Vi ser at søkere bosatt i Sør-Trøndelag som har fått plass i hjemfylket, har de høyeste andelene som møter opp, 66 prosent. Dette er 12 prosentpoeng høyere enn de som får tilbud om plass i et annet fylke. Også i de andre universitetsfylkene er det forskjeller i oppmøte blant søkere som har fått tilbud om plass i hjemfylket og de som har fått studieplass i et annet fylke. I Troms og Hordaland er differansen på 9 prosentpoeng, mens den er 6 prosentpoeng i Oslo/Akershus¹². Også i noen av de andre fylkene er det høyere oppmøte blant de som får tilbud om plass i hjemfylket. I Hedmark, Rogaland og Nordland møter 4 prosentpoeng flere opp i hjemfylket enn i andre fylker, mens Oppland har 3 prosentpoeng høyere oppmøte i hjemfylket¹³. I enkelte fylker ser vi imidlertid at det er søkere som må flytte for å studere som møter opp i noe høyere grad enn de lokale studentene. I Finnmark er det 6 prosentpoeng høyere oppmøte blant de som har fått tilbud om studieplass i et annet fylke, og i Telemark og Vestfold møter henholdsvis 4 og 3 prosentpoeng flere opp i annet fylke. Forskjellene er små, men signifikante og tyder på at frafallet blant de som kun får studieplass utenfor hjemfylket ikke er særlig høyere enn blant de som kommer inn ved et lokalt lærested. Unntaket fra dette er altså søkere fra universitetsfylkene, som i noe lavere grad enn søkere fra andre fylker synes å være villige til å flytte for å studere.

¹¹ En T-test av forskjellene mellom søkere som har fått tilbud om plass i hjemfylket (modell 2) og i et annet fylke (modell 3), gjøres ved bruk av formelen $T = b_h - b_a / \sqrt{(SE_h)^2 - (SE_a)^2}$. Eksempelvis vil en t-test av aldersforskjellen (der $b_h = -0,050$ og $b_a = -0,073$) blant søkere som har fått tilbud om plass i hjemfylket og søkere med tilbud i et annet fylke gi $T = 2,49$. Ettersom $T > 1,96$ vil det si at forskjellen mellom utvalgene er signifikant på minst 0,05-prosentnivå. Det betyr at de yngste søkerne i større grad enn de eldste, møter opp ved studiestart, men forskjellen mellom aldersgruppene er mindre blant de som har fått tilbud om studieplass i hjemfylket enn blant de som har fått studieplass i et annet fylke.

¹² T-test for Oslo/Akershus er beregnet ut i fra en analyse med Østfold som referansekategori. I denne analysen var også koeffisientene for Troms signifikant forskjellige i modell 2 og 3 (i tabell 4.2 er ikke forskjellen signifikant). Det vil si at forskjellen mellom søkere fra Østfold og Troms, samt Oslo/Akershus, er signifikant større blant de som får tilbud om plass i et annet fylke enn blant de som får tilbud om plass i hjemfylket. Forskjellen i oppmøte mellom søkere bosatt i Troms og Oslo/Akershus som har fått tilbud om plass i hjemfylket eller i et annet fylke, er derimot ikke signifikant.

¹³ Ikke alle forskjellene er signifikante, dvs. de skiller seg ikke i signifikant grad fra søkere bosatt i Oslo/Akershus.

Ser vi på de andre koeffisientene i modell 2 og 3, finner vi enkelte andre forskjeller mellom søkere som møter opp ved studiestart i hjemfylket og de som møter opp i andre fylker. Som vi så i modell 1, har søkere med utenlandsk morsmål noe høyere sannsynlighet for å møte opp ved studiestart. Dette gjelder imidlertid bare blant søkere som har fått tilbud om plass i hjemfylket. Blant de som ikke har mottatt tilbud i hjemfylket er det ingen signifikant forskjell mellom søkere med norsk og utenlandsk morsmål i andeler som møter opp ved studiestart.

Hvilken utdanning man har kommet inn på har også betydning for om man møter opp ved studiestart, og varierer noe når vi skiller mellom dem som har kommet inn i hjemfylket og i andre fylker. Søkere som har kommet inn på allmennlærerstudiet utgjør referansegruppen, og med unntak av medisinstudiet, sykepleier- og ingeniørstudiet, har søkere som har kommet inn på de andre utdanningene, lavere sannsynlighet enn lærerstudentene for å møte opp ved studiestart. Forskjellen mellom lærerstudentene og fysioterapistudentene er likevel bare signifikant blant de som har kommet inn i hjemfylket. Blant søkere som har kommet inn i andre fylker, møter fysioterapistudentene opp ved studiestart i like stor grad som referansegruppen. Det relativt lave oppmøte blant fysioterapistudentene som har kommet inn i hjemfylket så vi også i figur 4.4. Resultatene vi så i figur 4.4 består dermed langt på vei også når demografiske og andre utdanningsmessige forhold holdes likt. Ellers er det relativt små forskjeller mellom modell 2 og 3 blant de utdanningene som vi har valgt å se nærmere på. I gruppen andre utdanninger, er derimot sannsynligheten for å møte opp ved studiestart signifikant lavere blant de som har kommet inn i et annet fylke enn hjemfylket.

4.7 Hvem er kvalifiserte og hvem får tilbud om plass?

Søknadsprosessen går i flere trinn, fra man sender inn søknad(er) om opptak, til man møter opp ved studiestart (jf. analysemodellen i figur 1.1). Mellom disse to trinnene, er det ytterligere noen trinn. Først blir alle søkere vurdert etter om man er kvalifisert eller ikke til de utdanningene man har søkt. Avhengig av inntakskrav, får deretter en del av de kvalifiserte søkerne tilbud om studieplass. Gjennom analysene i tabell 4.2 har vi undersøkt oppmøte ved studiestart blant søkere som har fått tilbud om plass, enten i hjemfylket eller i et annet fylke. En del søkere har imidlertid falt fra på tidligere trinn i søkerprosessen, enten fordi de ikke oppfyller opptakskravene til de utdanningene de søker opptak til, eller fordi de ikke har sendt inn nødvendig dokumentasjon (vitnemål, etc.) og dermed ikke mottar tilbud om plass (Skjersli og Støren 1999). Etersom denne gruppen ikke får tilbud om studieplass, kan de altså ikke *velge* om de vil møte opp ved studiestart eller ikke. Det kan være andre grupper som faller fra fordi de ikke er kvalifisert eller fordi de ikke mottar tilbud om plass en dem som velger å ikke ta i mot studieplassen de får tilbud om. I tabell 4.3 undersøker vi hvem som faller fra på disse tidlige trinnene i søknadsprosessen.

Tabell 4.3 Sannsynlighet for å være kvalifisert og sannsynlighet for å motta tilbud om studieplass blant søkere til SO år 2000. Logistisk regresjon.

	Modell 1 (kvalifisert)		Modell 2 (tilbud om plass)	
	Koeffisient	Std.avvik	Koeffisient	Std.avvik
Alder (ref 19 år)	-0,021***	0,004	-0,053***	0,006
Alder2	0,041***	0,014	0,119***	0,020
Kjønn (kvinne=1)	0,133***	0,019	0,080**	0,027
Fylke (ref Oslo/Akershus)				
Østfold	0,522***	0,046	-0,387***	0,058
Hedmark	0,641***	0,053	-0,088	0,069
Oppland	0,450***	0,050	-0,026	0,072
Buskerud	0,191**	0,045	0,124	0,071
Vestfold	0,394***	0,048	-0,146*	0,066
Telemark	0,426***	0,052	-0,116	0,072
Agder-fylkene	0,277***	0,040	0,324***	0,065
Rogaland	0,277***	0,036	0,068	0,055
Hordaland	0,243***	0,034	0,149**	0,052
Sogn og Fjordane	0,365***	0,054	-0,240**	0,075
Møre og Romsdal	0,497***	0,042	-0,211***	0,057
Sør-Trøndelag	0,243***	0,038	-0,262***	0,053
Nord-Trøndelag	0,441***	0,053	-0,191**	0,072
Nordland	0,389***	0,043	-0,216***	0,058
Troms	0,071	0,048	0,113	0,074
Finnmark	0,353***	0,066	-0,243**	0,086
Utenlandsk statsborger	-0,299***	0,044	-0,176**	0,064
Utenlandsk språk	-0,593***	0,046	-0,762***	0,068
Antall søknader (ref 6 eller flere)				
1	0,093**	0,034	-0,670***	0,046
2	0,268***	0,030	-0,455***	0,044
3	0,165***	0,030	-0,130**	0,046
4	0,104**	0,030	-0,060	0,049
5	0,082*	0,033	0,043	0,055
Utdanning, (ref allmennlærer)				
Sykepleier	0,097	0,054	-0,640***	0,069
Medisin	-0,362***	0,062	-1,869***	0,079
2-3 årig øk/adm.	-0,029	0,056	-0,499***	0,075
Ingeniør	-0,832***	0,054	0,007	0,085
1-årig humaniora	-0,011	0,053	0,509***	0,082
1-årig samf.vit.	-0,008	0,052	0,672***	0,085
Siviløkonom	-0,211**	0,066	-0,975***	0,088
Fysioterapi	-0,165*	0,066	-1,017***	0,088
Juridisk utd.	0,009	0,069	0,362**	0,115

Sivilingeniør	0,032	0,060	0,545***	0,097
Annet	-0,443***	0,043	-0,625***	0,060
Ett fagfelt (=1)	0,354***	0,023	-0,463***	0,032
Bare søkt hjemfylket (=1)	0,158***	0,023	-0,004	0,032
Konstant	0,902***	0,052	3,035***	0,078
-2 Log likelihood	79922	0,902	42941	
Nagelkerke R ²	0,05		0,12	
N	74 852		56973	

Merknad: Søkere bosatt i utlandet er utelatt fra analysen. * = p<0.05, ** = p<0.01, *** = p<0.001.

Ser vi på demografiske kjennetegn ved søkerne, ser vi at de yngste søkerne i større grad enn de eldre både er kvalifiserte og mottar tilbud om studieplass. Dette skyldes trolig at endel av de yngste søkerne kommer inn gjennom egne kvoter, særlig primærvitnemålskvoten (Samordna opptak 2002). Videre har kvinner større sannsynlighet for å være kvalifisert og motta plass enn menn, mens utenlandske statsborgere og personer med utenlandsk morsmål har mindre sannsynlighet for å være kvalifisert og motta studieplass sammenlignet med norske statsborgere og de med norsk som morsmål. En sammenligning av andel kvalifiserte søkere fra de ulike fylkene, viser at søkere fra Oslo/Akershus og Troms i mindre grad er kvalifisert til de studiene de søker opptak til enn søkere fra andre fylker. Ser vi på hvem av de kvalifiserte søkerne som får tilbud om studieplass, er det søkere bosatt i Agder-fylkene som har størst sannsynlighet for å få tilbud, mens søkere fra Østfold og Sør-Trøndelag er de som i minst grad oppnår dette. En del av søkerne fra Troms og Finnmark blir prioriterte gjennom regionale kvoter, noe som kan øke andelene som får tilbud om plass i disse fylkene. Selv om det finnes enkelte kvoter også for søkere fra andre fylker (se Samordna opptak 2002), skyldes forskjellene trolig heller variasjoner i søkemønstre mellom søkere fra ulike fylker enn regionale forskjeller i opptaksregler.

Søkere som bare har søkt opptak i hjemfylket har noe mindre sannsynlighet for å være kvalifiserte enn søkere som også søker opptak i andre fylker, alt annet likt. Dette kan indikere at terskelen for å søke opptak ved et lokalt lærested, er lavere enn å søke opptak ved et lærested i et annet fylke. Blant søkere som har fått tilbud om studieplass, er det ingen forskjeller mellom de lokale og de mobile søkerne. Når vi kontrollerer for søkernes utdanningsvalg og demografiske kjennetegn, forsvinner dermed de forskjellene vi så i tabell 4.1. Der var det noe høyere andeler blant de mobile søkerne som fikk tilbud om plass enn blant søkere som kun hadde søkt opptak i hjemfylket. Trolig skyldes dette at søkere som kun søker opptak i hjemfylket, sender færre søknader enn de som søker opptak også i andre fylker. Andelene som får tilbud om plass øker med økende antall søknader (Sandberg 1996). Når vi i tabell 4.3 sammenligner søkere som har sendt like mange søknader, forsvinner dermed forskjellene mellom de lokale og de mobile søkerne.

Hvilken utdanning man søker seg til har selvsagt også stor betydning for om man får tilbud om studieplass eller ikke. Søkere som har medisinstudiet som førsteønske får i lavere grad enn søkere til andre utdanninger tilbud om studieplass, og i betydelig lavere grad enn de som

har ettårige studier i humaniora og samfunnsvitenskap eller sivilingeniørstudiet som første-
ønske. Dette henger sammen med utdanningenes opptakskrav. Medisinstudiet er en utdanning
med svært høye opptakskrav, mens de fleste søkere til de ettårige studiene i humaniora og
samfunnsvitenskap kommer inn (Samordna opptak 2002). Sivilingeniørstudiet har derimot
relativt høye opptakskrav, noe som kan tyde på at søkere til denne utdanningen må ha et nokså
høyt karakternivå siden mange av dem likevel får tilbud om plass. Søkere til medisinstudiet er
også blant de utdanningene med lavest andel kvalifiserte søkere, bare ingeniørstudiet har
lavere andeler (se vedlegg 3). Blant de utdanningene vi sammenligner, er det sykepleier-
studentene som i størst grad er kvalifiserte søkere. Generelt er også de som kun søker ett
fagfelt, i større grad kvalifiserte til minst ett av de studiene de søker opptak til enn de som
søker flere fagfelt. Denne gruppen mottar imidlertid i mindre grad tilbud om studieplass,
sammenlignet med de som søker flere fagfelt. Dette kan skyldes at de som søker seg til ett
bestemt studium søker seg til utdanninger med høyere opptakskrav, noe også analysene av
ulike søkergrupper i forrige kapittel kunne tolkes som (se figur 3.9).

5 Oppsummering og avslutning

Det kan være mange ulike grunner til å flytte for å studere, i tillegg til å være en nødvendighet for å ta den utdanningen man har lyst til, kan det for eksempel være et ønske om miljøforandring eller det å bo nærmere en storby. Mange som flytter for å studere gjør det fordi det er nødvendig for å komme inn på ønsket utdanning, eller for å komme inn på en utdanning i det hele tatt. Ettersom det er stor variasjon i studietilbudet i de ulike fylkene, vil nødvendigheten av å flytte for å ta utdanning variere etter hvor i landet søkerne er bosatt. Det å være villig til å flytte for å studere er med andre ord ikke like viktig for alle søkergrupper. De som er bosatt i Oslo-området eller i ett av de andre universitetsfylkene, med kort vei til både høyskoler og universitet, vil i mindre grad ha faglige behov for å flytte på seg. For de som kun har et begrenset studietilbud i hjemfylket vil derimot behovet for å flytte for å ta den utdanningen man ønsker, være større.

Utgangspunktet for denne rapporten har vært å undersøke i hvilken grad geografisk avstand til studiestedet har betydning for valg av utdanning og i hvilken grad det å måtte flytte for å studere er et hinder. I dette kapitlet oppsummerer vi hovedresultatene fra de foregående analysene. Resultatene ses i lys av problemstillingen og de spørsmålene som her ble reist. Vi drøfter spørsmålet om hvor mye lokalisering betyr for valg av studium, og i hvilken grad det å studere på hjemstedet har betydning for ulike kategorier av søkere.

5.1 Hovedfunn

Som en hovedproblemstilling stilte vi i kapittel 1 spørsmålet: Hvor mye betyr lokalisering for valg av studium? Vi har valgt å ta utgangspunkt i søkerprosessen til høyere utdanning gjennom SO og har først undersøkt søkerens valg av utdanning og lærested, og deretter hvem som møter opp ved studiestart. I første del av analysen (kapittel 3) undersøkte vi søkermobilitet, ved å sammenligne søkere som søkte studietilbud i hjemfylket og de som også søkte studieplass lengre unna hjemstedet. Gjennom analyser der vi sammenligner søkere med like studieønsker og like demografiske kjennetegn (kjønn, alder, bostedsfylke) har vi forsøkt å undersøke hvilken betydning valg av studiested og avstand til studiestedet har for ulike grupper av søkere. I annen del (kapittel 4) var fokus mer rettet mot den reelle mobiliteten. Her undersøkte vi hvilke søkere som møter opp ved studiestart og hvilke forhold som her spiller inn. Når vi gjennomgår hovedfunnene fra analysene, knytter vi disse til de spørsmålene vi stilte i problemstillingen i kapittel 1.

5.1.1 Hvor mye betyr lokalisering for valg av studium?

Et hovedresultat når vi ser på søkermønsteret blant søkere til SO våren 2000 er at den geografiske fordelingen av studieplasser har stor betydning for søkerens valg av utdanning og utdanningssted. Når vi sammenligner søkerens bostedsfylke og hvilket fylke søkere har som

førsteønske, finner vi klare forskjeller mellom søkere bosatt i universitetsfylkene og de som er bosatt i andre fylker. Søkere bosatt i Oslo/Akershus, Hordaland, Sør-Trøndelag og Troms søker i større grad enn andre kun opptak i hjemfylket, og søkere bosatt i andre fylker søker seg gjerne til universitetsfylkene (se figur 3.1 og 3.2). Slik får vi en tilstrømningstendens til universitetsfylkene. Søkere som er bosatt utenfor universitetsfylkene, er dermed mer *mobile* enn andre søkere. Tatt i betraktning den geografiske fordelingen av studieplasser, er ikke dette uventet. Søkere som er bosatt i universitetsfylkene har tilgang på et bredere spekter av studie-tilbud, dermed har denne gruppen mindre behov for å søke studieplass i andre fylker for å få oppfylt studieønskene sine.

5.1.2 Hva kjennetegner de som bare søker tilbud i hjemstedsregionen?

En sammenligning av unge og gamle, kvinnelige og mannlige søkere, viser en stigende tendens til å kun søke opptak lokalt med økende alder (figur 3.3). Tendensen til å søke hjemfylket er noe sterkere blant kvinnene enn blant mennene. Det er altså først og fremst de yngre søkerne som er villige eller har mulighet til å flytte for å studere, noe som må ses i sammenheng med familieforpliktelser og omsorgsansvar. Eldre søkere vil i større grad ha etablert familie og mange har også arbeid som knytter dem til nærmiljøet. Dermed vil også utdanningsvalget i større grad styres av det utdanningstilbudet som finnes på hjemstedet. En del utdanninger tilbys kun ved ett fåtall læresteder, som regel lokalisert i universitetsfylkene, eksempelvis medisinstudiet, siviløkonomi og juridisk utdanning. En forutsetning for å søke opptak til slike utdanninger er dermed å være villig til å flytte. Når vi sammenligner andelen mobile søkere til ulike utdanninger, finner vi også at utdanninger som tilbys ved få læresteder som regel har høyere andeler mobile søkere enn utdanninger som tilbys i de fleste fylker (figur 3.5).

Mye av søkermobiliteten skyldes altså at endel søkere er nødt til å søke opptak i andre fylker fordi den utdanningen de ønsker å ta, ikke tilbys i hjemfylket. Men er det slik at alle som har mulighet til det, søker opptak i hjemfylket? Når vi sammenligner andeler som har et lærested i hjemfylket som førsteønske blant de som søker opptak på studium som finnes i hjemfylket, finner vi at endel likevel velger å søke opptak i et annet fylke (figur 3.6). Søkere bosatt i universitetsfylkene har jevnt over høyere andeler som søker opptak i hjemfylket enn søkere bosatt i andre fylker. Dette kan tyde på at det ikke bare er selve studietilbudet, men også andre forhold ved universitetsfylkene som gjør at endel søker seg til disse fylkene. Forskjellene mellom søkere fra universitetsfylker og andre fylker kan ses i sammenheng med mer generelle urbaniseringstendenser. Mange unge ønsker heller å bo i en storby med de aktiviteter og fritidsmuligheter det innebærer enn på et lite sted med begrenset tilbud (Berg 1998).

5.1.3 Hvilke søkere er primært orienterte mot et bestemt studium, uansett beliggenhet?

Vi har også undersøkt i hvilken grad søkere som primært er orienterte mot et bestemt studium og søkere som primært søker tilbud i hjemstedsregionen er ulike grupper søkere. Er det slik at søkere som konsentrerer sine søknader til en type utdanning, har andre utdanninger som førsteønske enn de som søker seg til flere typer utdanninger? Har de som kun søker tilbud i hjemstedsregionen andre utdanningsvalg enn de som også søker opptak i andre fylker?

Resultatene kan tyde på at søkere som primært er orienterte mot et bestemt studium og søkere som primært søker tilbud i hjemstedsregionen har ulike utdanningsvalg. Søkere som kun søker ett fagfelt har ofte lengre profesjonsstudier, som medisin og sivilingeniør som førsteønske. Søkere som primært er orienterte mot et bestemt studium og søker opptak en rekke steder, har i mindre grad et lærested i hjemfylket som førsteønske enn de som søker flere fagfelt og sender færre søknader (figur 3.8).

Blant søkere som kun søker opptak i hjemfylket, er det klare forskjeller mellom søkere bosatt i universitetsfylkene og søkere bosatt i andre fylker. Mens lokale søkere bosatt i universitetsfylkene gjerne har kortere utdanninger innenfor humaniora og samfunnsvitenskap som førstevalg, har lokale søkere fra andre fylker ofte allmennlærer og 2-3 årige økonomi/administrasjonsstudier som førsteønske. Langt på vei må dette ses i sammenheng med studietilbudet på hjemstedet. Ser vi på utdanningsvalgene blant søkere som også søker opptak i andre fylker (mobile søkere), finner vi imidlertid også forskjeller mellom søkere bosatt i universitetsfylkene og søkere bosatt i andre fylker (figur 3.9). Resultatene kan tyde på at ungdom fra universitetsfylkene i noe større grad har lengre utdanninger, også kalt prestisje-utdanninger (Hansen 1999), som førsteønske, sammenlignet med ungdom bosatt i andre fylker. Dette gjelder både de som søker seg til ett og til flere fagfelt. En tolkning kan være at søkere bosatt i universitetsfylkene er mer selektive i forhold til hvilke utdanninger de er villige til å flytte for å studere sammenlignet med søkere fra fylker med smalere utdannings-tilbud. Forskjellene kan også ha sammenheng med at søkere fra universitetsfylkene generelt er snevrere i sitt utdanningsvalg, og søker færre utdanninger enn søkere fra andre fylker (Sandberg 1996).

5.1.4 Oppmøte ved studiestart

Å søke opptak til studium i et annet fylker og det å faktisk møte opp ved studiestart kan være to forskjellige ting. I analysemodellen i kapittel 1 (figur 1.1) er søknadsprosessen gjennom SO beskrevet, fra man sender inn søknad om opptak til man eventuelt møter opp ved studiestart. Under halvparten av dem som søker opptak gjennom SO møter opp ved studiestart.

Det som har særlig stor betydning, er om man får tilbud om studieplass på førsteønsket eller ikke. Mens 72 prosent av søkere med tilbud om plass på førsteønsket møter opp ved studiestart, møter kun 54 prosent av dem som får tilbud om plass på andrevalget opp ved studiestart (tabell 4.2). Det er likevel verdt å merke seg at nesten 30 prosent av dem som får oppfylt sitt

primære studieønske, ikke møter opp. Dette tyder på at ikke alle søkere er like motiverte, noen søker uten egentlig å ha bestemt seg for hva de vil studere, mens andre ombestemmer seg fra søknaden er sendt inn og frem til studiestart (Skjersli og Støren 1999).

Andelene som møter opp, varierer også etter hvilken utdanning man har søkt og kommet inn på. Når vi skiller mellom utdanninger, finner vi at andelen som møter opp blant de som har kommet inn på førsteønsket er 81 prosent blant medisinstudentene, mens den er 67 prosent blant de som har kommet inn på siviløkonomstudiet eller ettårig humaniorautdanning (figur 4.2). Tatt i betraktning de høye inntakskravene, og det høye antallet søkere i forhold til antall studieplasser, er det kanskje ikke overraskende at så mange av søkerne til medisinstudiet som får tilbud om studieplass, tar imot plassen og møter opp ved studiestart.

5.1.5 Hva velger de søkerne som ikke får tilbud på sitt høyeste prioriterte alternativ?

Ser vi på de søkerne som ikke har kommet inn på førsteønsket, finner vi også store forskjeller etter hvilken utdanning søkerne har kommet inn på (figur 4.2). Generelt er andelen som møter opp lavere i denne gruppen, men også her er det de som har kommet inn på medisinstudiet som har det høyeste oppmøtet (68 prosent). Det laveste oppmøtet finner vi blant søkere som har kommet inn på jusstudiet, men som ikke hadde dette som førstevalg. Her møter kun 38 prosent opp ved studiestart. Dette er nesten like lavt som blant de som har kommet inn på økonomi- og administrasjonsstudier (41 prosent). Resultatene har trolig sammenheng med hvilke andre utdanninger søkerne har søkt opptak til, i tillegg til å gjenspeile forskjeller i søkerens studiemotivasjon.

Vi har også undersøkt om det er forskjeller i oppmøtet mellom søkere som får tilbud om studieplass i hjemfylket og de som kun kommer inn i andre fylker blant de som ikke har fått tilbud om studieplass på sitt førsteønske. Resultatene tyder på at det å få tilbud om studieplass i hjemfylket har størst betydning for søkere bosatt i universitetsfylkene. Blant denne gruppen møter 61 prosent opp ved studiestart dersom de har fått tilbud om studieplass i hjemfylket, mens kun 46 prosent møter opp i et annet fylke (tabell 4.4). Blant søkere bosatt utenfor universitetsfylkene (i høgskolefylkene) møter 55 prosent opp i hjemfylket og 49 prosent opp i et annet fylke. Dette kan tyde på at søkere bosatt i fylker med et begrenset studietilbud er mer mobile enn søkere som har et bredere utdanningstilbud i nærmiljøet.

5.1.6 Er det forskjeller mellom de som velger å trekke seg og de som velger å flytte til et annet fylke?

Når vi undersøker hvilke søkere som møter opp ved studiestart og hvilke som velger å trekke seg, finner vi at både demografiske kjennetegn og utdanningsmessige preferanser spiller inn (tabell 4.3). Søkere som møter opp i et annet fylke er noe yngre enn søkere som møter opp i hjemfylket. De yngste søkerne er med andre ord mer mobile enn de eldre søkerne, noe som kanskje ikke er uventet tatt i betraktning at eldre søkere oftere er etablert med bolig, familie og ofte arbeid på hjemstedet. Ettersom vi sammenligner andeler som møter opp blant de som

har fått tilbud om plass, ser vi dermed på søkere som har søkt opptak om plass i et annet fylke. En mulig tolkning av resultatene kan derfor være at eldre søkere i større grad ombestemmer seg i løpet av søknadsprosessen og velger å ikke møte opp ved studiestart.

Hvilken utdanning man har kommet inn på har også betydning for om man møter opp ved studiestart i et annet fylke. Søkere som har kommet inn på medisinstudiet er de som møter opp i størst grad, enten det er i hjemfylket eller i andre fylker. I tillegg møter søkere som har kommet inn på lukkede høgskolestudier, som allmennlærerstudiet, sykepleier- og ingeniørstudiet, generelt opp i større grad enn søkere som har kommet inn på kortere eller mer åpne utdanninger. Denne forskjellen synes å være noe større blant søkere som har kommet inn i et annet fylke enn blant søkere som har kommet inn i hjemfylket. Terskelen for å flytte for å studere kan dermed være noe høyere dersom man har kommet inn på et relativt åpent studium enn om man har kommet inn på en mer strukturert høgskoleutdanning. Til en viss grad har dette trolig sammenheng med inntakskravene til de ulike utdanningene ved at søkere som har kommet inn på utdanninger med høye inntakskrav gjerne møter opp i større grad enn andre. Indirekte tyder også resultatene på at hvor langt man må flytte også har betydning for om man møter opp ved studiestart i et annet fylke. For eksempel er det relativt flere som møter opp til allmennlærerstudiet enn til siviløkonomutdanningen dersom de har kommet inn i et annet fylke, noe som kan ha sammenheng med plasseringen av utdanningstilbudet. Trolig har en del av allmennlærerstudentene kommet inn i nabofylket, mens alle siviløkonomstudentene har kommet inn ved Handelshøgskolen i Bergen.

5.1.7 Borte bra, hjemme best?

Generelt viser resultatene at søkere som får tilbud om studieplass i hjemfylket, møter opp ved studiestart i noe større grad enn søkere som kun får tilbud i andre fylker. Dette gjelder særlig søkere bosatt i universitetsfylkene. Også i noen av de andre fylkene er det høyere oppmøte blant de som får tilbud om plass i hjemfylket enn i andre fylker. I enkelte fylker ser vi imidlertid at søkere som må flytte for å studere, møter opp i noe høyere grad enn de lokale studentene. I Finnmark og Telemark er det et noe høyere oppmøte blant de som har fått tilbud om studieplass i et annet fylke enn i hjemfylket, alt annet likt. En forklaring på dette kan være at en del av studentene som er bosatt i disse fylkene, bor såpass langt unna lærestedene at de må belage seg på å flytte for å studere uavhengig av om de studerer i hjemfylket eller i et annet fylke. Det kan også være at en del søkere bosatt i disse fylkene ønsker å flytte nærmere en storby, og at oppmøte ved studiestart må ses i sammenheng med urbaniseringstendenser og ikke bare i forhold til utdanningsvalg eller nærhet til lærestedet.

Når vi sammenligner andeler som møter opp etter hvilken utdanning man har kommet inn på, finner vi likevel en generell tendens til høyere oppmøte ved studiestart blant søkere med nærhet til lærestedet. Innenfor de fleste utdanninger møter søkere som har kommet inn i hjemfylket, opp i noe større grad enn søkere som har kommet inn i andre fylker (se figur 4.4). Et unntak er søkere til fysioterapistudiet, her er andelene som møter opp i et annet fylke noe

høyere enn andelene som møter opp i hjemfylket. Til tross for høye opptakskrav er andelene blant de som har kommet inn på fysioterapistudiet ved sitt lokale lærested, nokså lave. Vi har ingen dekkende forklaring på dette, muligens har en del søkere også mottatt tilbud om studie-plass i utlandet. Dette illustrerer for så vidt kompleksiteten og de mange forholdene som kan ha betydning for sammenhengen mellom bosted og valg av utdanning.

Alt i alt viser likevel resultatene et søkermønster som langt på vei synes å passe med utsagnet ”borte bra, hjemme best”. Frafallet i løpet av søknadsprosessen er noe lavere blant de som får tilbud om studie-plass i hjemfylket enn blant de som kun får plass i et annet fylke. Dette gjelder likevel først og fremst søkere fra universitetsfylkene, som i noe lavere grad enn søkere fra andre fylker møter opp ved studiestart i et annet fylke enn hjemfylke. Tatt i betraktning de kostnader som er knyttet til å flytte for å studere, både økonomisk og sosialt, kan det virke overraskende at vi ikke finner større forskjeller i oppmøte blant de som har kommet inn på lærested i hjemfylket og de som har kommet inn i andre fylker. Resultatene må ses i sammenheng med hvor man søker opptak. I den grad utdanningen tilbys i hjemfylket, velger flertallet å søke opptak ved sitt lokale lærested. Vi finner at nærhet til hjemstedet har atskillig større betydning for valg av lærested enn for oppmøte ved studiestart.

5.2 Avsluttende kommentarer

Lik rett til utdanning uavhengig av geografisk bakgrunn har vært utgangspunktet for utbyggingen av det regionale utdanningstilbudet. Det er liten tvil om effekten av det desentraliserte utdanningstilbudet er med på å sikre at flere tar høyere utdanning. Mange søkere foretrekker å studere nær hjemstedet, og tilpasser studieønskene deretter. Dette understreker betydningen av å ha et desentralisert utdanningssystem som sikrer en viss bredde i utdanningstilbudet blant ungdom som bor et stykke fra universitetene og de mest sentrale delene av landet.

Det å flytte for å studere kan ha betydelige sosiale og økonomiske konsekvenser for den enkelte student. I første kapittel kom vi inn på studier som har sammenlignet studie-situasjonen blant tilflyttede og lokale studenter (Berg 1997). Resultatene kan tyde på at det å flytte for å ta utdanning har økonomiske konsekvenser for studentene, som medfører større bekymring for tilbakebetalingen av studielånet enn blant lokale studenter, som har større mulighet til å bo hjemme hos foreldrene i løpet av studietiden. Selv om utdanningssystemet er tilstrekkelig utbygd for å sikre at ungdommer fra ulike deler av landet har mulighet til å ta høyere utdanning uten å måtte flytte til en annen kant av landet, betyr likevel ikke dette at de geografiske skjevhetene er utvisket. Som vi har vært inne på tidligere, er det kun en del utdanninger som tilbys ved de regionale høyskolene, andre utdanninger tilbys kun noen ved et fåtall læresteder, som regel ved universitetene. Resultatene i denne rapporten tyder på at geografisk bakgrunn både har betydning for hvilke utdanninger man søker opptak til, og til hvor man velger å studere. I tillegg vil geografisk bakgrunn ha betydning for økonomisk og sosial situasjon i studietiden og for den økonomiske byrden av studielån etter fullført

utdanning. Lik rett til utdanning har med andre ord en geografisk dimensjon som har betydning både for valg av utdanning, men også for kostnadene knyttet til gjennomføringen av studiene. Betydningen av geografisk bakgrunn for valg og gjennomføring av utdanning er et område der det er gjort relativt lite forskning. Ut i fra forhold og temaer som ikke dekkes i denne rapporten, skisseres det kort i neste avsnitt noen veier for videre forskning.

5.2.1 Videre forskning

I statistikken fra SO er ikke sosial bakgrunn inkludert. I videre studier vil det være naturlig å undersøke i hvilken grad søkerens sosiale bakgrunn har betydning for søkeatferd og søkermobilitet. Både våre resultater og resultater fra tidligere undersøkelser tyder på at sosial bakgrunn har betydning for utdanningsvalg (se kapittel 1). Vi vet imidlertid lite om hvilken rolle sosial bakgrunn spiller for søkermobiliteten, eller i hvilken grad det er samspill mellom søkerens sosiale og geografiske bakgrunn. Har sosial bakgrunn betydning for frafall i søkerprosessen? Er det først og fremst søkere med høy sosial bakgrunn som er villige, eller har økonomisk mulighet til å flytte for å studere? Når vi undersøker hvilke utdanninger søkerne er villige til å flytte for å studere, finner vi tendenser til at ungdom fra universitetsfylkene i større grad søker seg til lengre profesjonsutdanninger som medisin og sivilingeniørstudiet, også kalt prestisjeutdanninger, enn ungdom fra høyskolefylkene. Dette skyldes trolig delvis forskjeller i søkerens sosiale bakgrunn. Utdanningsnivået til befolkningen i universitetsfylkene er generelt høyere enn i høyskolefylkene (Statistisk sentralbyrå 2001). Andelen med høy sosial bakgrunn, målt ut i fra foreldrenes utdanningsnivå, vil dermed være høyere blant søkere bosatt i universitetsfylkene enn blant søkere bosatt i høyskolefylkene. I hvilken grad sosial bakgrunn forklarer de forskjellene vi finner i utdanningsvalg og søkermobilitet, bør være et tema for videre studier.

Vi har ikke undersøkt frafall senere i studieløpet, men tidligere studier har vist at en del studenter faller fra i løpet av studietiden (Aamodt 2001, Opheim 2001). Betydningen av avstand til studiestedet er i liten grad undersøkt. Kan det være at studenter med lang geografisk avstand til lærestedet i større grad enn andre faller fra i løpet av studiene? Eller er det heller slik at studenter som har flyttet for å studere er mer motiverte enn andre og dermed fullfører utdanningen i større grad enn andre studenter? Ut i fra distriktpolitiske hensyn og lik rett til utdanning uansett geografisk bakgrunn, bør sammenhengen mellom bosted og fullføring av studiene være et område for videre undersøkelser.

Analysene er basert på søkertall fra år 2000. Som vi har sett, falt over halvparten av søkerne fra i løpet av søknadsprosessen. Dette skyldes imidlertid ikke at de ikke har fått tilbud om studieplass. De fleste søkerne fikk tilbud om studieplass dette året, selv om ikke alle fikk tilbud om plass på førstevalget sitt. I senere studier vil det være interessant å sammenligne opptak fra flere år, også år med større knapphet på studieplasser. Ved å studere søkertall for flere år vil det også være mulig å se trender i forhold til sammenheng mellom geografisk bakgrunn, utdanningsvalg og frafall.

Litteratur

- Berg, Lisbet (1997): *Studieløpet. Om tidsbruk, faglige valg og kunnskapsteoretiske valg*. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Berg, Lisbet (1998): *Utdanningssuget. Ungdoms utdannings- og yrkesvalg sett fra skipsindustrien i Ulsteinvik*. Oslo: Fafo.
- Clausen, Sten-Erik (1989): Korrespondanseanalyse : Grafisk representasjon av frekvenstabeller. NIBR-rapport, 1989:14. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Edvardsen, Rolf (1995): *Yrkesvalgmotiver. Resultater fra en undersøkelse om 16- og 18-åringers utdannings og yrkesplaner i 1991*. Rapport 4/95. Oslo: Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.
- Erikson, Robert & Jan O. Jonsson (1996): *Can Education Be Equalized? The Swedish Case in Comparative Perspective*. Boulder – Oxford: Westview Press.
- Fekjær, Silje N. (2000): “Studielån og sosial bakgrunn: Rike barn låner mest?” *Samfunnsspeilet* nr. 6, 2000.
- Hansen, Marianne N. (1999): “Utdanningspolitikk og ulikhet”. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 40: 172-203.
- Hansen, Marianne N. (2000): “Sosial bakgrunn og karakterer blant juridiske kandidater”, *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 41: 151–185.
- Heggen, Kåre (2002): “Utkantjentene sin stille revolusjon”, *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 2: 3-20.
- Hovland, Grete (2000): *Hvem ble student under utdanningseksplasjonen?* NIFU Skriftserie 2/2000. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Kjellstrøm, Christian og Håkan Regnér (1998): *Does Distance to a University affect Enrollment Decisions? Evidence from Data on Three Cohorts of Swedes*. Working paper 8/1998. Stockholm, Institutet för Social Forskning.
- Lewis-Beck, Michael S. (1980): *Applied Regression. An Introduction*. Newbury Park – London – New Dehli: Sage Publications.
- Liao, Tim F. (1994): *Interpreting Probability Models: Logit, Probit and other Generalized Linear Models*. Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.
- Næss, Terje (2000): *Utdanning frem til år 2015. Framtidig beholdning, tilgang og erstatningsbehov*. Rapport 10/2000. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Norusis, Marija J. (1994): *SPSS Advanced Statistics 6.1*. SPSS Inc. Chicago.

- Norges offentlige utredninger 1998:06: *Økonomien i den statlige høyskolesektoren*. Oslo: Finans- og tolldepartementet og Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet.
- Opheim, Vibeke (2001): *Selektert til suksess? Utdanningsaktivitet og studiefrafall i høyere utdanning blant ungdom med innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn*. Skriftserie 22/2001. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Roedelé, Sonia M. og Per Olaf Aamodt (2001): *Studiemobilitet i norsk høyere utdanning*. Rapport 9/2001. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Samordna opptak (2002): <http://www.so.uio.no/>
- Sandberg, Nina (1996): *Midt i eksplosjonen. Søking og opptak til høyere utdanning i 1993*. Rapport 5/96. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Shavit, Yossi & Hans-Peter Blossfeld (red.) (1993): *Persistent Inequality. Changing Educational Attainment in Thirteen Countries*. Boulder: Westview Press.
- Skjersli, Synnøve og Liv Anne Støren (1999): *Hvor ble de av? Om frafall i søknadsprosessen til høyere utdanning*. NIFU skriftserie 6/99. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Statistisk sentralbyrå (2001): *Statistisk årbok 2001*. Oslo – Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.
- Støren, Liv Anne (2000): *Yrkesfag eller allmennfag? Om stabilitet og endring i de unges valg, og bakgrunnen for utdanningsvalg*. NIFU skriftserie 9/2000. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Sørensen, Rune (1989): "Logitmodellen: Analyse av diskret avhengig variabel", *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 30: 61-82.
- Teig, Alv (1995): *Studie- og yrkesvalg*. Oslo: NKS-Forlaget.
- Try, Sverre (2000): *Veksten i høyere utdanning: Et vellykket arbeidsmarkedspolitisk tiltak?* Rapport 2/2000. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Wilhall, Maria (2001): *Universiteten och kompetenslandskapet*. Rapport 3. Stockholm: SISTER.
- Østberg, Tina (2000): *Mobil og omskiftelig. Ungdoms utdannings- og yrkesvalg sett fra industrien i Kongsbergregionen*. Oslo: Fafo.
- Aamodt, Per Olaf (1982): *Utdanning og sosial bakgrunn*. Oslo – Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå, Samfunnsøkonomiske studier nr.51.
- Aamodt, Per Olaf (2001): *Studiegjennomføring og studiefrafall. En statistisk oversikt*. NIFU skriftserie 14/2001. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

Vedlegg 1 Korrespondanseanalyse

Korrespondanseanalyse i kapittel 3, figur 3.9.

Tabell VI.1 *Frekvensfordeling av variablene 1)førsteønske 2)Universitetsfylke/Annet fylke og 3)søkeratferd (mobilitet, ett/flere fagfelt)*

	Univ. lokal	Annet fylke, lokal	Univ. ett fag	Annet fylke, ett fag	Univ. fl fag	Annet fylke, fl fag	Sum	
Sykepleier	1100	1154	746	1764	359	1111	6234	
Medisin	247	0	599	920	330	524	2620	
Allmenlærer	635	917	359	848	368	985	4112	
2-3 årig øk/adm.	594	942	306	730	546	1273	4391	
Ingeniør	673	684	651	1560	235	529	4332	
1-årig humaniora	1510	653	267	1041	580	1952	6003	
1-årig samf.vit.	1863	205	307	1012	703	2236	6326	
Siviløkonom	297	0	261	419	528	682	2187	
Fysioterapi	316	0	200	535	322	827	2200	
Juridisk utd.	639	0	149	429	259	601	2077	
Sivilingeniør	340	78	796	1567	412	655	3848	
Sum	8214	4633	4641	10825	4642	11375	44330	

Tabell VI.2 *Eigenverdi, prosent forklart varians for de ulike dimensjonene.*

Dimensjon	Singular Value	Inertia	Chi Square	Sig.	Proportion of Inertia		Confidence Singular Value	
					Accounted for	Cumulative	Standard Deviation	Correlation (2)
1	0,308	0,095			0,480	0,480	0,004	0,054
2	0,282	0,080			0,402	0,883	0,003	
3	0,140	0,020			0,100	0,982		
4	0,052	0,003			0,013	0,996		
5	0,029	0,001			0,004	1,000		
Total		0,20	8766,98	0,000	1,00	1,00		

Tabell VI.3 Deskriptiv statistikk for rader (førsteønsket) og kolonner (søkeratferd)

	Vekter	Koordinater		Avstand til origo	Absolutte bidrag		Relative bidrag		Total
		Dimensjon 1	Dim. 2		Dim. 1	Dim. 2	Dim. 1	Dim. 2	
Sykepleier	0,14	-0,44	-0,42	0,016	0,09	0,09	0,51	0,43	0,94
Medisin	0,06	-0,59	0,92	0,021	0,07	0,18	0,30	0,67	0,97
Allmenlærer	0,09	-0,17	-0,69	0,014	0,01	0,15	0,06	0,87	0,94
2-3 årig øk/adm.	0,10	0,05	-0,65	0,017	0,00	0,15	0,00	0,69	0,69
Ingeniør	0,10	-0,75	-0,15	0,020	0,18	0,01	0,86	0,03	0,89
1-årig humaniora	0,14	0,51	-0,23	0,013	0,11	0,03	0,81	0,15	0,96
1-årig samf.vit.	0,14	0,78	0,16	0,030	0,28	0,01	0,90	0,04	0,93
Siviløkonom	0,05	0,37	0,73	0,016	0,02	0,09	0,13	0,46	0,59
Fysioterapi	0,05	0,38	0,60	0,009	0,02	0,06	0,24	0,54	0,77
Juridisk utd.	0,05	0,61	0,42	0,010	0,06	0,03	0,56	0,24	0,80
Sivilingeniør	0,09	-0,75	0,80	0,031	0,16	0,20	0,48	0,51	1,00
Total	1,00			0,198	1,00	1,00			
Univ. Lokal	0,19	0,54	-0,11	0,027	0,18	0,01	0,63	0,02	0,66
Annet fylke, lokal	0,10	-0,49	-1,44	0,070	0,08	0,77	0,11	0,88	0,99
Univ. ett fagfelt	0,10	-0,82	0,53	0,031	0,23	0,10	0,71	0,27	0,98
Annet fylke, ett fagfelt	0,24	-0,55	0,26	0,029	0,24	0,06	0,77	0,16	0,94
Univ. flere fagfelt	0,10	0,31	0,39	0,016	0,03	0,06	0,19	0,28	0,47
Annet fylke, flere fagfelt	0,26	0,54	0,04	0,025	0,24	0,00	0,90	0,00	0,91
Total	1,00			0,198	1,00	1,00			

Vedlegg 2 Analyser til kapittel 3

Tabell V2.1 Sannsynlighet for bare å søke opptak i hjemfylket. Logistisk regresjon.

	Modell 1	
	Utdanning, detaljert nivå	
	Koeffisient	Std.avvik
Alder	0,090	0,004
Alder²	-0,140	0,015
Kjønn	0,184	0,023
Fylke (ref Oslo/Akershus)		
Østfold	-1,962	0,052
Hedmark	-2,450	0,065
Oppland	-2,695	0,070
Buskerud	-3,623	0,082
Vestfold	-2,502	0,061
Telemark	-2,038	0,063
Aust- og Vest-Agder	-1,275	0,045
Rogaland	-1,376	0,041
Hordaland	-0,375	0,036
Sogn og Fjordane	-1,953	0,066
Møre og Romsdal	-2,024	0,050
Sør-Trøndelag	-0,220	0,041
Nord-Trøndelag	-2,625	0,070
Nordland	-2,117	0,051
Troms	-1,111	0,054
Finnmark	-2,367	0,080
Utenlandsk statsborger	0,035	0,052
Utenlandsk språk	0,555	0,057
Antall søknader (ref 6 eller flere)		
1	3,848	0,044
2	2,805	0,038
3	2,159	0,038
4	1,525	0,040
5	0,899	0,046
Førsteønske (ref. sykepleier)		
Høgskolestudium (1 år)	-1,511	0,087
Kandidatstud./profesjonsutd. (2-3 år)	-1,105	0,100
Maritimutdanning (2-3 år)	-1,603	0,193
Vernepleierutdanning	-0,316	0,085
Barnevernspedagogutdanning	-0,690	0,079
Sosionomutdanning	-0,606	0,069
Medisinutdanning	-1,644	0,087
Allmenlærerutdanning	-0,231	0,053
Førskolelærerutdanning	-0,010	0,070
Informasjon og mediefag (2-3 år)	-0,747	0,082
Økonomi/adm. (2-3 år)	-0,477	0,053
Faglærerutdanning	-1,035	0,145
Kunst og design (3-4 år)	-0,816	0,087

Økonomi/adm. (1 år)	0,133	0,105
Ingeniørutdanning	-0,215	0,056
Humaniora og språk (1 år)	-1,102	0,050
Arkitekt	-1,387	0,125
Teologiutdanning	-0,948	0,147
Mat.nat.fag, inkl. realfag (1 år)	-1,095	0,062
Idrettsfag (1 år)	-0,907	0,091
It/informatikk (1 år)	0,032	0,098
Pedagogikk (1 år)	-1,404	0,094
Samfunnsvitenskaplig utd. (1 år)	-1,220	0,050
Primærnæringsfag (2-3 år)	-0,910	0,170
Hotell og restaurantfag (2-3 år)	-2,065	0,186
It/informatikk (2-3 år)	-0,062	0,064
Mat.nat.fag (2-3 år)	-1,142	0,201
Reiselivsfag (2-3 år)	-1,397	0,122
Journalistutdanning	-1,773	0,098
Bibliotekutdanning	-1,867	0,180
Siviløkonomutdanning	-2,235	0,081
Film/tv/mediafag (2-3 år)	-6,441	1,584
Markedsføringsfag (2-3 år)	-0,433	0,182
Drama og formingsfag (1 år)	-0,793	0,118
Ergoterapiutdanning	-0,748	0,138
Radiografutdanning	-0,439	0,114
Bioingeniørutdanning	-0,558	0,148
Fysioterapiutdanning	-1,052	0,081
Div. helsefag (2-3 år)	-1,036	0,158
Farmasiutdanning	-1,565	0,244
Juridisk utdanning	-1,030	0,071
Sivilingeniørutdanning	-1,816	0,072
Prof.studium, landbruk (5 år)	-2,189	0,183
Veterinærutdanning	-2,206	0,183
Odontologiutdanning	-1,178	0,209
Ex.phil.	-0,769	0,066
Ett fagfelt	-1,054	0,028
Konstant	-0,980	0,054
-2 Log likelihood	61058	
Nagelkerke R ²	0,477	
N	74852	

Merknad: Søkere bosatt i utlandet er utelatt fra analysen. Koeffisienter i uthevet skrift = $p < 0.001$.

